

L I N D H O L M

RESTAURERING AB

tekniska och antikvariska projektörer

F D VANFÖREANSTALTEN, ORTOPEDISKA KLINIKEN

Per Dubbsgatan 14

DOKUMENTATION OCH KULTURHISTORISK BESKRIVNING

SAHLGRENSKA SJUKHUSET/MEDICINAREBERGET DEL 2

Göteborg 2018-05-25

Johanna Lange
Anna Rodin

L I N D H O L M
R E S T A U R E R I N G A B

Drottninggatan 29
41114 GÖTEBORG
TEL: 031-336 09 40

E-POST:
johanna@lindholm-restaurering.se
anna@lindholm-restaurering.se
HEMSIDA:
www.lindholm-restaurering.se

Innehåll

Inledning	5
<i>Uppdragsbeskrivning</i>	6
<i>Upplägg och disposition</i>	6
<i>Material och metoder</i>	7
<i>Läsanvisningar</i>	8
<i>Begrepp och förhållningssätt</i>	11
Gällande kulturhistorisk värdering och lagstiftning	12
<i>Bevarandeprogrammet för Göteborg</i>	12
<i>Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt Plan- och bygglagen</i>	14
<i>Detaljplan</i>	16
Historik	17
<i>Områdets framväxt</i>	17
Sahlgrenska sjukhuset i Änggården	17
Vårdinrättningar utmed Per Dubbsgatan (Medicinareberget)	19
Sjukvårdens framväxt	21
<i>Vanförestalten i Änggården</i>	23
Ortopediska kliniken	28
Exteriör	28
Interiör	30
Konstruktion	34
Förändringar	36
Arkitektur och byggnadsteknik	39
Ernst Torulf	39
Material och byggnadsteknik under tidigt 1900-tal	41
Byggnadsbeskrivning och antikvarisk bedömning	44
<i>Exteriör</i>	44
Sammanfattning	44
Beskrivning	44
<i>Interiör</i>	56
Sammanfattning	56
Huvudtrapphus	57
Plan 0-6	59
Gårdstrapphus	66
Västra trapphuset, plan 2-6	67
Östra trapphuset, plan 2-6	71
Plan 00	76
Vindfång och vestibul 00.001-00.003a	78
Rum 00.015-00.017	83
Plan 01	84
Vestibul 01.100-01.101	86
Passage 01.102, 01.133 och rum 01.103-01.107, 01.130-01.132	89
Rum 01.108 -01.114	92

Sekundär korridor 01.102 och rum 01.115-01.122	96
Sekundär korridor 01.134 och rum 01.123-01.127	99
Plan 02	102
Vestibul 02.200-02.201	104
Korridor och rum 02.202-02.204 samt korridor 02.225 och rum 02.238-02.242	107
Rum 02.205 -02.210	109
Rum 02.211 -02.228	112
Rum 02.330, 02.233 -02.237	114
Plan 03	117
Entréhall 03.300-03.301	119
Korridor och rum 03.302-03.318	122
Rum 03.319-03.325	126
Rum 03.326-03.328, 03.330 och 03.335-03.337	129
Korridor och väntrum 03.331-03.334	132
Plan 04	136
Entréhall 04.400-04.401	138
Korridor 04.402 samt 04.425, 04.431 och 04.438	141
Rum 04.404-04.407 och 04.434-437	145
Rum 04.410-04.415	147
Rum 04.416-04.424	149
Rum 04.426-04.430 och 04.432	152
Plan 05	154
Entréhall 05.500-05.501	156
Korridor 05.502 samt 05.525, 05.531 och 05.538	159
Rum 05.504-05.507 och 05.534-537	163
Rum 05.510-05.515	165
Rum 05.516-05.524	167
Rum 05.526-05.530 och 05.532	170
Plan 06	172
Entréhall 06.600-06.602, 06.620 och 06.632	174
Rum 06.603-06.604, 06.615- 06.624 och 06.633-634	176
Rum 06.607-06.614 och 06.625- 06.628	178
<i>Översiktlig teknisk status</i>	179
Kulturhistorisk värdering	186
Käll- och bildförteckning	188

Bilaga: Relationsritningar, plan 0-6

Inledning

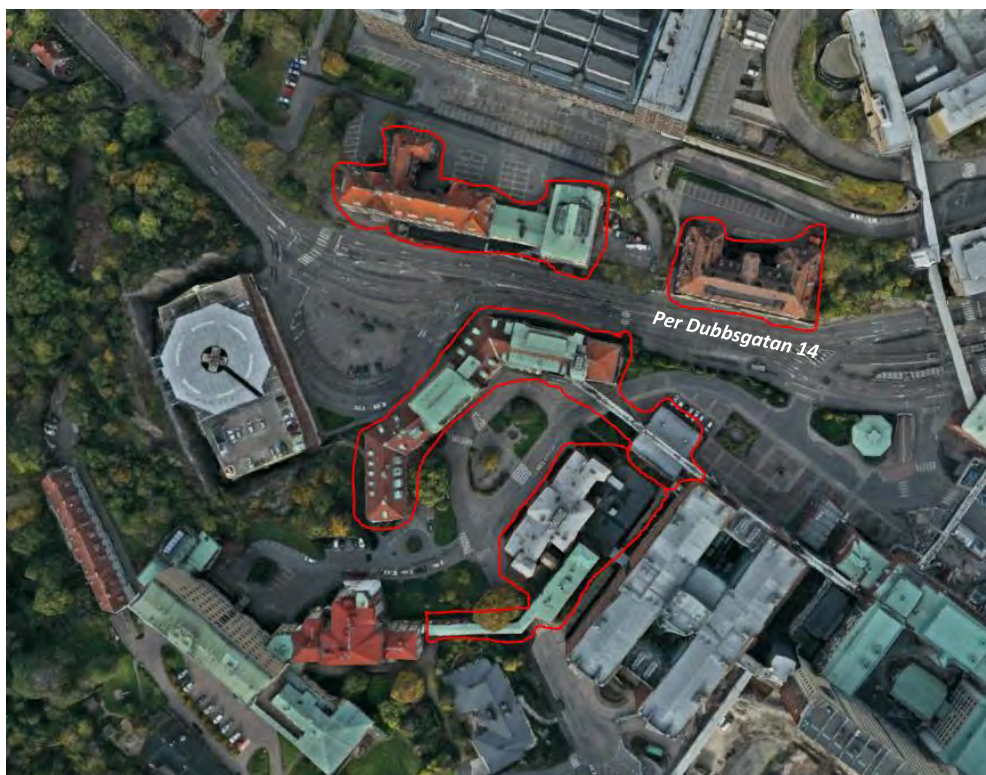
Sahlgrenska planerar en stor utbyggnad och har identifierat ett område i norra delen av sjukhusområdet som intressant att ta i anspråk för en ny struktur. På den plats som är tänkt att bebyggas finns idag sex byggnader, varav två är fristående och belägna norr om Per Dubbsgatan. De övriga fyra är sammanbyggda med Sahlgrenska sjukhusets huvudstråk. Om utbyggnaden skall genomföras enligt planerna måste dessa byggnader rivas. Byggnaderna omfattas av Göteborgs stads bevarandeprogram och anses därmed besitta kulturhistoriska värden.

Fastighetsägarna inom området, Västfastigheter och Akademiska hus, har tillsammans med stadsbyggnadskontoret påbörjat arbetet med en ny detaljplan i syfte att formulera planföresättningar för utbyggnaden. Stadsbyggnadskontoret har i samband med detta efterfrågat ett fördjupat kunskapsunderlag om de byggnader för vilka fastighetsägarna ämnar söka rivningslov.

Följande dokumentation och kulturhistoriska beskrivning av Per Dubbsgatan 14 är framtagen av Lindholm Restaurering AB genom Johanna Lange och Anna Rodin på uppdrag av Västfastigheter. Denna utgör en delrapport i en större dokumentation som omfattar samtliga markerade byggnader på flygbilden nedan.

Fastighetsuppgifter

<i>Fastighetsbeteckning</i>	Änggården 718:140 (Västfastigheters beteckning: 5470)
<i>Adress</i>	Per Dubbsgatan 14, Göteborg
<i>Byggnadsår</i>	1926
<i>Arkitekt</i>	Ernst Torulf

Flygbild över norra delen av Sahlgrenska sjukhusområdet samt del av Medicinareberget. De inringade byggnaderna är föremål för ansökan om rivningslov. Flygbilden med röda markeringar är hämtad från presentation vid startmöte för "Dp för vård och forskning på Medicinareberget".

Uppdragsbeskrivning

Stadsbyggnadskontoret har efterfrågat en dokumentation av de byggnader som omfattas av planarbetet och som kommer i fråga för rivningsansökan. Dokumentationen skall, enligt stadsbyggnadskontorets krav, vara hög och utgöra ett fullgott bedömningsunderlag. Nedan återges de krav som ställts på dokumentationen.

”Vad vi önskar se för ett fullgott bedömningsunderlag, dokumentation:

- sammanhanget, framförallt funktionella, men även sett till form, hur kompletteringar gjorts
- konditionsbeskrivning, konstruktion (övergripande okulär besiktning, ej full teknisk inventering)
- redogörelse ändringar av byggnaderna
- tålighet ändringar, konstruktionens möjligheter för användning i framtiden utifrån byggnadens form (Sweco deltar)
- byggnader enbart inom aktuellt planområde
- detaljeringsnivå dokument som beskriver huset när det inte finns längre
- tydliggöra ur ett kulturhistoriskt perspektiv vilka värden som går förlorade
- inte värdering för- och nackdelar rivning”

”Detaljeringsnivån bör vara hög, ned på varje rum.”

(mail från Viveca Risberg, Stadsbyggnadskontoret, 2017-11-20)

Följande dokumentation och kulturhistoriska beskrivning är utarbetad för att svara mot de krav som ställts av stadsbyggnadskontoret.

Upplägg och disposition

Dokumentationen och beskrivningen av byggnaderna inom området är uppdelad i fyra fristående dokument. Dessa har sinsemellan samma disposition och innehåll, och hålls samman av en övergripande rapport som innehåller resultaten från samtliga dokumentationer. Detta för att varje byggnad skall kunna behandlas individuellt, men att området och byggnaderna också skall kunna hanteras som en enhet. Uppdelningen i mindre enheter har även att göra med läs- och orienterbarhet i arbetet som annars riskerar att bli för omfattande.

Varje fristående dokumentation och beskrivning har en inledning som beskriver bakgrund och innehåll. Därefter beskrivs de kulturhistoriska förutsättningarna genom bevarandeprogram, detaljplaner och aktuellt lagrum genom Plan- och bygglagen. Denna del är till övervägande del gemensam för de olika byggnaderna.

Beskrivningen av varje byggnad inleds därpå med ett historiskt avsnitt som behandlar Sahlgrenska översiktligt. Efter detta beskrivs de enskilda byggnadernas historia i form av konstruktion, funktion, arkitektur samt relevanta förändringar etc.

På den historiska beskrivningen följer en dokumentation och antikvarisk beskrivning av byggnaderna idag. I denna del redogörs för byggnadernas nuvarande utseende samt för hur de har förändrats över tid och vilka delar som är bevarade respektive utbytta eller förändrade. Beskrivningen omfattar exteriör och interiör, varav den senare delen utgör den volymmässigt största då den inkluderar samtliga våningsplan. Avsnittet avslutas med en översiktlig bedömning av byggnadernas skick utifrån iakttagelser gjorda i samband med inventeringen.

Dokumentationen och beskrivningen avslutas med en kulturhistorisk värdebeskrivning där byggnaderna beskrivs och värderas utifrån vedertagna kulturhistoriska begrepp. Värderingen genomförs på grundval av det historiska källmaterial och den dokumentation som presenterats i föregående kapitel. Bilagt till varje delrapport finns relationsritningar för den aktuella byggnaden som kan läsas tillsammans med dokumentationen av interiören för att underlätta orienterbarheten i byggnaden. Varje delrapport avslutas med käll- och litteraturförteckning.

Material och metoder

Källmaterialet som använts i den historiska beskrivningen av byggnaderna utgörs av ritningar, fotografier, litteratur och tryckta källor. Det skriftliga källmaterial som använts finns angivet i slutet av varje avsnitt samt ordnat i den avslutande käll- och litteraturförteckningen. De bygglovsritningar som används är hämtade från stadsbyggnadskontoret, och relationsritningar har tillhandahållits av fastighetsägaren. Dessa ritningar har ingen löpande källhänvisning. I de fall ritningar hämtats från andra arkiv anges detta i bildtexten. Vid datering av uppförande samt senare åtgärder i byggnaderna anges året för bygglovets, om inte andra uppgifter finns. Det betyder att byggnaderna kan ha stått färdiga senare, eller att ombyggnader genomförts något år senare än bygglovets datum. Ritningarna är, om inget annat anges, orienterade i nord-sydlig riktning så att norr är rakt uppåt i dokumentet. Funktioner i olika delar av byggnaderna är som regel hämtade från bygglovsritningar, om inga andra källor finns. Det betyder funktionerna kan ha förändrats under byggtiden eller under ett tidigt skede i byggnadens historia.

Äldre fotografier har källhänvisning i bildtexten. De fotografier som ingår i dokumentationen är tagna av Lindholm Restaurering och har ingen löpande källhänvisning.

För varje byggnad har en fotodokumentation genomförts av exteriören. Varje fasad har fotograferats översiktligt. Därefter har detaljbilder tagits av de olika byggnadsdelarna från sockel till takfot, samt detaljbilder av material och originaldetaljer. Även förändrade delar av byggnaderna har dokumenterats liksom skador. Taken har bara fotograferats i den mån det har varit möjligt från marken eller från intilliggande hus.

Interiören har fotograferats rum för rum i enlighet med ovan redovisade krav. Varje större rum har fotograferats med två rumsvyer och någon eller några detaljbilder av originalinslag i interiören. I mindre rum har bara en bild tagits. De rum som inte har varit tillgängliga har markerats i de bilagda relationsritningarna. De rum eller våningsplan som har identiska planlösningar eller som genomgått omfattande förändringar i senare tid har endast dokumenterats översiktligt, ex. tillbyggnaden Per Dubbsgatan 12.

Hela dokumentationen för exteriören finns ordnad fasadvis, och interiören rumsvis. Varje bildfil är, där så är möjligt, namngiven efter rumsnumreringen i de bilagda relationsritningarna. Foton på

trapphusen är samlade i separata mappar. Materialet i sin helhet finns endast digitalt. I delrapporterna är interiören sammanslagen i rumsavsnitt som har gemensamma drag och beskrivna genom exemplifierande bilder.

Läsanvisningar

I dokumentationen av exteriören inleds varje avsnitt med en sammanfattning som kortfattat belyser byggnadens utseende och hur pass väl bevarad den är. Sammanfattningen innehåller även en lista över vilka byggnadsdelar som är i original. Därefter följer en beskrivning med fotodokumentation av byggnaden som den ser ut idag, vad som är original och vad som är förändrat. Fotodokumentationen är ordnad med inledande bilder som visar fasaderna från olika väderstreck i en "rundvandring" runt huset. Därefter följer foton som redovisar fasaderna nerifrån och upp.

Under rubriken "Sammanfattning" ges en kortfattad beskrivning av byggnadens utseende och hur pass väl bevarad den är.

Därefter listas de byggnadsdelar som är original.

Under rubriken "Beskrivning" följer en redogörelse över hur byggnaden ser ut idag och vad som är original och vad som är förändrat.

Byggnadsbeskrivning och antikvarisk bedömning

Exteriör

Sammanfattning

Byggnaden utgörs av en monumental tegelbyggnad uppförd i 1920-talsklassicistisk stil med symmetrisk fasadkomposition och återhållsam utsmyckning av fasaderna.

Husets exteriör är väl bevarad. Förändringar som i viss mån påverkat originalkaraktern är inbyggnad av takterrass mot söder, igensättning av ett mindre antal fönster samt tillbyggnad av en avsats mot gården. Men byggnadens exteriör är i allt väsentligt i originalutförande och har bevarade material och detaljer av hög kvalitet.

Original

Byggnadsvolym
Sockel i granit
Putsad sockelväning
Betongsockel
Övriga inslag av natursten i fasad
Fasader av tegel
Fönster mot norr
Fönsterdörrar
Huvudentré
Indragna balkonger
Burspråk
Takutformning
Takplåt
Inslag av kopparplåt
Stentrappor och stödmurar

Byggnadens exteriör är i allt väsentligt i originalutförande.

Beskrivning

Sjukhusbyggnaden utgörs av en rektangulär byggnadskropp med flyglar och utanpåliggande trapphus mot norr. Det fem till sex våningar höga huset är anpassat till topografin och har fasader klädda med rött tegel som uppåt avslutas med en något utkragad takfot. Den framskjutna sockelväningen mot Per Dubbsgatan har en putsad rusticerad där det yttersta putslagret utgörs av ett senare påfört putslager i blå kulör. Ovan sockelväningen finns en smalare terrass med ett smidesräcke.

Huvudentrén i originalutförande är centralt placerad i södra fasadens sockelväning. Byggnaden kan även nås från enklare entréer i samtliga övriga fasader. Flera av dessa dörrar är utbytta och några dörröppningar är senare upptagna.

Fönstersättningen är symmetriskt uppbyggd men med viss variation i fönsterindelning och utformning. Fönstren mot norr är övervägande i original emedan fönstren i övriga väderstreck generellt är utbytta. Några av fasadens fönster har satts igen, bland annat i östra flygelns norra fasad. I fasaden återfinns även burspråk och balkonger, såväl utanpåliggande som indragna. Flera

Beskrivningen följs av en fotodokumentation som belyser textens innehåll.

I bildtexterna anges vad som avbildas och vad, i förekommande fall, som är original eller förändrat på fotografiet.

Parti med avtrappad valvbåge i tegel. Exempel på originalentré med utbytt dörr. Överljus i original. Förstorade fönsteröppningar och utbytta fönster på ömse sidor.

Exempel på originalfönster i olika utförande. Två- respektive enluftsfönster med liggande spröjs samt korspostfönster med liggande spröjs i nedre bågarna. Fönsterbleck i kopparplåt – original.

Runt fönster – så kallat oxöga – med två lufter och liggande spröjs.

Vålvda fönster i sockelväningen.

Dokumentationen av interiören inleds med en sammanfattning som kortfattat beskriver hur väl bevarad byggnaden är i olika delar av interiören. Därefter inleds varje våningsplan respektive trapphus med en beskrivning av planlösningens utseende idag samt dess ursprungliga utseende. Därpå beskrivs större förändringar och hur våningsplanet har förändrats över tid. Avsnittet avslutas med en aktuell planritning där kvarvarande originalplanlösning är markerad med grått och det aktuella rumsavsnittet med blått. Denna illustration används sedan som orienteringsfigur genom beskrivningen av hela våningsplanet. Beskrivningen av rummen och rumsavsnitten följer nedanstående modell.

I första stycket beskrivs rummet eller rumsavsnittets ursprungliga planlösning samt vilka huvudsakliga förändringar som skett.

I andra stycket anges översiktligt vad av planlösning, material och detaljer som är original.

Därefter listas de delar i rummet eller rumsavsnittet som är original/äldre.

Fotografierna visar typiska rum, karaktärsdrag, material och detaljer i rummet eller rumsavsnittet.

I bildtexten anges vilket rum som avbildas och vad, i förekommande fall, som är original på fotografiet.

Korridor och väntrum 03.331-03.334

Korridoren 03.334 var ursprungligen sammankopplad med väntrummet 03.333 och ledde vidare till korridor 03.331 med vestibul samt till trapphuset mot gården. I senare tid har väntrummet delats av med en vägg och används nu som kontor. Vestibulen har gjorts om till lunchkök med en senare tillkommen vägg mot korridoren.

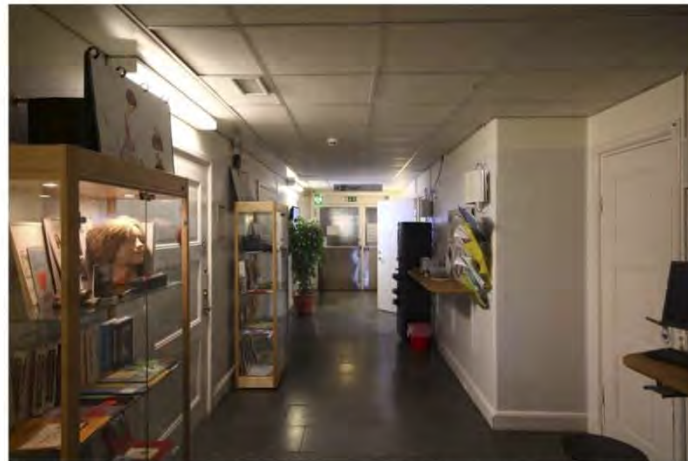

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är avläsbar i det genomgående kalkstensgolvet. Den genomgående korridoren har till stora delar bevarade ursprungliga material och detaljer av hög kvalitet.

Original/äldre

Kalkstensgolv
Sockel i trä
Putsade bärande väggar
Fönster
Fönsterbänk och -foder
Spegeldörrar mot korridoren

Rum 03.334. Korridoren har originalplanlösning och till stora delar bevarade originalmaterial och -detaljer som kalkstensgolv, socklar, spegeldörrar och foder.

Dokumentationen av interiören kan läsas med bilagda relationsritningar för att lättare hitta enskilda rum.

Begrepp och förhållningssätt

Arbetet med den kulturhistoriska värderingen är genomfört i enlighet med Riksantikvarieämbetets rekommendationer i *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval*. I rapporten beskrivs grundläggande förhållningssätt och en arbetsprocess där de olika delmomenten i en värderingsprocess lyfts fram och tydliggörs. Vikten av att skilja på egenskaper och tillskrivna värden framhålls som ett led i att verka för en transparent kulturhistorisk värdering. Syftet med ett sådant förhållningssätt är att värderingar skall kunna förstås och äga relevans över tid, men även att de skall kunna utmanas och vägas gentemot olika intressen.

Begreppen nedan används i den följande texten för att beskriva värden och egenskaper i byggnaden och miljön. Nedan förtydligas på vilket sätt begreppen används.

Egenskaper

Original, ursprunglig

Begreppen original och ursprunglig används synonymt för att beskriva byggnadsdelar eller karaktärsdrag som bedöms vara bevarade sedan byggnaden uppfördes. Dessa utgör delar av bedömningsgrunden för kulturhistorisk analys och värdering.

Original/äldre

I texten används delvis original/äldre för att identifiera byggnadsdelar eller karaktärsdrag som bedöms ha samma egenskaper som original avseende kvalitet och karaktärsdrag men som kan ha tillkommit i efterhand, som tidiga ändringar eller tillägg. Dessa utgör delar av bedömningsgrunden för kulturhistorisk analys och värdering.

Sekundär, senare tillägg

Begreppen sekundär eller senare tillägg används för att förtydliga vad som har förändrats i senare tid. Oftast är de senare tilläggen utförda på ett sätt som inte tar utgångspunkt i byggnadens karaktär utan har avvikande kvaliteter och karaktärsdrag. Dessa utgör inte delar av bedömningsgrunden för kulturhistorisk analys och värdering – om inte så särskilt anges.

Analys och värdering

Definitionen av begreppen nedan är hämtad från Riksantikvarieämbetets *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval*.

Kulturhistoriskt sammanhang

Begreppet används för att beskriva ”ett visst identifierat och avgränsat historiskt utvecklingsförlopp med ingående verksamheter eller aktiviteter som på olika sätt haft en präglade inverkan på en viss företeelse.” Det kulturhistoriska sammanhanget utgör utgångspunkten för kulturhistorisk värdering.

Kulturhistoriskt värde

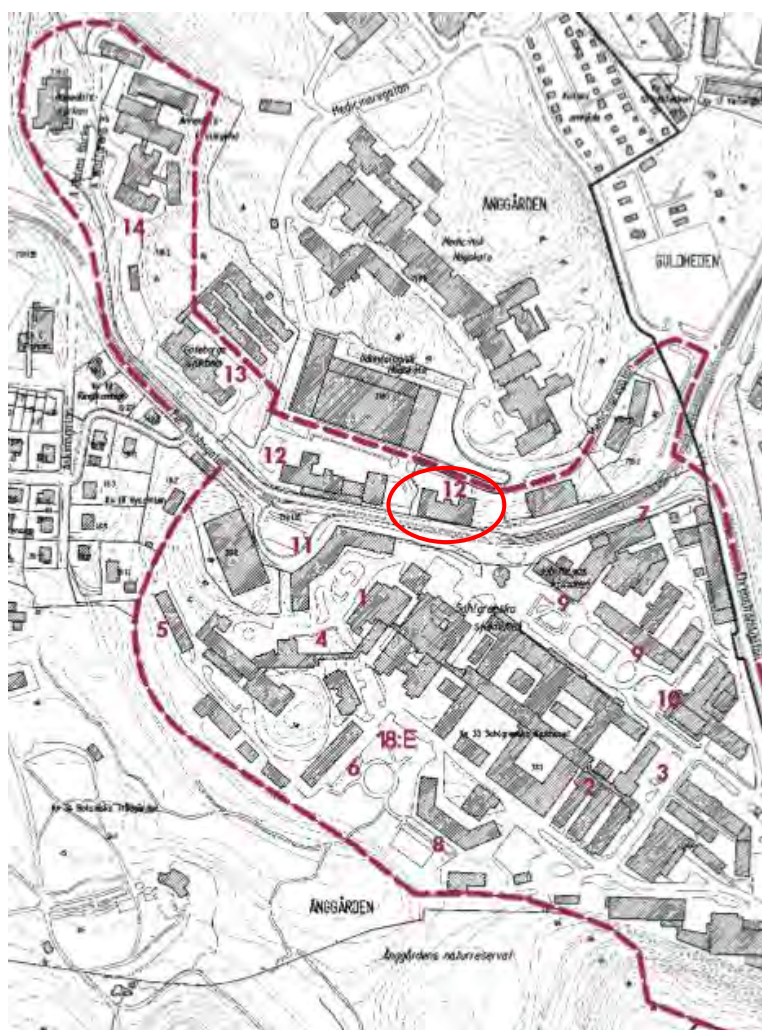
Kulturhistoriskt värde ”avser de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i olika tider, inklusive de förhållanden som råder idag.”

Källor: Rapport från Riksantikvarieämbetet – Plattform Kulturhistorisk värdering och urval 2015-01-19.

Gällande kulturhistorisk värdering och lagstiftning

Bevarandeprogrammet för Göteborg

Vanförestalten - Klinikbyggnaden finns upptagen i bevarandeprogrammet för Göteborg och ingår i område Sahlgrenska sjukhuset mm (Änggården 18:E). Miljön omfattar Sahlgrenska sjukhusets ursprungliga område men även stråket med vårdinrättningar och andra allmänna byggnader norr om Per Dubbsgatan, däribland Vanförestalten.

Utsnitt ur bevarandeprogrammet med klinikbyggnaden markerad. (Ur Bevarandeprogrammet, del I, Lönnroth 1999)

Ur Bevarandeprogrammet:

Motivering

Hela sjukhusmiljön med flera typer av institutionsbyggnader har kulturhistoriskt värde. Byggnaderna visar olika skeden i områdets utbyggnad och utgör tidstypiska och välbevarade exempel på vårdinrättningar från flera epoker. Särskilt intressanta interiörer finns i entréerna till Sahlgrenska Sjukhusets ursprungliga administrationsbyggnad, fd Göteborgs sjukhem och fd Barnsjukhuset. De har påkostad inredning och väggmålningar med förteckningar över alla donationer.

Annedalskyrkan och raden av friliggande monumentalt utformade institutionsbyggnader längs Per Dubbsgatan är ett värdefullt inslag i stadsbilden.

Beskrivning – karaktär

Sahlgrenska sjukhuset

Sjukhusområdet omfattar en bebyggelse som vuxit fram under cirka 90 år. Centralkomplexets huvudaxel är fortfarande en korridor som börjar i den ursprungliga entrébyggnaden och har samma sträckning som den första paviljonganläggningens korridor.

De äldsta delarna som omfattar den ursprungliga administrationsbyggnaden, två paviljonger samt delar av den ursprungliga korridoren är i 1-3 våningar och har fasader av rött tegel med tidstypisk mönstermurning. De flesta av de yngre byggnaderna har också fasader av rött tegel medan centralkomplexets höghus som dominerar hela anläggningen är utförd i gult tegel.

Ett viktigt inslag i sjukhusmiljön är parkavsnitten och planteringarna bl a vid den ursprungliga huvudentrén, väster om fd sköterskehemmet och framför centralkomplexet.

Ett antal byggnader i miljön är utpekade som byggnader med **särskilt kulturhistoriskt värde**, däribland före detta Vanförestaltens två äldre byggnader. I bevarandeprogrammet står följande:

F d Göteborgs vanförestalt

”Föreningen för bistånd åt vanföra” som bildats år 1885 lät bygga ett eget hus i Änggården 1911. Arkitekt var E Torulf. 1916 utvidgades anstalten med ett skolhem som nu är rivet och 1928 tillkom ett sjukhus. Flera ombyggnader har gjorts i de två bevarade byggnaderna men exteriören är i huvudsak bibehållen.

Den äldre byggnaden har 4-5 våningar och ett ovanligt brant valmat tegeltak. Den ligger på en terrass klädd med grov gråsten och bottenvåningen har samma fasadmaterial. Entrén omges av en finhuggen granitportal med skulpterad slutsten. Övervåningarna har fasader av rött tegel och originalfönster där vissa bågar är smårutsindelade.

Den östra byggnaden från 1920-talet har 5-6 våningar och tegeltäckt säteritak. Bottenvåningen är putsad medan de övre våningarnas fasad är av rött tegel. Fönstren är i 20-talsstil med sex rutor.

I det utökade bevarandeprogrammet, *Moderna Göteborg – ett program för bevarande del III*, är ytterligare byggnader utpekade, däribland det så kallade Centralkomplexet.

Skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt Plan- och bygglagen

Bygglövsfrågor regleras i enlighet med Plan- och bygglagen (PBL). Särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer skall enligt denna lag skyddas från förvanskning. I Boverkets byggregler (BBR) finns närmare preciserat vad som bör betraktas som särskilt värdefulla byggnader och miljöer uttryckt som allmänt råd – se nedan.

Förvanskningsförbudet gäller såväl exteriör som interiör (PBL 8:13). Vid underhåll skall åtgärderna anpassas till byggnadens kulturhistoriska värden (PBL 8:14) och ändringar skall utföras varsamt med hänsyn till byggnadens karaktärsdrag (PBL 8:17).

Undantag får göras från de krav på ett byggnadsverks tekniska egenskaper som anges i PBL 8 kap. 4 § med hänsyn till byggnadens förutsättningar samt bestämmelserna om varsamhet och förbud mot förvanskning. (PBL 8 kap. 7 §)

Ur PBL:

8 kap. Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser

Byggnadsverkets utformning

1 § En byggnad ska

1. vara lämplig för sitt ändamål,
2. ha en god form-, färg- och materialverkan, och
3. vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Byggnadsverks tekniska egenskaper

4 § Ett byggnadsverk ska ha de tekniska egenskaper som är väsentliga i fråga om

1. bärförmåga, stadga och beständighet,
2. säkerhet i händelse av brand,
3. skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljön,
4. säkerhet vid användning,
5. skydd mot buller,
6. energihushållning och värmeisolering,
7. lämplighet för det avsedda ändamålet,
8. tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga,
9. hushållning med vatten och avfall, och
10. bredbandsanslutning. Vad som krävs för att ett byggnadsverk ska anses uppfylla första stycket framgår av föreskrifter som har meddelats med stöd av 16kap. 2 §. Lag (2016:537).

Undantag från utformnings- och egenskapskraven på byggnadsverk

7 § Vid ändring eller flyttning av en byggnad får kraven i 1 och 4 §§ anpassas och avsteg från kraven göras med hänsyn till ändringens omfattning eller flyttningens syfte samt med hänsyn till byggnadens förutsättningar och till bestämmelserna om varsamhet och förbud mot förvanskning i detta kapitel.

Förbud mot förvanskning

13 § En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Första stycket ska tillämpas också på

1. anläggningar som är bygglövspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7§,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.

Underhåll och varsamhet

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

En anordning för ett syfte som avses i 4 § första stycket 2–4, 6 eller 8, ska hållas i sådant skick att den alltid fyller sitt ändamål. Lag (2011:335).

17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Ur BBR:

1:2213 Särskilt värdefull byggnad

Allmänt råd

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs här om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden.

Exempel på detta är

– byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt,

– byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster, och

– byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är

– byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbilismens genombrott, immigration eller emigration,

– byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid, och

– byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som har haft stor betydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang ha få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad. (BFS 2016:6).

Detaljplan

Fastigheten Änggården 718:140 ligger inom ej planlagt område.

Källor: Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, del I – Ett program för bevarande (1999), Moderna Göteborg - Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, del III (2015).

Historik

Områdets framväxt

Sahlgrenska sjukhuset i Änggården

Sahlgrenska sjukhuset i Änggården är det fjärde i ordningen. Innan verksamheten flyttades till nuvarande plats låg det först vid Postgatan, därefter vid Östra Hamngatan och sedan vid Grönsakstorget i den byggnad som idag hyser pedagogiska institutionen och som förr kallades Sociala huset.

Tomten för den nuvarande anläggningen valdes bland annat eftersom miljön erbjöd ett vackert men även sunt läge i en lantlig omgivning. **Sahlgrenska sjukhuset** uppfördes under perioden **1896-1900** efter ritningar av Axel Kumlien som vid tiden var Sveriges främsta sjukhusarkitekt. Den första sjukhusanläggningen uppfördes enligt ett paviljongsystem med en påkostad administrationsbyggnad vid entrén och med en lång korridor som förband paviljongerna med varandra. Samtliga byggnader utfördes med enhetligt utformade fasader av rött tegel.

Anläggningen med sina första paviljonger. Vy mot nordväst med administrationsbyggnaden i fonden. Från före 1910. (Göteborgs Stadsmuseum)

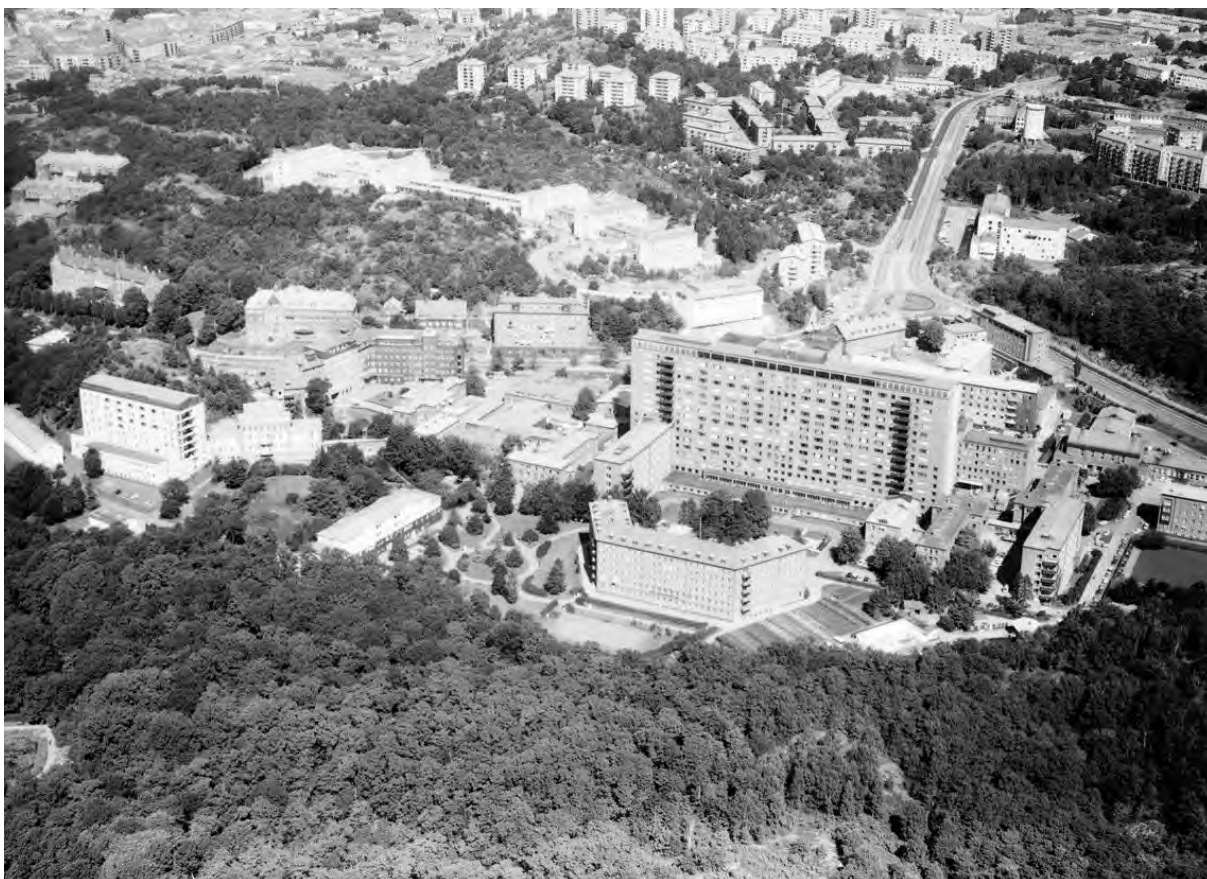
Sjukhuset blev fullbelagt nästan direkt varför det ganska tidigt byggdes ut. Bland annat tillkom flera **nya paviljonger** och en så kallad **isoleringspaviljong** för tuberkulösa under den följande tioårsperioden.

I början av 1930-talet fattades beslut om en utbyggnadsplan vilket ledde till att ett flertal nya byggnader uppfördes inom området. Bland annat tillkom **sjuksköterske- och elevhemmet**, **kvinnokliniken** och **jubileumskliniken**. I områdets norra del uppfördes en **ögon- och öronklinik** samt ett **bostadshus**. De nya husen var 4-6 våningar höga och gavs fristående placeringar kring den ursprungliga anläggningen. Enligt tidens anda hade nytillskotten en återhållsam utformning och fasaderna var av rött tegel, lika de äldre byggnaderna. För att betona sambandet med de intilliggande skogarna och sjukhuset anlades även parker och planteringar i anslutning till de nya husen.

Sahlgrenska sjukhuset år 1943. Vy mot nordväst. (Göteborgs Stadsmuseum)

1948 fattade Sveriges riksdag beslut om att inrätta en medicinsk högskola i Göteborg. Sahlgrenska sjukhuset omvandlades till ett universitetssjukhus vilket krävde ytterligare utbyggnader för att behovet av forsknings- och undervisningslokaler skulle kunna tillgodoses. Ett omfattande utbyggnadsprogram togs fram och i kontrast till tidigare utbyggnadsfaser låga och tämligen småskaliga bebyggelse byggde man nu storskaligt och med högre byggnadshöjder. I samband med utbyggnaden tillkom bland annat **matsalen**, **patologisk-anatomiska institutionen** och **hudkliniken**. 1959 stod även det så kallade **centralkomplexet** färdigt, en byggnad som delvis utgjordes av ett skivhus i 18 våningar, uppfört längs med den ursprungliga centralaxeln. För att ge plats åt de nya husen revs flera av de ursprungliga paviljongerna. Några ytterligare tillbyggnader uppfördes under 1960-talet.

Flygbild över anläggningen år 1962. Vy mot norr. (Digitalt museum)

Under 1980- och 1990-tal och in i vår tid har verksamheten specialiserats ytterligare och sjukhusanläggningen har kompletterats löpande såväl med fristående byggnader som med tillbyggnader. För att ge plats för de nya byggnaderna och tillbyggnaderna har ett flertal äldre byggnader och äldre parkavsnitt försvunnit. Placeringen av nytillskotten och övriga förändringar har överlag skett i områdets södra del vilket medfört att den axel som utgjort sjukhusanläggningens centrum sedan tillkomsttiden har bevarats.

Miljön uppvisar årsringar av bebyggelse från 1896 och framåt. Spåren efter den ursprungliga och äldsta delen av anläggningen är idag tämligen få men den centrala axeln finns kvar i form av en genomgående korridor och del av den äldre förbindelsekorridoren finns bevarad liksom den ursprungliga administrationsbyggnaden och de två paviljongerna från 1906.

Vårdinrättningar utmed Per Dubbsgatan (Medicinareberget)

Omkring sekelskiftet 1900 anlades flera stora vårdinstitutioner i sydvästra sluttningen av det som idag kallas Medicinareberget. Valet av plats hade sin orsak i den pågående etableringen av Sahlgrenska sjukhuset och i att det sedan tidigare fanns andra institutioner förlagda till området, däribland Barnbördshuset. Några av de vårdinstitutioner som uppfördes var **Göteborgs sjukhem** och **Barnsjukhuset**.

Barnsjukhuset från 1909, sett från söder. Okänt årtal. (Göteborgs Stadsmuseum)

Vanförestalten från 1910 kompletterades några år senare med ett elevhem och sydväst om denna byggnad tillkom i slutet av 1920-talet en fristående avdelning med bland annat ortopedisk klinik.

Göteborgs sjukhem och Annedalskyrkan, vy mot nordväst. Okänt årtal. (Göteborgs Stadsmuseum)

Under 1950- och 1960-talet tog byggandet åter fart då de övre delarna av Medicinareberget började bebyggas för den nya medicinska högskolan. Samtidigt genomfördes stora satsningar för att modernisera både verksamheter och lokaler inom området.

Under 1970- och 1980-talet genomfördes inga särskilda ändringar avseende byggnadsbeståndet men själva verksamheterna förändrades. I början av 1970-talet förstatligades exempelvis verksamheten vid före detta Vanförestalten, som nu gick under namnet **Änggårdens yrkesskolor**, och **Barnsjukhuset** flyttade sin verksamhet till Östra sjukhuset. I början av 2000-talet moderniserades några av de gamla institutionsbyggnaderna och några byggdes till. **Biotech Center** tillkom i slutningen mellan f d Göteborgs sjukhem och f d Barnsjukhuset.

Miljön utmed stråket vid Per Dubbsgatan präglas idag av stora friliggande institutioner huvudsakligen uppförda som del av det sjukvårdsområde som etablerades i stadens utkant i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. De äldre byggnaderna har överlag bibehållit sin ursprungliga karaktär och merparten inrymmer ännu idag vårdinriktad verksamhet.

Sjukvårdens framväxt

Föregångare och institutionerna i Änggården

Stadens första vårdinrättningar initierades och drevs i stort sett helt genom välgörenhet och var främst avsedda för fattiga och sjuka. Vid slutet av 1800-talet och omkring sekelskiftet 1900 byggdes flera stora vårdinrättningar i stadens södra utkant.

1896 påbörjades byggandet av **Sahlgrenska sjukhusets anläggning i Änggården** dels med anledning av att en stor del av stadens befolkning bodde i närheten och dels med anledning av det höga och lantliga läget med dess rena luft.

Fysisk utformning

Under 1800-talets sista årtionden började allt fler godta de vetenskapliga bevisen på att sjukdomar spreds med bakterier. Detta avspeglades dock inte i sjukhusarkitekturen som ännu kring sekelskiftet 1900 påverkades av den gamla uppfattningen att sjukdomar uppstod och spreds genom "skämd luft". Många sjukhus uppfördes därför enligt det så kallade **paviljongsystemet**.

Utbyggd omsorg och socialpolitiska insatser utgjorde väsentliga delar av den välfärdssatsning som hade sitt ursprung i det sena 1800-talet och som ytterligare tog fart under 1900-talets första hälft. Såväl politiker som läkare var överens om att landets **alla vårdanstalter behövde växa i storlek och antal**. Innebörden av vårdbegreppet ändrades också från att endast innebära omhändertagande till att också omfatta **förebyggandet av sjukdomar**. Från att vara små enheter integrerade i staden utformades de nya vårdinrättningarna till **stora samlade institutioner** med symmetrisk uppbyggnad. Uppfattningen om sjukhusen som en del av fattigvården bleknade underhand och även medel- och överklass började söka vård på sjukhusen. De nya sjukhusen skulle vara tydligt åtskilda från staden och dess befolkning och varje anstalt uppfördes för en särskild grupp i behov av vård. På varje enhet fortsatte sedan separerandet, bland annat med män och kvinnor på olika avdelningar.

Fram till mitten av 1900-talet var det vanligt att arbetsgivaren ordnade **bostäder** åt sina anställda. I flera av de institutioner som uppfördes vid vårdinrättningarna i Änggården fanns bostäder införlivade

inom respektive enhet och ett flertal separata bostadshus för personal uppfördes också på Sahlgrenskaområdet.

Storskalighet och koncentration

I slutet av 1940-talet togs beslutet att en **medicinsk högskola** skulle etableras i Göteborg vilket bland annat innebar att vårdinsatserna skulle samsas med undervisning och forskning. Medicinareberget högre delar bebyggdes med nya lokaler för högskolan och Sahlgrenskaområdet genomgick ett utbyggnadsprogram i stor skala.

Vid mitten av 1900-talet var den sjukvårdspolitiska målsättningen att koncentrera all vård till **stora centrala institutioner**. Utformningen av anläggningarna gick från låga och utspridda enheter till **höga, koncentrerade byggnadskroppar** med förbindelselänkar som löpte såväl horisontellt som vertikalt. Möjligheten till det nya byggandet låg i den byggnadstekniska utvecklingen som vid tiden gick från ett hantverksmässigt byggande till **industriellt byggande**.

Från koncentration till decentralisering

De storskaliga vårdinrättningarna fick snart kritik och redan under 1950-talet började en mer human och småskalig vård att efterfrågas, ett synsätt som med tiden fick visst genomslag. 1968 kom Socialstyrelsen med ett program för öppenvård, vilken skulle decentraliseras från de stora institutionerna till **lokala vårdcentraler**. Socialstyrelsens beslut medförde att den ständiga utbyggnaden av landets sjukhus som pågått sedan mitten av 1800-talet avstannade. Behovet av större lokaler fanns fortsatt vid Sahlgrenska sjukhuset men istället för att expandera inom befintlig anläggning valde man att bygga ett helt nytt sjukhus, **Östra sjukhuset**.

Integration och anpassning efter behov

I slutet av 1900-talet skedde en successiv **planeringsideologisk förändring** från synen på att sjukvårdens institutioner skulle vara åtskilda från den övriga stadsbebyggelsen till att de skulle **integreras med staden**. En annan inriktning var att nya enheter skulle planeras **flexibla** så att de lätt skulle kunna anpassas till nya, framtida funktioner.

De tidiga vårdlokalernas stora salar där patienterna ofta vårdades tillsammans har idag ersatts av vårdinrättningar med egna rum för patienterna men med behov av stora lokaler för medicinsk-teknisk utrustning som kräver mer utrymme.

Källor: Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, del I – Ett program för bevarande (1999), Kulturmiljöunderlag Sahlgrenska sjukhuset & Medicinareberget mm Göteborgs Stadsmuseum Kulturmiljörapport 2013:01.

Vanförestalten i Änggården

Vanförestalter och tidens socialvård

Liksom sjukvården i Göteborg bedrevs den lilla socialvård som fanns till en början med hjälp av donationer. Uppfattningen var annars att den typen av vård skulle ombesörjas av kyrkan eller familjen.

Till och med slutet av 1800-talet stod personer med fysisk funktionsnedsättning utanför samhället, isolerade hemma med familjen eller på fattighusen. De hade ingen möjlighet till utbildning eller egen försörjning men i samband med uppbyggandet av de så kallade **vanförestalterna** ändrades detta. Upprättad efter dansk modell startade på Allégatan i Göteborg år 1885 en av landets första skolor och ett hem för rörelsehindrade – revolutionerande för sin tid – vilket medförde att barnen fick möjlighet till utbildning och eget yrkesliv men också vård.

I samband med att en rad vårdinstitutioner anlades på det blivande Medicinareberget i Änggården beslutade man förlägga verksamheten dit. En ny skola med elevhem uppfördes, i sin helhet bekostad av donationer. Anläggningen utgjorde ett tidstypiskt exempel på de stora anstalter som vid sekelskiftet 1900 bedömdes utgöra lösningen på de medicinska och sociala problemen i samhället.

I Sverige uppfördes två vanförestalter utöver den i Göteborg – i Stockholm 1891 (Eugeniahemmet och Norrbackainstitutet) och i Helsingborg 1892. En anstalt grundades även i Härnösand i en byggnad ursprungligen uppförd som kasern. Landets få anstalter hade ett stort upptagningsområde och blev en blandning av skola, bostad och vårdinrättning.

Eugeniahemmet från 1891. Okänt årtal. (Stockholms Stadsmuseum)

Interiör från en av flickornas sovsalar vid anstalten i Änggården. Foto sannolikt taget kort efter byggnadens uppförande. (Medicinhistoriska museet)

Efter poliovågen i Sverige under 1910-talets början ökade behovet av platser vid vanförestalerna tillsammans med behovet av vård. Detta medförde att **ortopediska kliniker** etablerades inom befintliga anstalter eller uppfördes som egna byggnader i anslutning till vanförestalerna. Vanliga åkommor utöver komplikationer till följd av polio var skolios och led- och skelettskador som uppkommit när patienten varit sjuk i tuberkulos.

I anstaltens skola fick de funktionshindrade lära sig traditionella yrken såsom bokbindare eller korgmakare och det var inte förrän på 1950-talet som skolan moderniserades och eleverna fick möjlighet att lära till exempelvis kartritare eller laboratoriebiträde. Vid samma tid övertog staten verksamheten och anstalten i Göteborg fick namnet **Änggårdens yrkesskolor**.

I anstaltens skolor fick eleverna lära sig traditionella hantverksyrken. Bilden visar en skomarverkstad vid Vanförestalten i Änggården. Foto sannolikt taget kort efter byggnadens uppförande. (Medicinhistoriska museet)

1951 genomfördes en vanförestaltsutredning som framförde kritik mot det befintliga systemet. I utredningen föreslogs bland annat att eleverna på vanförestalterna borde gå i vanliga skolor, bo hemma med sina familjer och få ortopedisk hjälp på sjukhuset efter behov. 1957 infördes även poliovaccin i det allmänna barnvaccinationsprogrammet vilket resulterade i att sjukdomen utrotades i Sverige. Samtidigt minskade förekomsten av tuberkulos.

Från mitten av 1900-talet påbörjades arbetet med att ge plats åt de funktionshindrade i vanliga skolor. De yrkesutbildande och sjukvårdande funktionerna separerades och 1961 togs den ortopediska verksamheten över av stadens sjukvårdsväsen. Yrkeskolan lades ner i samband med etablerandet av den nya gymnasieskolan i början av 1970-talet vilket innebar en sammanslagning av olika skolformer.

Under 1970-talet togs samtliga byggnader uppförda som vanförestalter ur bruk. Anstalten i Helsingborg är riven liksom del av anläggningen i Stockholm (del av Norrbackainstitutet). Anstalten i Göteborg är bevarad liksom resterande del av anläggningen i Stockholm.

Funktionshinder och samhällsdebatt

De filantropiskt grundade vanförestalterna blev upptakten till en debatt kring funktionshindrades begränsningar och möjligheter i samhället. 1942 gick flera handikappförbund samman i arbetet kring funktionsnedsattas svårigheter på arbetsmarknaden och 1964 grundades HCK (Handikappförbundets

Centralkommitté – senare HSO, Handikappförbundets samarbetsorgan). Vanförevårdsutredningen 1951 blev en milstolpe för en förändrad syn på funktionshindrades plats i samhället. Under 1960-talet stärktes HCK som samarbetsorgan och man ställde allt hårdare krav för bättre villkor och förutsättningar för funktionsnedsatta i hela samhället vilket medförde flera viktiga förändringar för en av samhällets marginaliserade grupper. Bland annat genom tillgänglighetsanpassning av bostäder och offentliga byggnader, utvecklingen och tillgången till tekniska hjälpmedel, möjligheter till att åka färdtjänst och få hemtjänst. Ett nytt synsätt resulterade även i åtgärder som förbättrade gruppens möjligheter till utbildning och ökad ekonomisk trygghet. En annan viktig röst i debatten var föreningen Anti-Handikapp som bildades 1969.

De tillgänglighetsbestämmelser och normer som finns idag är till stora delar resultatet av 1900-talets debatt tillsammans med enskilda föreningars och organisationers arbete för funktionshindrades plats i samhället.

Källor: Carlotta – databas för museisamlingar (Information om anstalten i Helsingborg), Holme, Lotta, *Konsten att göra barn raka* (1997), Kulturmiljöunderlag Sahlgrenska sjukhuset & Medicinareberget mm Göteborgs Stadsmuseum Kulturmiljörapport 2013:01, Nationalencyklopedin, Norrbacka och Eugeniahemmets vänner, Stockholms läns landsting (Information om rivning av Norrbackainstitutet), *Vanförestalterna och Eugeniahemmet, 1951 års vanförevårdsutredning* SOU 1954:28

Vanförestalten i Änggården

1912 stod den första byggnaden för vanförestalten i Änggården färdig. Den innehöll då poliklinik, klinik för 56 patienter, bandageverkstäder, yrkesskolor och ett elevhem för ett femtiotal elever. Verksamheten drevs av Föreningen för bistånd åt vanföra. För ritningarna stod arkitekterna Tengbom och Torulf, och huset byggdes av AB Skånska Cementgjuteriet till en kostnad av 450 000 kr. Av denna summa utgjordes 75 000 av statliga medel och resten av donationer. Som en följd av den svåra polioepidemin utvidgades verksamheten 1916 med ett separat elevhem för ett trettiotal barn. Elevhemmet ritades av Ernst Torulf och är numera rivet.

Under den första tioårsperioden inkom ett allt större antal ansökningar om plats vid vanförestalten och verksamheten fick en alltmer märkbar utrymmesbrist. 1923 enades därför om en tillbyggnad som skulle inrymma sjukavdelning. Ritningarna till den nya byggnaden utfördes av Ernst Torulf och byggmästare L. Hansson stod för uppförandet. Kostnaden uppgick till 1 miljon kr, en summa som lånades av Kungl. Pensionsstyrelsen, eftersom statliga anslag nekades. Den nya ortopediska kliniken stod färdig 1928 och hade då plats för ca 90 patienter. Byggnaden innehöll operations-, poliklinik- och röntgenavdelning samt en stor avdelning med bad-, ljus- och gymnastik, ortopediska verkstäder, personalbostäder och på översta våningen en solveranda där barnen kunde vistas sommartid.

Då kliniken flyttades från vanförestaltens första byggnaden frigjordes där utrymmen som kunde användas till ett tjugotal nya internatplatser för yrkesskolans elever. Verkstäderna byggdes också ut med tapetserarverkstad, tryckeri samt en lokal för vävnad, täckstickning och handarbete. Ombyggnaden av den första vanförestalten genomfördes till en kostnad av 200000, även dessa medel lånades från Kungl. Pensionsstyrelsen.

I mitten av 1930-talet fanns ca 115 elever i de olika verkstäderna på vanförestalten. Utbildningen inom de flesta yrken var då fyra år. Verkstäderna sålde elevernas arbeten och tog emot beställningar

av olika slag. För att skapa förutsättningar för att eleverna skulle få anställning eller fortsatt utbildning efter den genomförda fyraårsperioden fanns en kurator som ansvarade för platsförmedling. Kontakter skapades även med olika hantverksorganisationer för att eleverna vid vanförestalten skulle få möjlighet att avlägga gesällprov i likhet med ordinarie hantverksutbildningar.

Under åren 1962-1965 genomfördes på Vanförestalten, som nu gick under benämningen Änggårdens yrkesskolor, en omfattande om- och nybyggnad samt modernisering av verksamheten. Det elevhem som uppfördes 1916 revs till förmån för ett nytt elevhem, uppfört 1962 som en tillbyggnad till den äldsta vanförestalten.

Vanförestalten från 1910 närmast i bild. Längst till höger i bild, ortopediska kliniken från slutet av 1920-talet och i mitten elevhemmet, sedermera rivet. Omkring 1940. (Göteborgs Stadsmuseum)

Källor: En återblick på 50-årig verksamhet inom Föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg 1885-1935. Av föreståndarinnan Anna Vogel. Bygglövsritningar för Änggården 718:140.

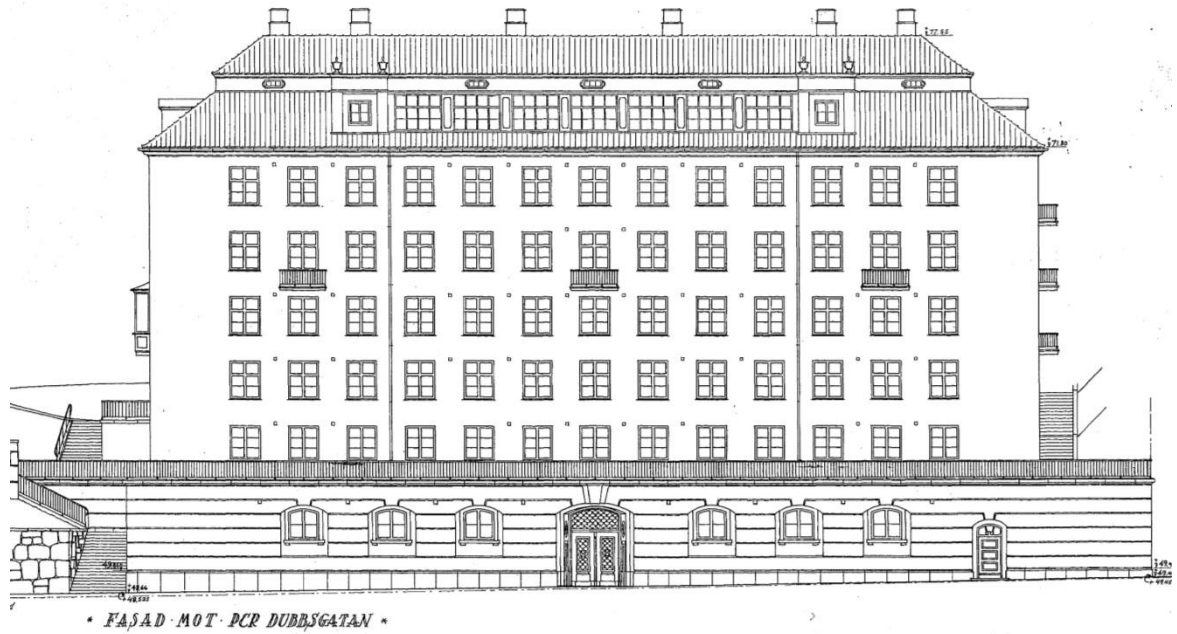
Ortopediska kliniken

Exteriör

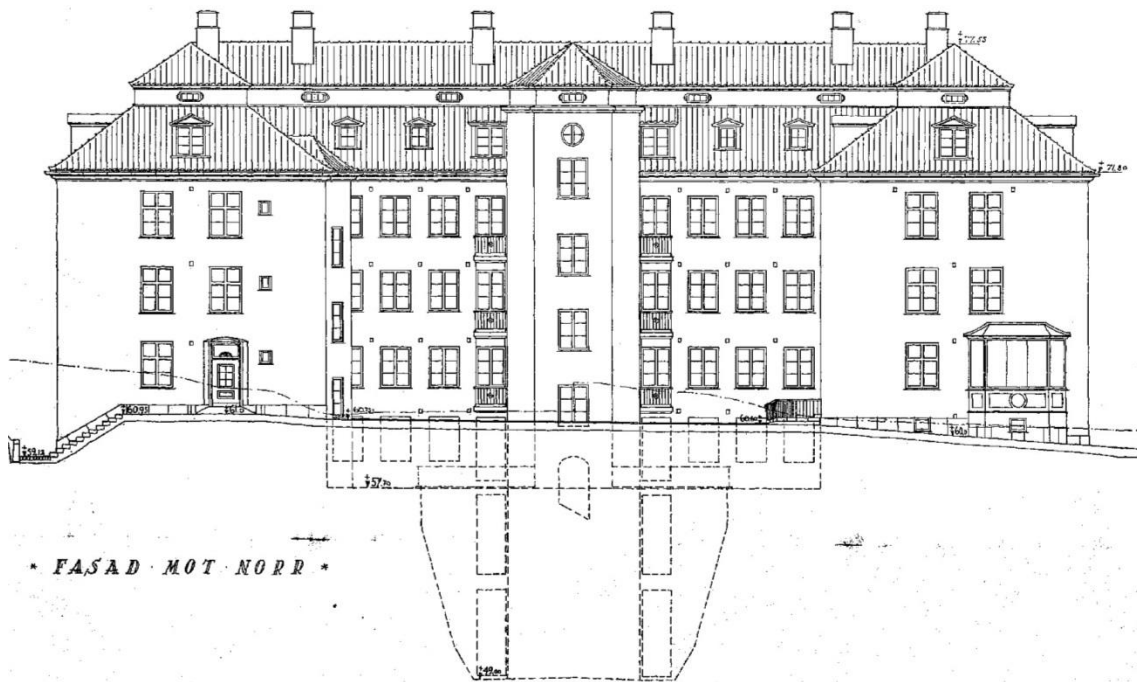
Ortopediska kliniken uppfördes i 1920-talets stramare klassicism med symmetrisk fasadkomposition och likadana stora fönster regelbundet placerade i fönsteraxlar samt centrisk placerad huvudentré. Huset gav ett massivt intryck med kraftfull helhetsverkan och ett fåtal enkla variationer i de arkitektoniska detaljerna medverkade till en sammanhållen fasaduppbyggnad. Exteriören karakteriserades av en stark materialverkan med fasader av rött tegel och inslag av natursten, koppar, smide och dekorativt bearbetad betong och detaljeringar av hög kvalitet. Huset uppfördes anpassat till topografin, i 5-6 våningar med inredd vind. Två flyglar och ett utanpåliggande trapphus vette mot norr och mot Per Dubbsgatan var den rusticerade sockelvåningen något framskjuten i förhållande till den övriga fasaden. Ovan våningen fanns en smalare terrass förbunden med en trappa av granit väster om byggnaden. En terrass återfanns även i det tegeltäckta säteritaket fall mot söder.

Vanförestalten – klinikbyggnaden. Fasad mot söder och väster. Foto från slutet av 1920-talet. (Göteborgs Stadsmuseum)

Fasad mot söder – Nybyggnadsritning från 1926.

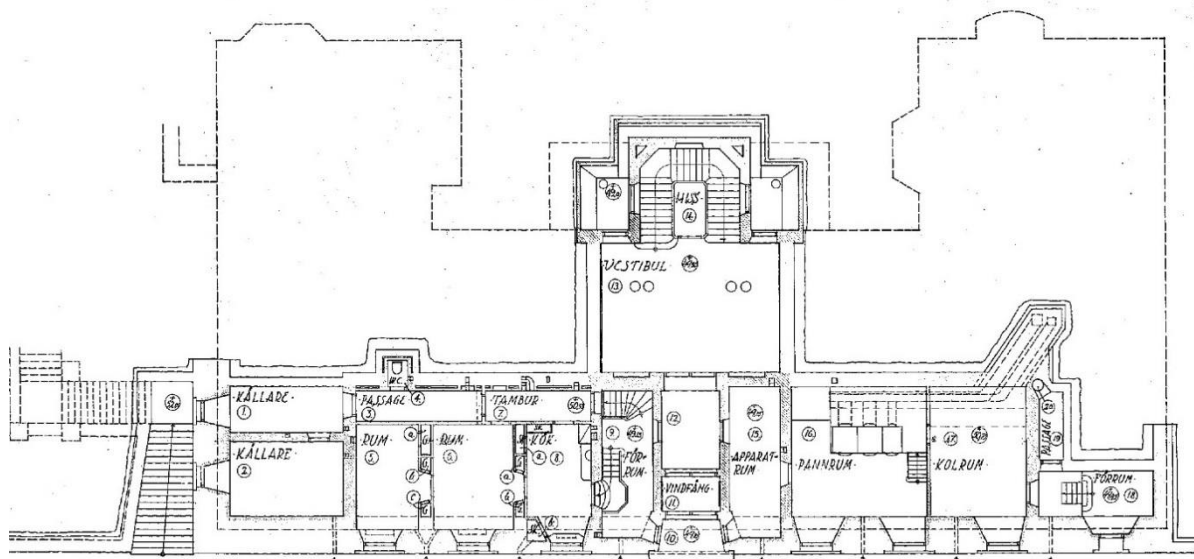

Fasad mot norr – Nybyggnadsritning från 1926.

Interiör

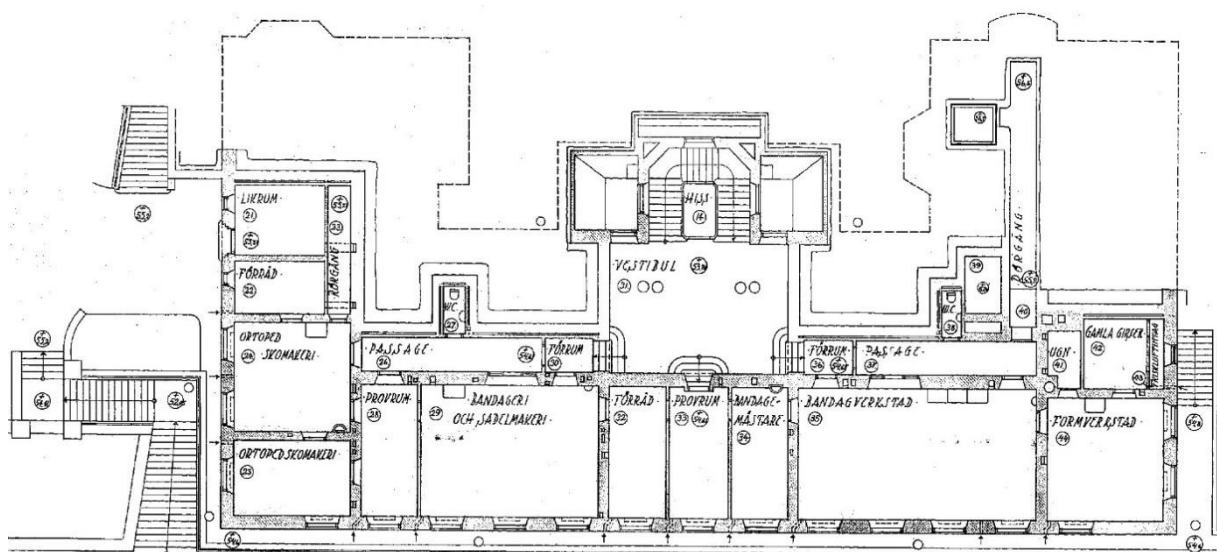
Byggnadens terränganpassning medförde en våningsuppyggnad med en undre och en övre källarvåning. Därutöver utgjordes huset av fyra våningar med inredd vind. Trapphuset i anslutning till huvudentrén betjänade samtliga våningsplan men det fanns även mindre trapphus i respektive flygel. Två hissar fanns ursprungligen installerade.

I **undre källarvåningen** återfanns huvudentré med vestibul och trapphus. På planet fanns även utrymmen för bland annat kolförvaring, pannrum, apparatrum men även en mindre bostadslägenhet, sannolikt för portvakten.

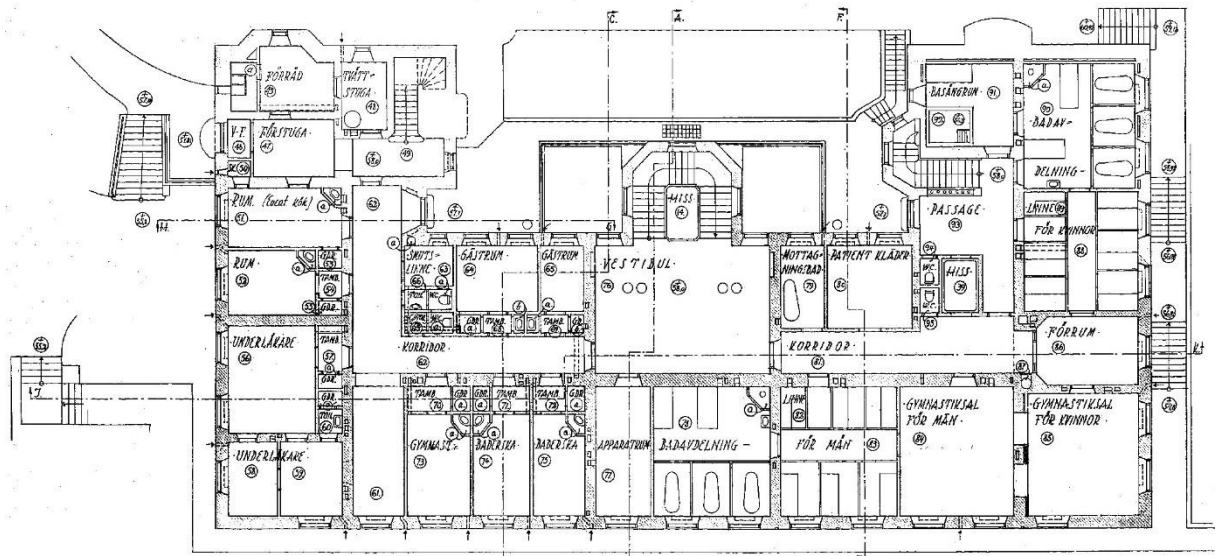
Plan av undre källarvåningen, nuvarande plan 0. Nybyggnadsritning från 1926.

Övre källarvåningen inrymde bland annat vestibul, bandageverkstad, formverkstad, bandageri och verkstad, rum för ortopediskt skomakeri och tillhörande förråd, provrum mm. Där fanns även ett avskilt likrum med separat utgång.

Plan av övre källarvåningen, nuvarande plan 1. Nybyggnadsritning från 1926.

På **bottenvåningen** återfanns bland annat vestibul, badavdelningar för män och kvinnor, gymnastiksal, rum för underläkare, gästrum och förrådsutrymmen för exempelvis linne.

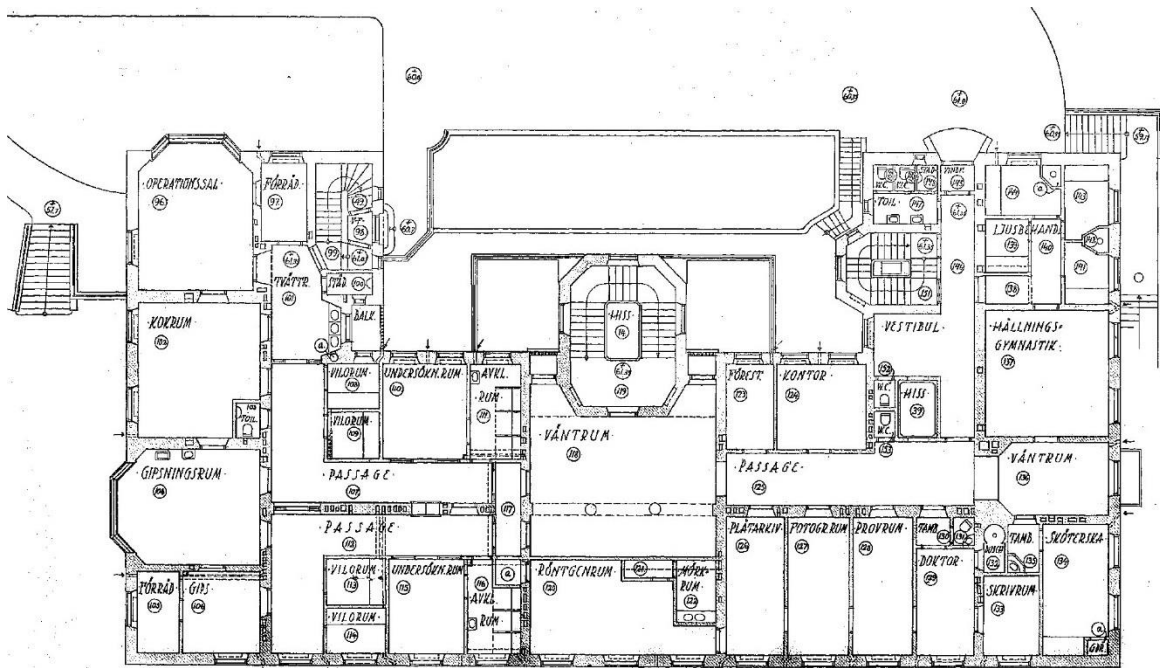

Plan av bottenvåningen, nuvarande plan 2. Nybyggnadsritning från 1926.

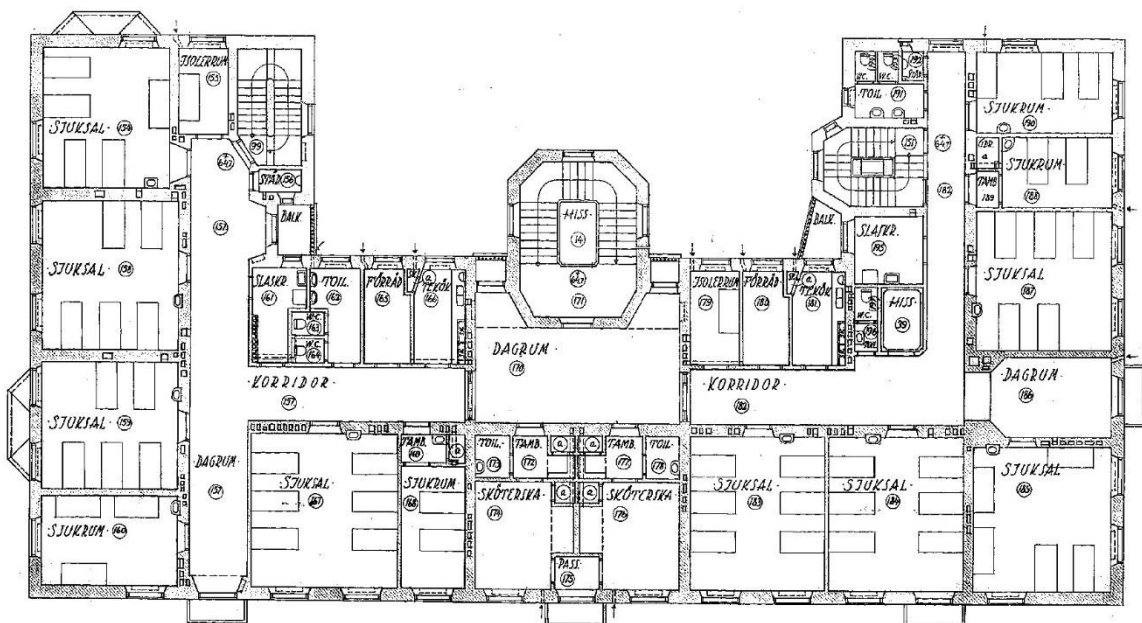
Tidigt foto, sannolikt från gymnastiksal för män och kvinnor på plan 2. (Medicinhistoriska museet)

Första våningen inrymde bland annat väntrum, vestibul, röntgenrum, undersökningsrum, fotograferingsrum, rum för ljusbehandling och hållningsgymnastik, gipsningsrum, kokrum, operationssal mm.

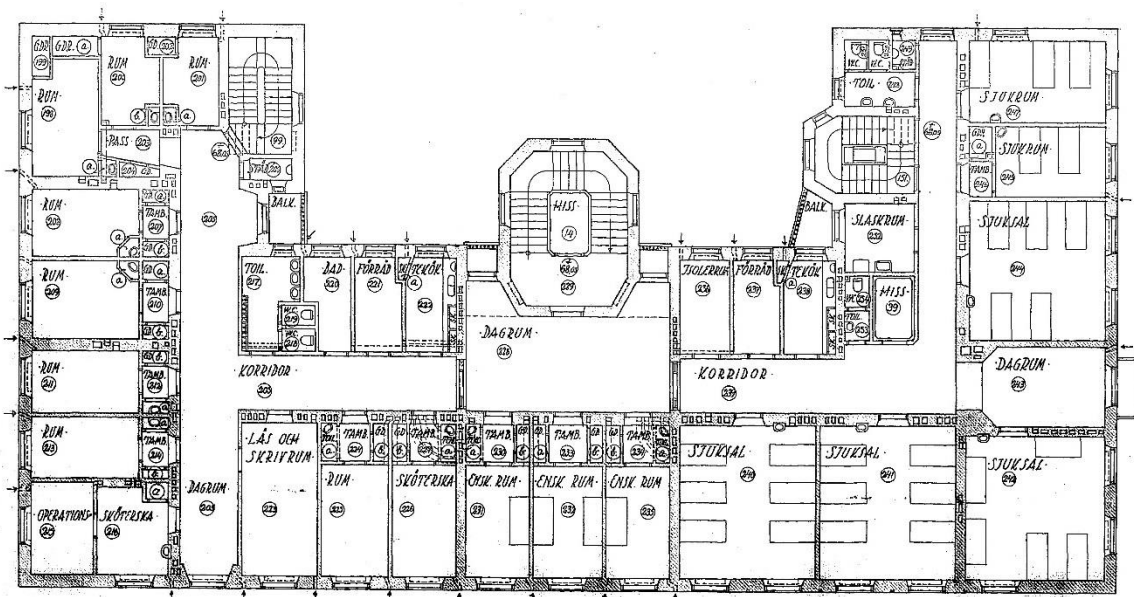
Plan av första våningen, nuvarande plan 3. Nybyggnadsritning från 1926.

På **andra våningen** fanns i huvudsak större sjuksalar utmed korridorer samt ett par dagrum. Därutöver inrymde våningen även förråd, tekök, sköterskerum mm.

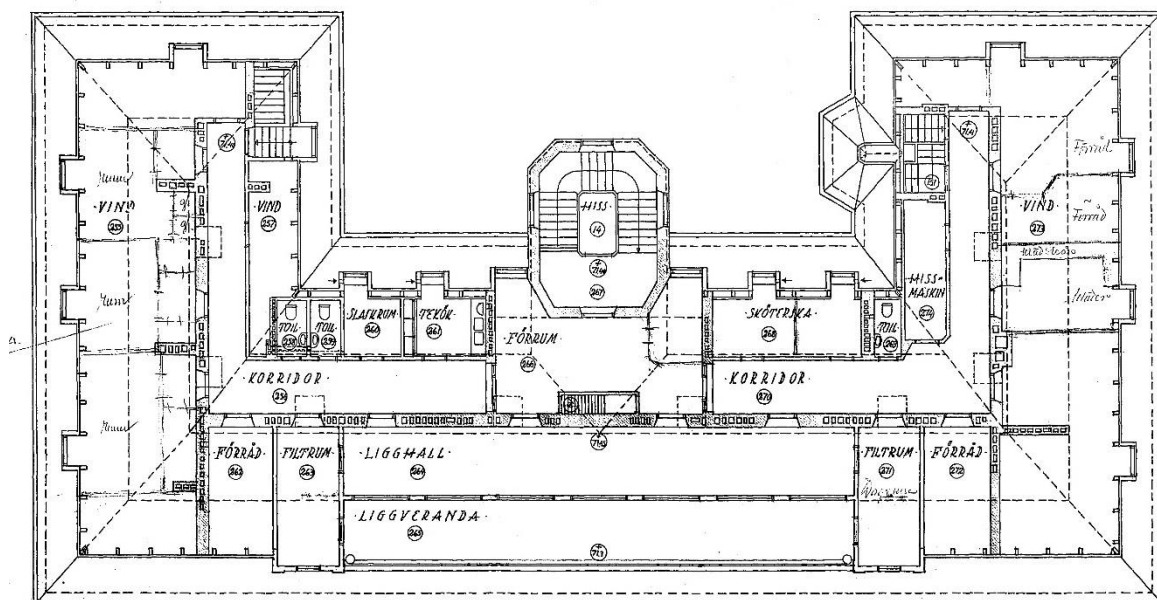
Plan av andra våningen, nuvarande plan 4. Nybyggnadsritning från 1926.

Tredje våningen utgjordes av såväl större sjuksalar som av mindre, enskilda patientrum. Det fanns även dagrum, läs- och skrivrum, tekök, rum för sköterskor mm.

Plan av tredje våningen, nuvarande plan 5. Nybyggnadsritning från 1926.

Våningen högst upp, **vindsvåningen**, hade en ligghall och liggveranda. Det fanns även sköterskerum, förråd för filter liksom tekök mm.

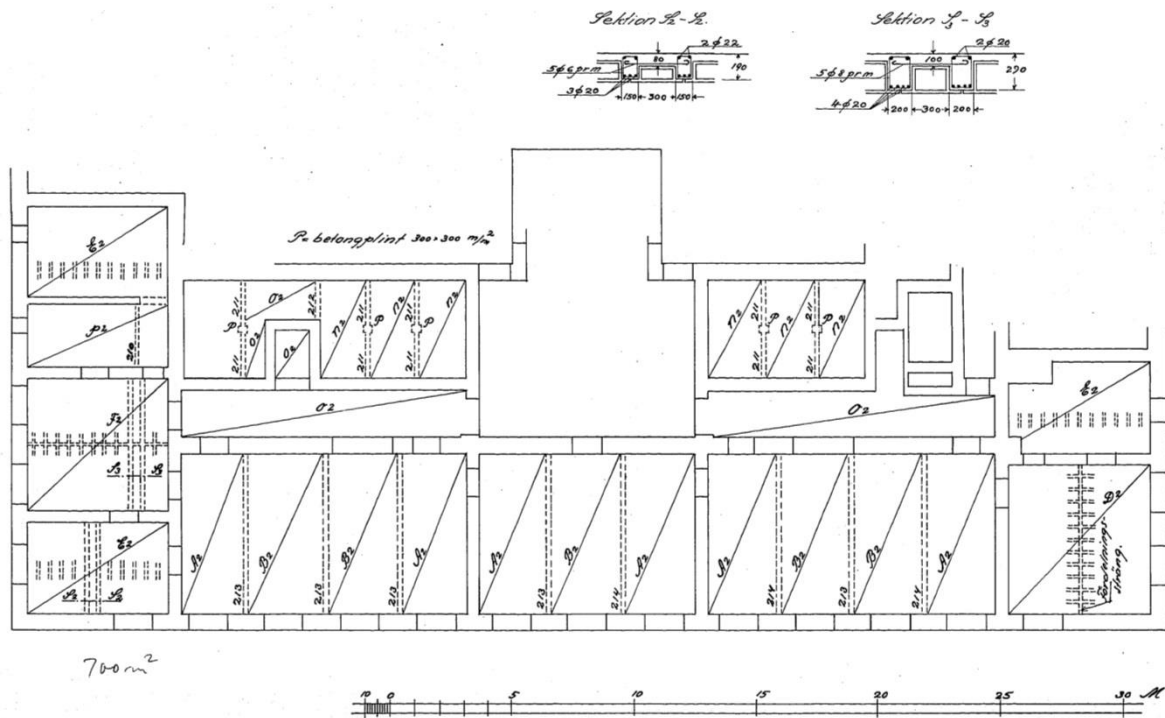

Plan av vindsvåningen, nuvarande plan 6. Nybyggnadsritning från 1926.

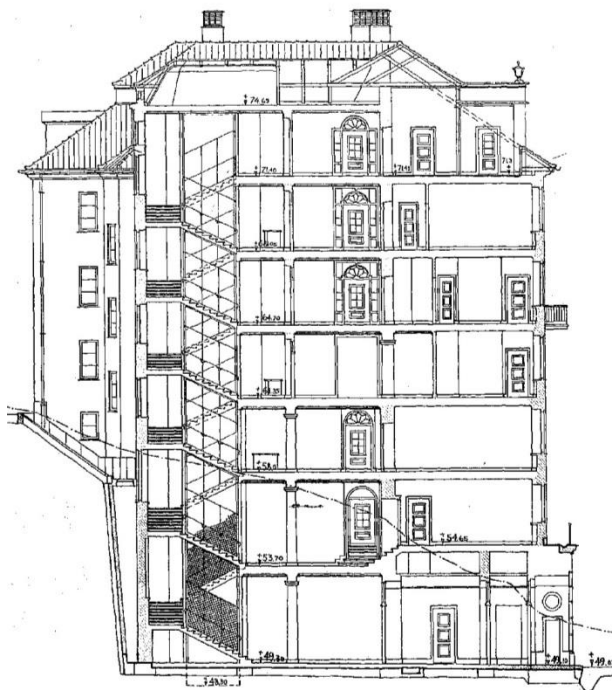
Konstruktion

Byggnaden är sannolikt grundlagd direkt på berg med en grundsula i armerad betong. Ovan grundläggningen utgörs konstruktionen av bärande väggar i tegel och bjälklag av betong. Betongen i bjälklagen, utom de i de båda källarplanen, är utfyllda med så kallade sparkoppar av tegel, så kallade hålkroppsbjälklag. Trapphusen har trapplopp och vilplan i betong. Det förekommer synliga bärande pelare, sannolikt i betong, i entréhallarna i plan 0-3. Takstolarna är av trä.

Konstruktionen illustreras nedan genom ett urval av bygglösritningarna.

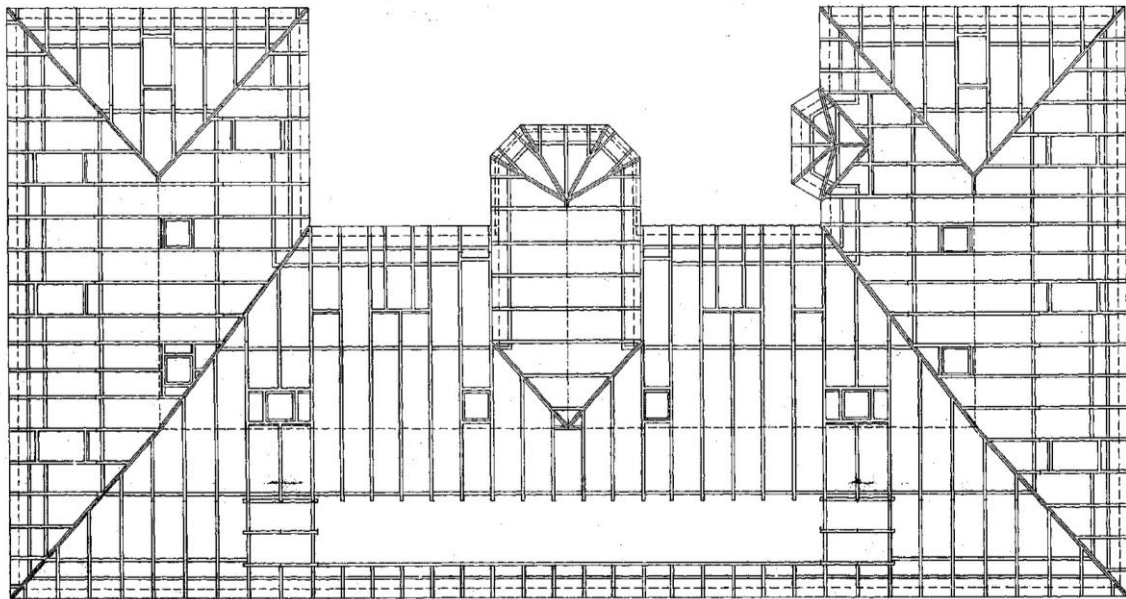
700m²

* SEKTION A-B *

Ovan: Konstruktionsritning till bjälklag över övre källarvåningen, nuvarande plan 1.

Till vänster: Tvärsnitt genom huvudtrapphus och entréer.

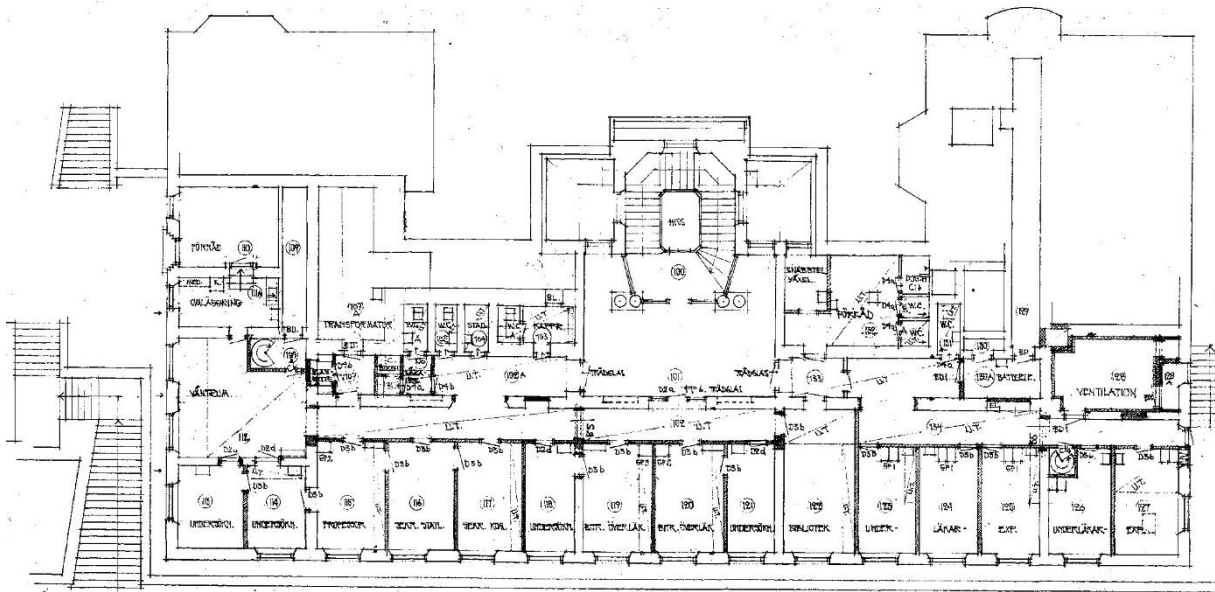
Takstolsplan, nybyggnadsritning från 1926.

Förändringar

Från tiden för uppförandet fram till 1960-talet genomgick byggnaden endast någon enstaka, mindre ändring av planlösningen.

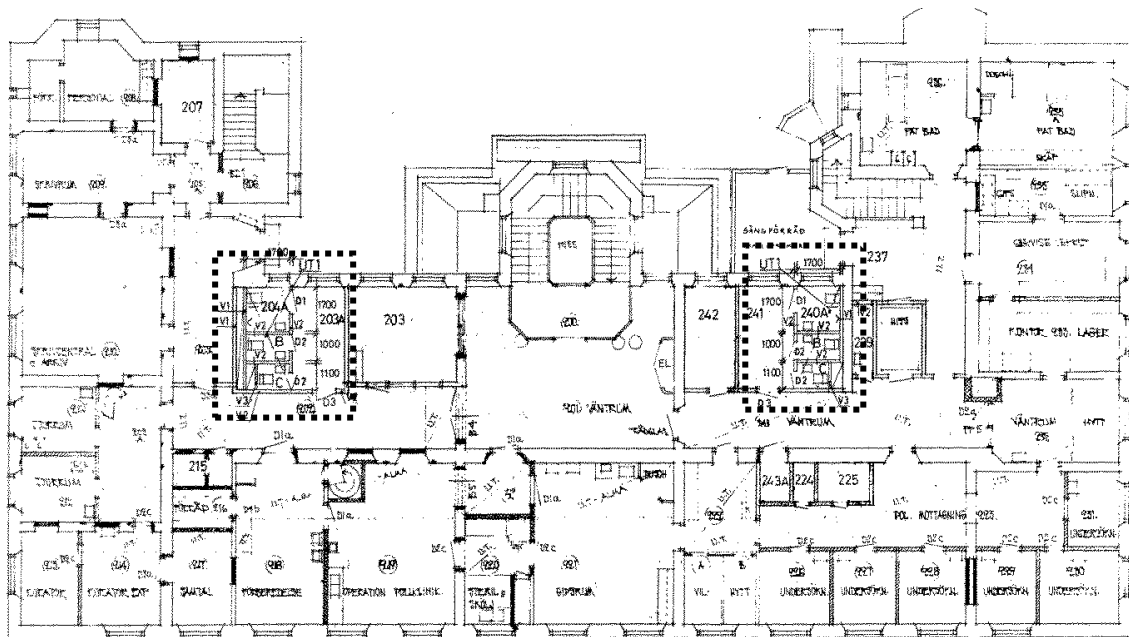
1965 genomfördes en genomgripande modernisering och invändig ombyggnad som bland annat medförde ändringar av planlösningen på så gott som samtliga våningsplan. I samband med moderniseringen fick delar av rummen och våningsplanen även ny funktion.

Plan 1 byggdes om till läkarmottagning och expedition och gymnastiksalarna och badavdelningarna på plan 2 ersattes med operationsavdelning och rum för kuratorer. Plan 3 bibehöll till större delen sin funktion men de små operationsrummen slogs samman till större operationssalar. Även plan 2 och 5 bibehöll sin funktion med sjuksalar och sjukrum medan vindsvåningen, plan 6, byggdes om för utbildningsändamål och personalutrymmen. Takterrassen byggdes in och i den tidigare ligghallen och liggterrassen etablerades ett laboratorium.

Exempel på de förändringar som genomfördes 1965. Plan 1 – rummen mot gatan delades av med korridorer och de stora salarna delades i mindre rum för läkare, sekreterare, undersökningsrum, expedition och bibliotek. Förändringsritning från 1965.

1992 inreddes flera av våningsplanen med nya WC-grupper och pentryn.

Exempel på de förändringar som genomfördes 1992 då flera våningsplan försågs med nya WC-utrymmen mot gården. Förändringsritning för plan 2 från 1992.

Sedan 1960-talets och 1992 års ombyggnad har ytterligare förändringar av interiören genomförts. Överlag rör det smärre justeringar av planlösningen, några rum har delats av och några har slagits samman, men på plan 2 och 3 har de flesta av lättväggarna från 1965 rivits.

Utvändigt har bland annat samtliga fönster, med undantag för de mot norr, bytts ut och några fönsteröppningar har satts igen. Dörrarna är överlag utbytta men mot söder är entrédörrarna ursprungliga. Det förekommer även sekundära dörröppningar. I västra flygelns östra fasad har det

tillkommit en förlängning av en ursprunglig avsats vilken försetts med väderskydd för bland annat cyklar.

Sockelvåningens fasad har putsats med ett tunt genomfärgat putsskikt.

Byggnadshistorik

1926 Nybyggnad.

1965 Invändig ombyggnad och modernisering. Inbyggnad av takterrass mot söder.

1992 Nya WC-grupper samt inredning av pentry på flera våningsplan.

Källor: Bygglovsritningar för Änggården 718:140

Ernst Torulf

Ernst Torulf föddes 1872 utanför Falköping som son till disponent Johan Nilsson och Helga Maria Fagerström. Under studentåren tog han sig namnet Torulf, ett fornnordiskt namn med betydelsen Tors ulv eller Tors varg. Han utbildade sig till arkitekt mellan åren 1888-1896 på Chalmers tekniska läroanstalt och därefter på Konstakademiens arkitekturavdelning i Stockholm. Efter utbildningen arbetade han på ritkontor i Eksjö och Skara samt var verksam i Stockholm i ett par år innan han etablerade sig i Göteborg 1903. Det första stora uppdraget fick han tillsammans med Eric Hahr då de vann första pris för sitt förslag till Göteborgs Högskola. Från 1906 drev Torulf arkitektverksamhet tillsammans med Ivar Tengbom. Under gemensamt namn ritade de stadshotellet i Piteå, rådhuset i Borås samt Trefaldighetskyrkan i Arvika. Från 1912 drev Ernst Torulf eget kontor i Göteborg som så småningom kom att bli stadens största.

Ernst Torulf. (Wikipedia)

Under sitt eget namn fick han flera större uppdrag i Göteborg, exempelvis Hvitfeldtska läroverket 1915, Naturhistoriska museet 1916 och Centralposthuset 1923. Utöver dessa ritade han hyreshus och privatbostäder i Göteborg. Han var också med i den grupp arkitekter som formgav Göteborgsutställningen 1923.

Utanför Göteborg formgav han ett flertal sparbanker. Den första var Skaraborgs läns sparbank i Skara 1902-1905. Sedan följde Sparbanken i Halmstad tillsammans med Tengbom 1912-1914 och under 1920-talet ritade Torulf Sparbanken i Ulricehamn, Falkenberg och Falköping.

Torulfs egen villa – Villa Torulf från 1918. (Lindholm Restaurering)

Torulf blev även arkitekt för flera stora vårdbyggnader i Göteborg, däribland vanförestaltens anläggning vid Sahlgrenska sjukhuset med byggnader från 1912 respektive 1928. Han ritade även Renströmska sanatoriet i Kålltorp som invigdes 1913, även detta en byggnad i nationalromantisk stil med fasader i rött tegel lika den första vanförestalten. Torulf upprättade även ritningarna för Caroline Wijks sjuksköterskehem 1916.

1930 ritade Torulf en utbyggnad av den medicinska polikliniken på Sahlgrenska sjukhuset, samt en förbindelsegång till det intilliggande tuberkulossjukhuset. 1936 ritade Torulf även den nya ögon- och öronpolikliniken vid Sahlgrenska vid sjukhusets dåvarande huvudentré. Detta blev Ernst Torulfs sista byggnad och han dog den 30 november samma år, 64 år gammal.

Renströmska sanatoriet från 1913. (Göteborgs Stadsmuseum)

Centralposthuset från 1925. (Göteborgs Stadsmuseum)

Källor: Arkitektregistret Arkitekturmuseum, Linde Bjur, Gunilla & Engström, Krister, *Arkitekter och fasader Göteborg 1850-1920* (2013), Hjertberg, Per, *Från "Bracka" till Posthus* (1992).

Material och byggnadsteknik under tidigt 1900-tal

Byggnadstekniken under 1910- och 20-talet skiljer sig mycket från dagens byggande, men den skiljer sig också från äldre byggnadsteknik. Under 1850-talet började erfarenhetsbyggandet att ersättas med ingenjörsvetenskapens teoretiska beräkningar. Ingenjörernas beräkningar på konstruktion och laster möjliggjorde exempelvis större spännvidder och minskade onödiga materialvolymmer.

Det tidiga 1900-talet präglades av innovationer, samtidigt som själva hantverket och den fysiska byggnadsprocessen förändras mycket lite. Vatten och avlopp började installeras i byggnader redan under 1860-talet, elektricitet och telefonnät kom runt sekelskiftet 1900. Centralvärmen slog ut kakelugnarna som värmesystem på 1910-talet och ventilation installerades genom självdagskanaler i schakt genom husen. Samtidigt skulle det dröja ända in på 1950-talet innan byggnadsarbetarnas manuella och fysiskt krävande arbetsmetoder underlättades med olika lyft- och hissanordningar.

Material

Ett av tidens nya byggnadsmaterial utgjordes av betongen som under 1890-talet blev vanlig vid grundläggning. Omkring sekelskiftet kom armeringstekniken till Sverige och materialet började användas även för exempelvis bjälklag och trappkonstruktioner. Det tidiga betongbyggandet visar ett tydligt trevande efter normer och beräkningsmodeller genom valvkonstruktioner och kraftiga dimensioner. Allmänheten var dessutom väldigt skeptisk inför det nya materialet så till en början kläddes det ofta med exempelvis tegel, puts eller natursten.

1910- och 20-talets institutionsbyggande utgjordes i stor utsträckning av tegelarkitektur. Teglet till skillnad från den armerade betongen var allt annat än en nymodighet. De första svenska tegelbyggnaderna tillkom under 1100-talet och tegel fortsatte att användas som material för bärande konstruktioner ända in till 1900-talets mitt, då det började utkonkurreras av rena betongkonstruktioner.

Länge tillverkades tegelstenar för hand men under mitten av 1800-talet började tegeltillverkningen, som så mycket annat, att industrialiseras. Tegel hade tidigare varit en exklusiv vara men eftersom det maskinslagna teglet kunde tillverkas snabbare blev materialet också billigare. Det maskinslagna teglet fick stort genomslag och användes flitigt som byggnadsmaterial under 1800-talets senare hälft. Men med nationalromantikens intågande i början av 1900-talet blev det åter stor efterfrågan på handslaget tegel. Nationalromantiken ville spegla det gamla svenska hantverket och det hårdbrända, handslagna Helsingborgsteglet blev på högsta mode. En av de största tillverkarna var Helsingborgs Ångtegelbruk som levererade till byggnationer som rådhuset i Norrköping, rådhuset i Östersund, Stockholms stadshus och Stockholms stadion.

Att använda huggen sten som byggnadsmaterial var också en gammal metod. Kyrkor, kloster, slott och försvarsanläggningar uppfördes i materialet redan under medeltiden i Sverige. Den huggna stenen förblev under många århundraden den huvudsakliga grundläggningen för byggnader även om de i övrigt uppfördes i

*Tillverkning av handslaget tegel på Helsingborgs Ångtegelbruk.
(Kringla)*

tegel eller trä. Även under det tidiga 1900-talet murades byggnadssocklarna av det beständiga materialet innan det ersattes av betong. Under nationalromantiken högs stenarna särskilt grovt, för att precis som det handslagna teglet, förmedla känslan av gammal, svensk hantverkskonst.

Hantverkarna

Trots att Sverige betraktas som industrialiserat vid sekelskiftet 18-1900 så kom det att dröja ända till 1950-talet innan byggbranschen på allvar började mekaniseras. Under 1910- och 20-talet präglades byggarbetarnas vardag av fullt manuellt och fysiskt krävande arbete. Enligt murarfackföringens kollektivavtal från 1899 varade arbetsdagen i 10 timmar och en arbetsvecka sträckte sig från måndag till lördag.

På ett bygge som vanföreanstalten i Göteborg fanns flera olika professioner representerade. Grovarbetare kallades den grupp som utgjordes av bergsprängare, grundläggare, tegelbärare och mursmäckor. Bergsprängarna borrade hål för sprängning med hjälp av borrstål och slägga. En höll i och vred borrstålet, två slog på det med slägga. Stenen fraktades sen bort med en liten vagn som gick på räls eller med en typ av skottkärra. Grundläggarna skötte uppläggningsen av grundmuren. Stenar av varierande storlek skulle passas ihop av en så kallad "stampslagare" som högg till stenarna med hjälp av spett och släggor. Stenhuggarnas verktygsuppsättning var i stort sett oförändrad från medeltiden och in till mitten av 1900-talet.

Tegelbärarna och mursmäckorna arbetade med att förse murarna med arbetsmaterial. På ett bygge med trettio murare kunde det finnas omkring åtta bruksbärare och åtta tegelbärare. Mursmäckorna fyllde sina ämbar på marken och bar dem sedan med hjälp av ok upp till murarna, tegelbärarna bar sina tegelknippen på ryggen. Det var i stort sett uteslutande män som arbetade med byggande men det var vanligt att kvinnor axlade rollen som mursmäckor.

Mursmäckor på operahusbygget i Stockholm på 1890-talet. (Stockholmskällan)

Tegelbärare i Linköping, 1900-talets första hälft. (Digitalt museum)

En stor grupp av byggnadsarbetare utgjordes av murarna. En fullfjädrad murarmästare hade 4 års lärlingsutbildning i ryggen och kunde lägga i snitt 700 tegelstenar per dag. Murarna utförde förutom murningen av byggnadsstommen allt in- och utvändigt putsarbete. Till en början gjöt de även betonggrunden innan specialiserade betongbyggnadsfirmor etablerades. Utöver behövdes också en hel del specialarbetare som utförde mer dekorativa in- och utvändiga stenarbeten, smidesarbeten, plåtslageriarbeten, måleriarbeten, glasmästeriarbeten och träbetongarbeten.

Sammanfattningsvis präglas byggnadstekniken under det tidiga 1900-talet av nya innovationer men i många avseenden förblev själva byggnadsprocessen oförändrad. Materialproduktionen och byggnadsuppförandet utfördes med stor hantverksskicklighet, med hjälp av enkla verktyg och metoder som i många fall var oförändrade sedan medeltiden.

Källor: Ahlberg, Sven Olof (2012). Bevara betongen. Danielsson, Hilmer J. & Jacobsson, Meise (1948). Byggnadsätt och byggnadskostnader i Stockholm 1883-1939. Helsingborgs stadslexikon, Tegelbruk. Lindgren, Jack & Moeschlin, Jan (1985). Tegel: tillverkning, konstruktion, gestaltning. NE. Törnqvist, Lars & A:son Palmqvist, Lena (red.) (1988). Svenskt bygge: teknikens förändringar och arbetets villkor vid dagens och gårdagens byggande.

Byggnadsbeskrivning och antikvarisk bedömning

Exteriör

Sammanfattning

Byggnaden utgörs av en monumental tegelbyggnad uppförd i 1920-talsklassicistisk stil med symmetrisk fasadkomposition och återhållsam utsmyckning av fasaderna.

Husets exteriör är väl bevarad. Förändringar som i viss mån påverkat originalkaraktern är inbyggnad av takterrass mot söder, igensättning av ett mindre antal fönster samt tillbyggnad av en avsats mot gården. Men byggnadens exteriör är i allt väsentligt i originalutförande och har bevarade material och detaljer av hög kvalitet.

Original

Byggnadsvolym

Sockel i granit

Putsad sockelvåning

Betongsockel

Övriga inslag av natursten i fasad

Fasader av handslaget tegel

Fönster mot norr

Fönsterdörrar

Entrédörrar mot söder

Indragna balkonger

Burspråk

Takutformning

Takplåt

Inslag av kopparplåt

Stentrappor och stödmurar

Byggnadens exteriör är i allt väsentligt i originalutförande.

Beskrivning

Sjukhusbyggnaden utgörs av en rektangulär byggnadskropp med flyglar och utanpåliggande trapphus mot norr. Det fem till sex våningar höga huset är anpassat till topografin och har fasader av rött tegel som uppåt avslutas med en något utkragad takfot. Den framskjutna sockelvåningen mot Per Dubbsgatan har en putsad rusticering där det yttersta putslagret utgörs av ett senare påfört putslager i blå kulör. Ovan sockelvåningen finns en smalare terrass med ett smidesräcke.

Huvudentrén i originalutförande är centralt placerad i södra fasadens sockelvåning. Ett stycke öster om denna finns en enklare ingång, även den med dörr i original. Byggnaden kan även nås från entréer i samtliga övriga fasader. Flera av dessa dörrar är utbytta och några dörröppningar är senare upptagna.

Fönstersättningen är symmetriskt uppbyggd men med viss variation i fönsterindelning och utformning. Fönstren mot norr är övervägande i original emedan fönstren i övriga väderstreck generellt är utbytta. Några av fasadens fönster har satts igen, bland annat i östra flygelns norra fasad.

I fasaden återfinns även burspråk och balkonger, såväl utanpåliggande som indragna. Flera fönsterdörrar är i original men det förekommer även några utbytta dörrar. De indragna balkongerna har dekorativt bearbetad balkongplatta och konstfärdigt utformade smidesräcken medan de utanpåliggande sannolikt har utbytt platta. De har även utbytta smidesräcken.

Mot norr finns två försänkta ljusgårdar avsedda att förmedla dagsljus till de nedre våningarna.

I norra fasaden har det tillkommit en förlängning av en ursprunglig avsats som i senare tid försetts med väderskydd för bland annat cyklar.

Säteritaket är avtäckat med enkupigt betongtegel och i takfallet återfinns även plåttäckta kupor. Plåten är delvis ornamenterad och ornamenteringar återkommer även i burspråkens kopparplåt. Den ursprungliga takterrassen är inbyggd men takkuporna är övervägande i original och till stora delar även med ursprunglig plåt. Tegeltaket är omlagt.

I anslutning till västra och östra gaveln liksom vid norra fasaden finns fristående trappor i granit.

Fasad mot söder. Byggnaden är belägen i suterräng och har en hög putsad sockelvåning som även fungerar som terrass.

Fasad mot väster.

Fasad mot norr med västra flygeln.

Fasad mot norr med det centralt placerade trapphuset.

Fasad mot norr med östra flygeln. Några fönster har satts igen.

Fasader mot öster och söder.

För att hantera höjdskillnaderna i anslutning till byggnaden finns stentrappor med eleganta handsmidda räcken. Fotot visar trapporna vid den västra fasaden.

Stentrappa till gården med handledare i smide infäst i fasaden.

Stödmurar klädda med natursten – original.

Sockel i krysshamrad granit – original.

Granit avslutar även sockelvåningen uppåt, ovan denna skymtar fasad av handslaget rödbrunt Helsingborgstegel.

Till höger ursprunglig avsats med betongsockel i anslutning till originalentré. Avsatsen har en sekundär förlängning som vilar på en stålbalk och är i senare tid försett med väderskydd, bland annat för cyklar.

Ljuskårdar avsedda att sprida dagsljus till de nedre våningarna.

Rött tegel murat i munkförband med takfot av rundat formtegel.

Den indragna huvudentrén är väsentligen i originalutförande.

Parti med avtrappad valvbåge i tegel. Exempel på originalentré med utbytt dörr. Överljus i original. Förstorade fönsteröppningar och utbytta fönster på ömse sidor.

Exempel på originalfönster i olika utförande. Två- respektive enluftsfönster med liggande spröjs samt korspostfönster med liggande spröjs i nedre bågarna. Fönsterbleck i kopparplåt – original.

Runt fönster – så kallat oxöga – med två lufter och liggande spröjs. Mönstermurning och takfot med formtegel utfört i handslaget Helsingborgstegel.

Välvda fönster i sockelväningen.

Indragna balkonger med dekorativt bearbetade balkongplattor i betong och smidesräcken i variationsrikt utförande – original.

De utanpåliggande balkongerna har utbytta balkongplattor och smidesräcken.

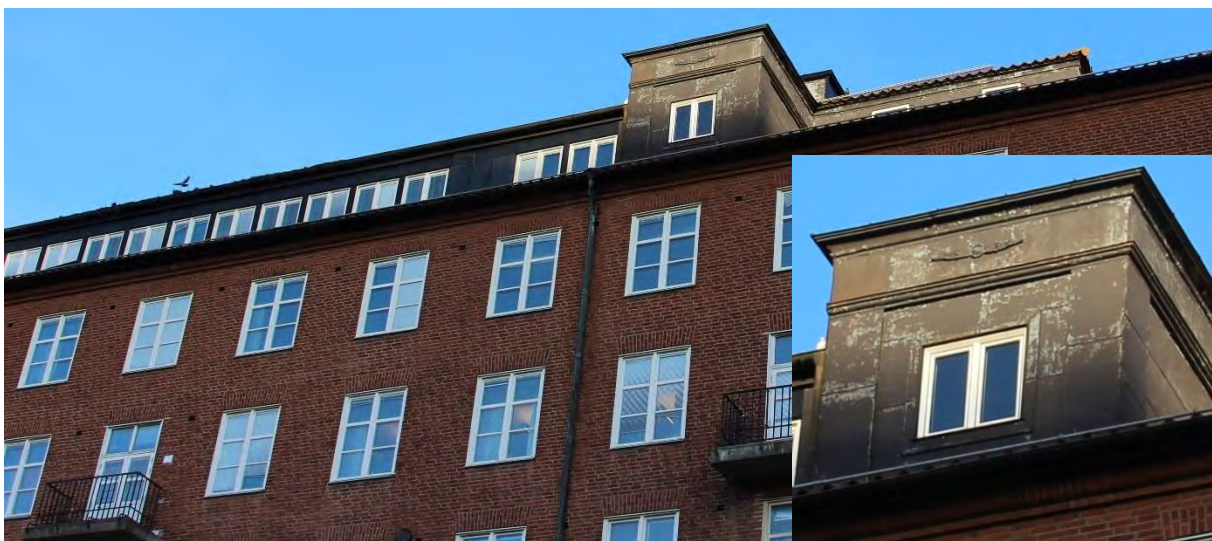
Byggnadens två kantiga burspråk med utbytta fönster och delvis utbytt plåt.

Burspråk mot väster med ornamenterad kopparplåt och underkant i dekorativt bearbetad betong – original.

Säteritaket är avtäcktt med enkupigt tegel. Svartmålad plåt återfinns bland annat som avtäckning av de många takkuporna.

Den ursprungliga takterrassen är inbyggd. De plåttäckta partierna, ibland med ornamentik, är till större delen i original.

Interiör

Sammanfattning

Byggnadens interiör är delvis väl bevarad. Entréhallen, vestibulen samt huvudtrapphuset är till övervägande del i originalskick. Detta gäller även för gårdstrapphusen.

Planlösningens grunddrag med centralt placerad vestibul/dagrum och anslutande korridorer med rum placerade på var sida är bevarade i samtliga våningsplan. Rumsindelningen har däremot förändrats över tid. Mindre rum har slagits samman till större och vice versa. Ursprungliga material och detaljer finns bevarade i anslutning till de ursprungliga väggarna i form av snickeridetaljer och dörrar. I nyare rum och i anslutning till kompletterade väggar finns senare detaljer.

Sammantaget har interiören en delvis bevarad planlösning av institutionskaraktär som med genomförda anpassningar har fungerat för olika verksamheter över tid. Slittåliga och högkvalitativa material i entréer och trapphus är överlag intakta och interiörens karaktär är fortfarande i hög grad präglad av originalutförandet i planlösning, rumsvolymer och delvis även i detaljer.

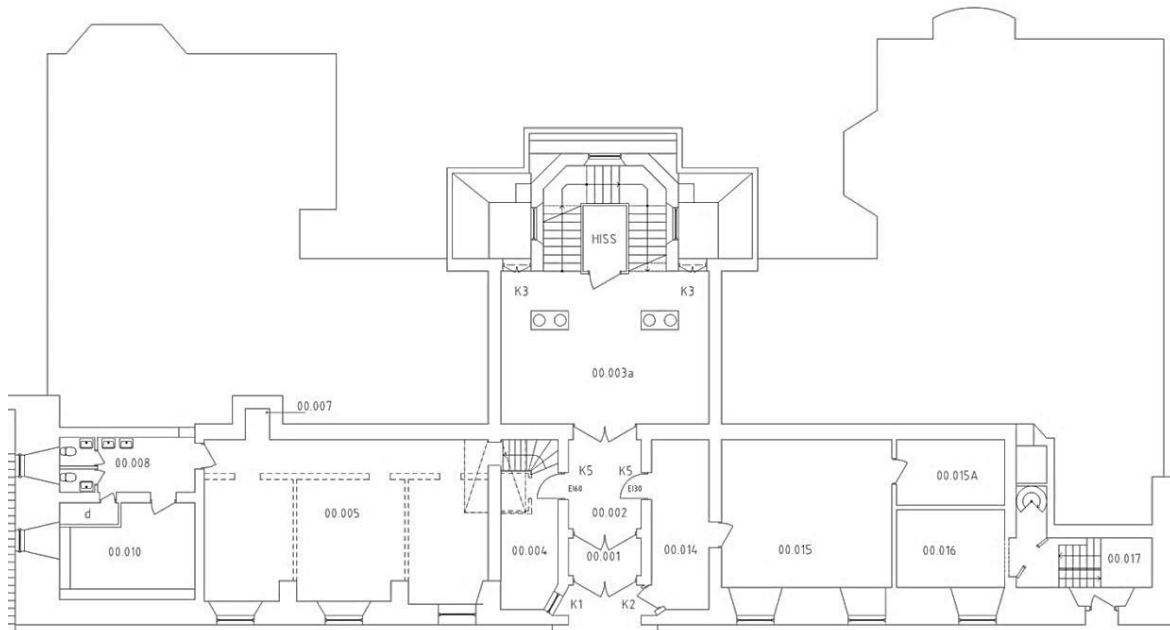

Korridor på plan 04.

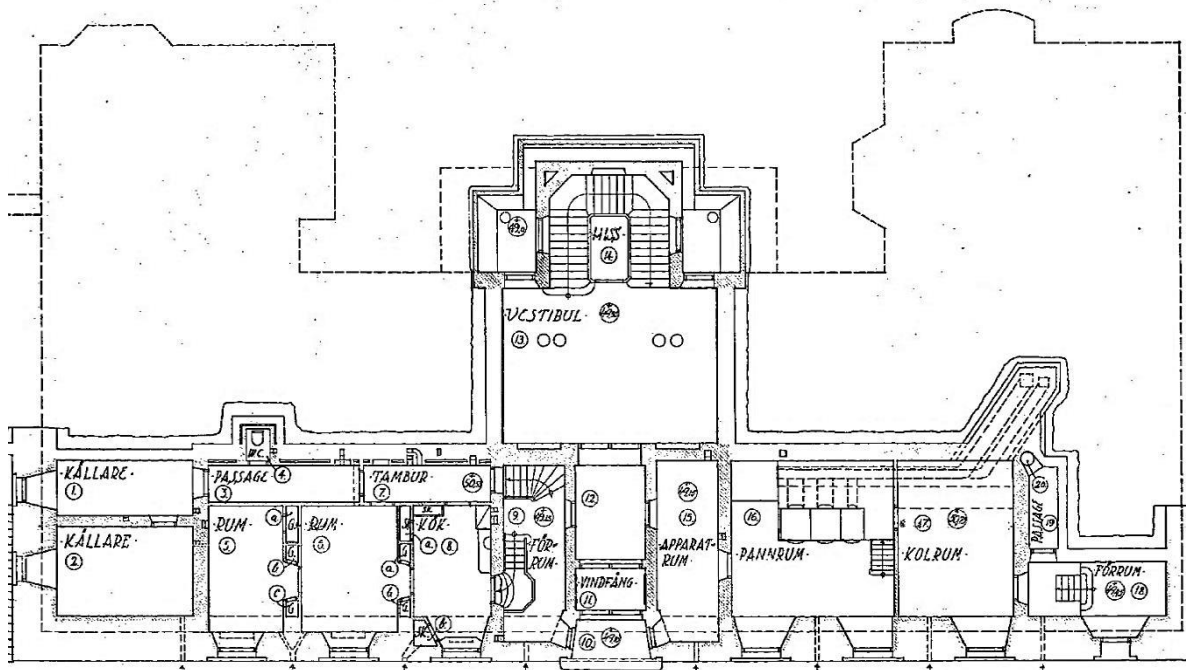
Huvudtrapphus

Inledning

Huvudtrapphuset är centralt placerat i byggnadskroppen och nås från huvudentrén i gatuplan. Trapphuset sträcker sig igenom byggnadens samtliga våningar – plan 0-6. Trapphuset är utanpåliggande med fönster åt tre håll. Mellan våningsplanen finns tre trapplopp och två vilplan. Trappspindeln är kvadratisk och i denna finns ett hisschakt. Bottenplanets vestibul är sammankopplat med trapphuset, medan övriga våningsplan är avskilda från trapphuset med väggar.

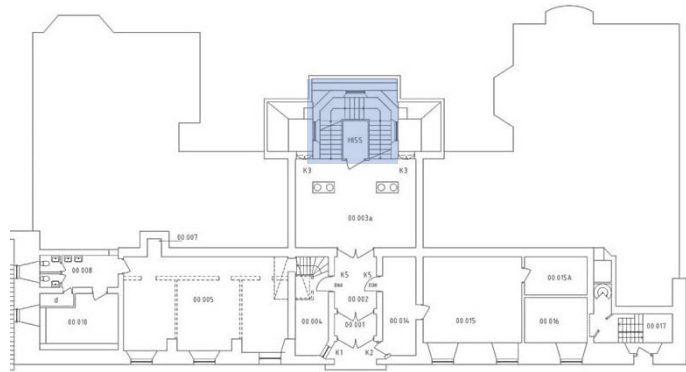
Plan 0. Relationshandling 2008.

Plan 0. Ursprunglig planlösning 1926.

Plan 0-6

Trapphuset är utanpåliggande med fönster åt tre håll. Mellan våningsplanen finns tre trapplopp och två vilplan. Trappspindeln är kvadratisk och i denna finns ett hisschakt. Bottenplanets vestibul är sammankopplat med trapphuset, medan övriga våningsplan är avskilda från trapphuset med väggar.

Huvudtrapphuset plan 0-6.

Trapphuset är i originalutförande och har bevarade material och detaljer av hög kvalitet.

Original/äldre

Rumsindelning

Golv i grå kalksten med intarsia av

röd kalksten (plan 3-5)

Sockel i röd kalksten

Trapplopp i röd kalksten

Putsade bärande väggar,

grövre puts

Kakelbröstning

Kraftig taklist

Slätputsat tak med fältindelning

Välvda dörröppningar

Hisschakt

Fönster

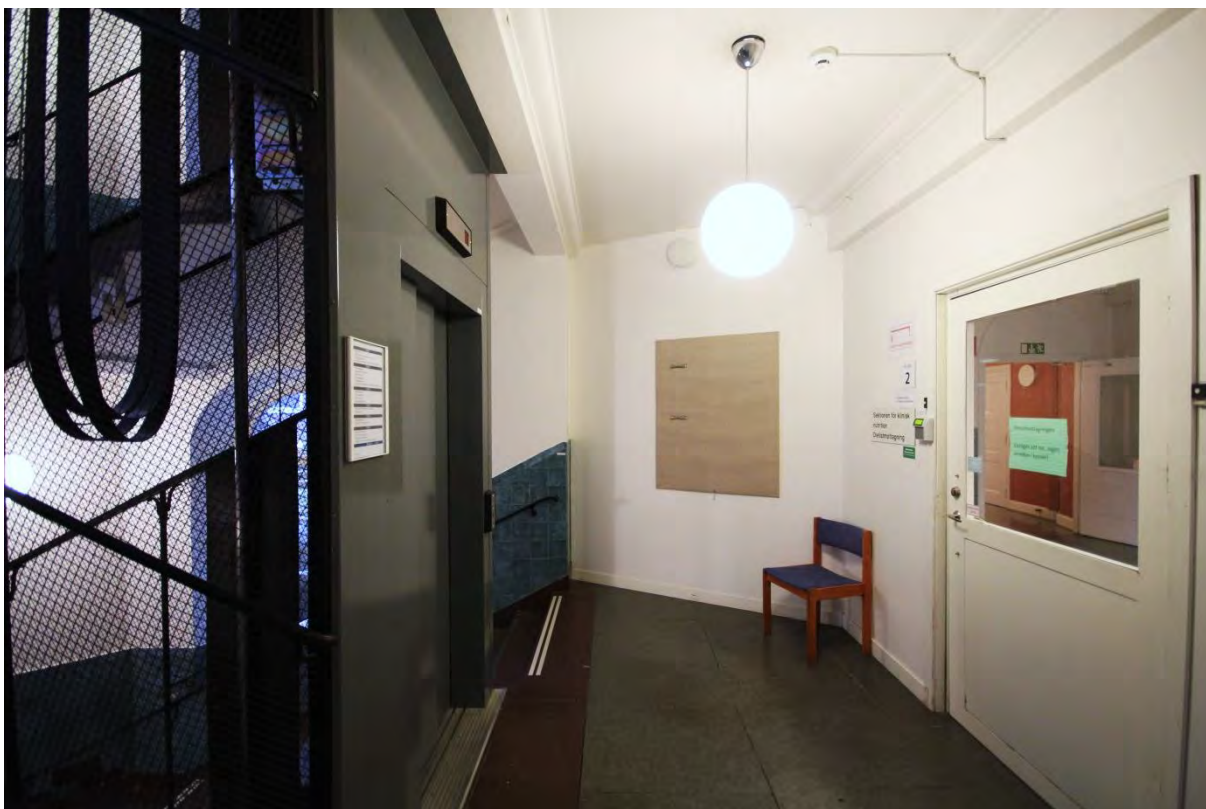

Huvudtrapphuset, vilplan.

Trappa i röd och grå kalksten, kakelbröstning, handsmitt räcke, putsade väggar och tak samt öppet hisschakt. Samtliga delar är original, utom enstaka mörka kakelplattor.

Huvudtrapphuset, plan 1-2. Trapphuset har fönster åt tre håll och ett öppet hisschakt. Samtliga delar i bild, utom hissfronten, är original.

Huvudtrapphuset, plan 2. Rumsindelningen på plan 1-2 ändrades 1965, tidigare tillhörde trapphuset intilliggande vestibul. Detta är synligt i golvet som inte har någon fris utmed den senare tillkomna väggen till höger i bild. Övriga delar utom hissfronten är original.

Huvudtrapphuset, plan 3. Rumsindelning och samtliga delar i bild utom hissfronten är original.

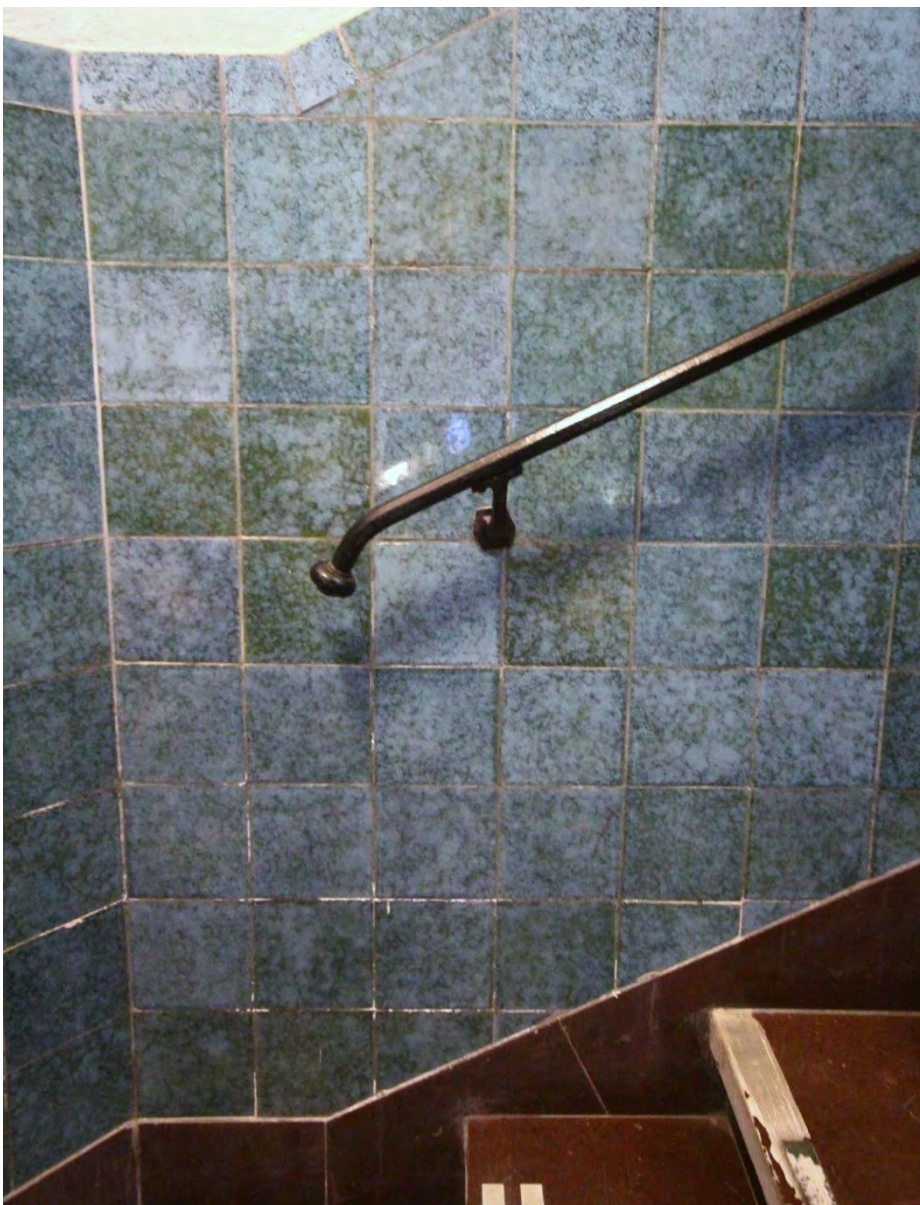
Plan 3. Kalkstensgolv i grå kalksten med fris och sockel samt intarsia i röd kalksten.

Plan 5. Kalkstensgolv i grå kalksten med fris och sockel samt intarsia i röd kalksten. Plan 5 ett mönster i form av tre ringar medan plan 3-4 har mönster i form av medaljonger.

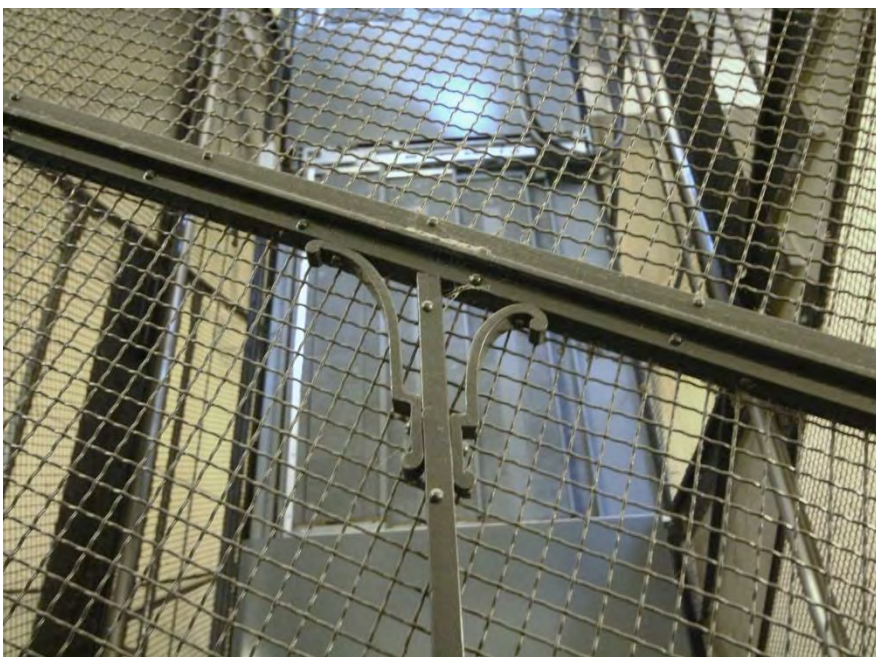
Trapplopp i röd kalksten med inslag av strimmor.

Vangel klädd med röd kalksten och kakelbröstning i olika nyanser av grönt och blått. Kraftig handledare av smidesjärn. Samtliga delar är original.

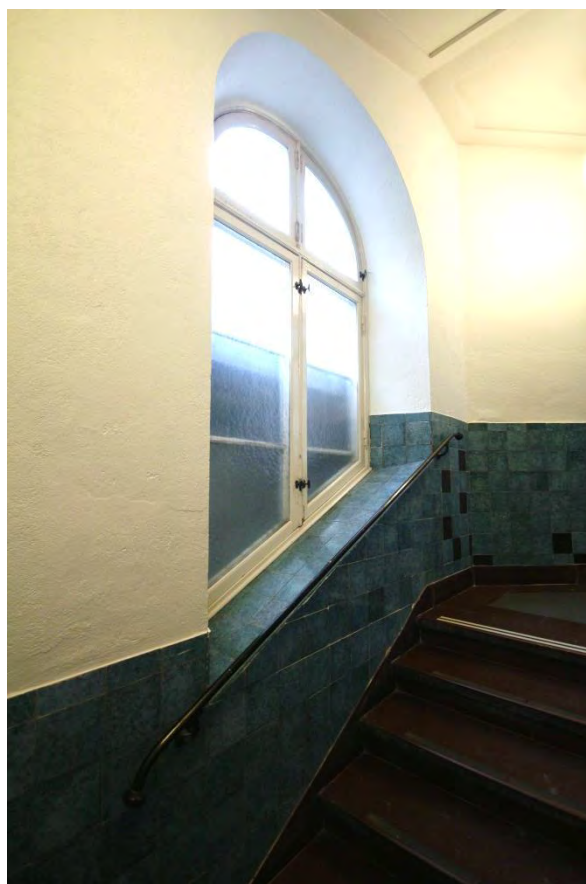
*Handledare i smidesjärn på
det nätinklädda hisschaktet
– original.*

*Smidesdetalj i stram 20-
talsklassicism på hisschaktet
– original.*

Välvda, spröjsade korspostfönster sitter i varje yttervägg, åt tre väderstreck, och förser trapphuset med dagsljus. Fönstren är original.

Fönstren följer trapploppens lutning.

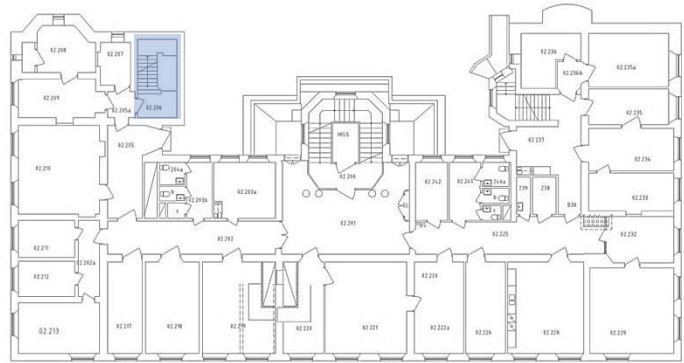

Det putsade taket är indelat i fält som följer vilplan, trapplopp och våningsplan.

Västra trapphuset, plan 2-6

Trapphuset är beläget i ett hörn och har fönster i fasaden mot gården. Mellan våningsplanen finns två huvudsakliga trapplopp och två vilplan med några steg emellan.

Trapphuset är i originalutförande och har bevarade material och detaljer av hög kvalitet.

Det västra gårdstrapphuset plan 2-6.

Original/äldre

Rumsindelning

Golv i grå kalksten med detaljer i röd kalksten

Profilerad sockel i trä

Trapplopp i grå kalksten

Handledare i smidesjärn

Slätputsade väggar

Slätputsat tak

Välvda dörröppningar

Fönster

Trappa i grå kalksten,
handledare i smidesjärn,
putsade väggar och tak.
Samtliga delar är original.

Välvt fönster mot gården i djup nisch med fönsterbänk. Kalkstentrappa, sockel och handledare lika ovan. Samtliga delar är original.

Vindfång vid entré mot gården. Golv i röd kalksten med infälld skoskrapa och spegeldörr. Samtliga delar i bild är original utom ytterdörren.

Spröjsat tvåluftsfönster med spanjolett. Samtliga byggnadsdelar i bilden är original.

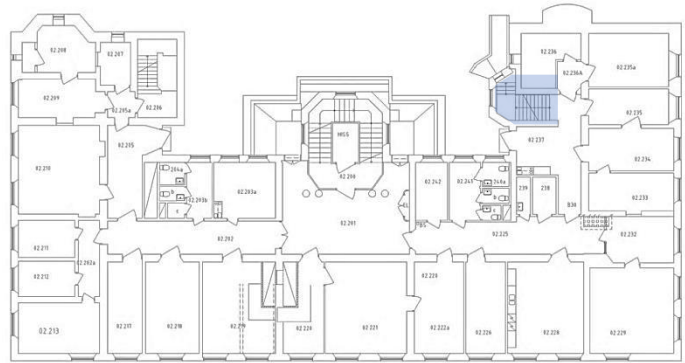

Översta våningsplanet har snedtak och trappspindeln avslutas i ett kraftigt räcke avtäckt med kalkstensskivor. Samtliga byggnadsdelar i bilden är original.

Östra trapphuset, plan 2-6

Trapphuset skjuter ut från fasadlivet på gårdsfasaden mot väster och har fönster åt två håll. Mellan våningsplanen finns tre trapplopp och två vilplan som är belägna i de avfasade hörnen på den utskjutande delen av trapphuset.

Trapphuset är i originalutförande och har bevarade material och detaljer av hög kvalitet.

Det östra gårdstrapphuset plan 2-6.

Original/äldre

Rumsindelning

Golv i grå kalksten med detaljer i röd kalksten

Profilerad sockel i trä

Trapplopp i grå kalksten

Balusterräcke

Handledare i smidesjärn

Slätputsade väggar

Slätputsat tak

Välvda dörröppningar

Fönster

Trappa i grå kalksten, vitt balusterräcke i trä och handledare i smidesjärn, putsade väggar och tak. Samtliga delar är original.

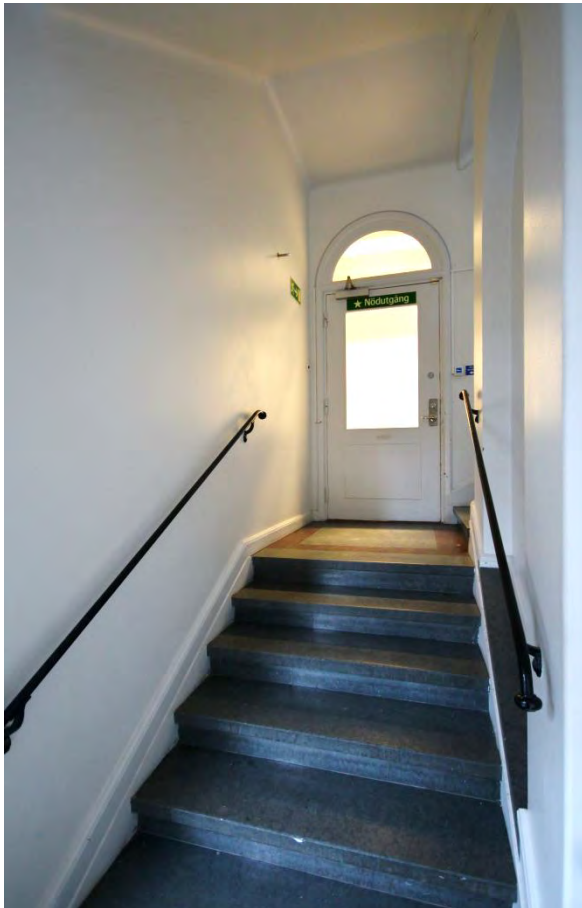
Kalkstentrappa, välvda nischer och handledare i smidesjärn. Samtliga delar är original.

*Vilplan i grå kalksten med fris i röd kalksten samt spröjsat tvåluftsfönster mot gården.
Samtliga delar i bild är original.*

Det finns två fönster i vinkel mot gården vid vilplanen. Fönstren är original.

Dörr mot korridor på plan 3. Dörrbladet är utbytt/ombyggt och karm, foder samt överljus är original.

Runt fönster mot korridoren på plan 3. Fönstret var sannolikt spröjsat i originalutförande, men har senare försetts med trådglas.

Trapphuset, vy mot gården. Samtliga delar i bild är original.

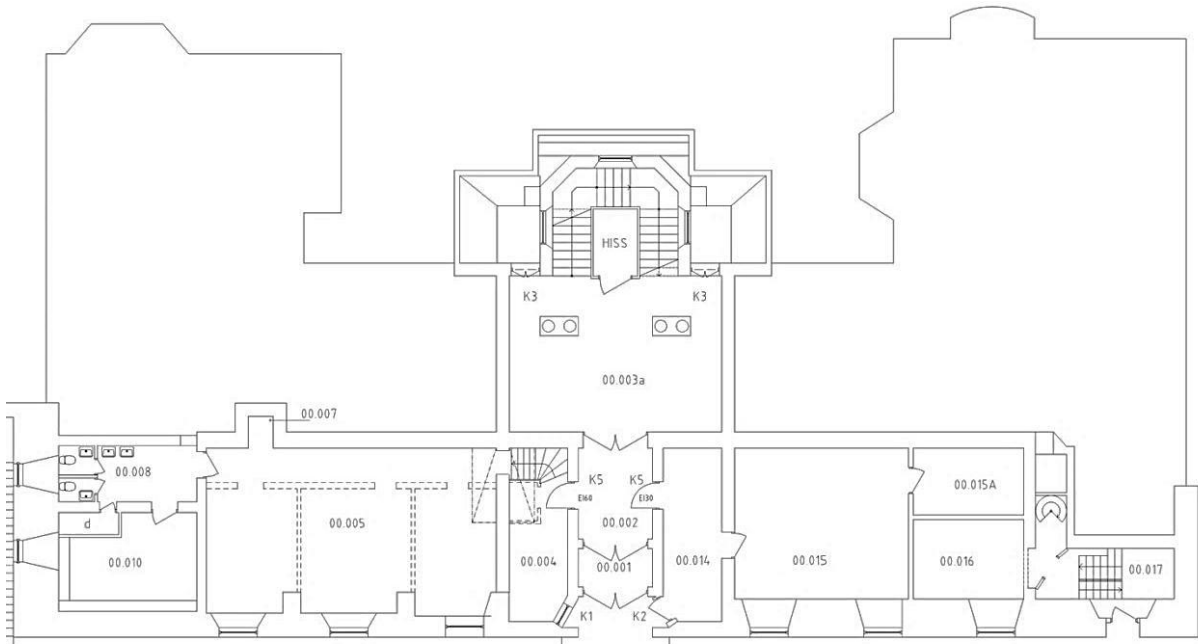

Översta våningsplanet har snedtak och trappspindeln avslutas i ett kraftigt räcke avtäckt med kalkstensskivor. Samtliga byggnadsdelar i bilden är original.

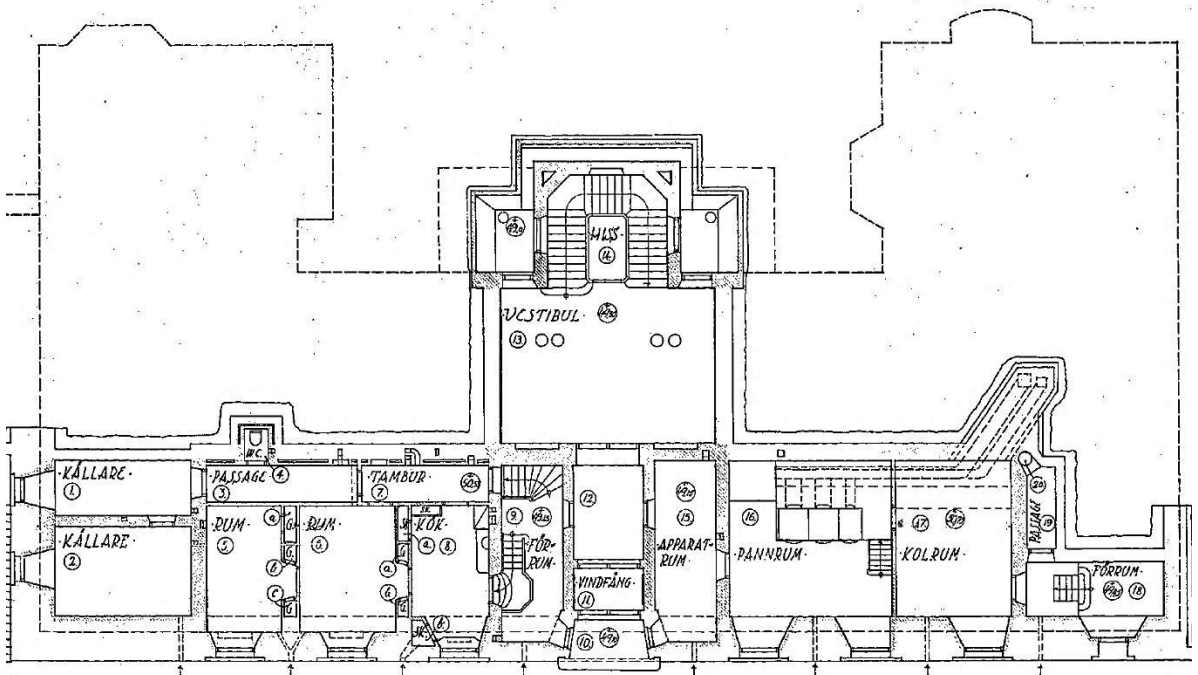
Plan 00

Inledning

Huvudentrén nås från gatuplan och leder in till en stor vestibul via vindfång och entréhall. Från den smala entréhallen nås rum med små fönster mot gatan och den västra gaveln. Vestibulen leder till hiss och trapphus. Våningsplanet är beläget i suterräng och har bara rum mot gatan, resten av planet är outgrävt.

Plan 1. Relationshandling 2008.

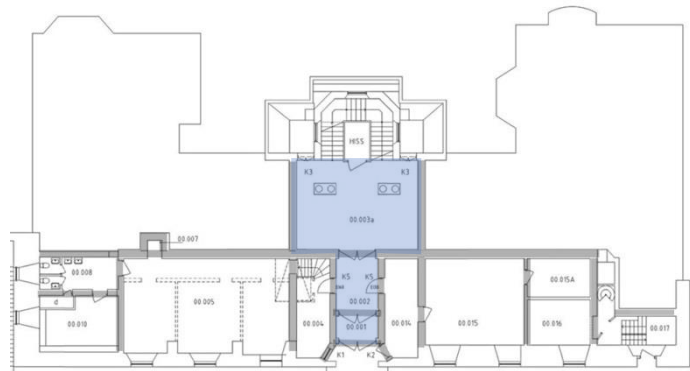

Ursprunglig planlösning 1926.

Vindfång och vestibul 00.001-00.003a

Rummen utgörs av ett vindfång och en smal entréhall som leder in till en vestibul med hög takhöjd.

Rummen har originalplanlösning och till stora delar bevarade ursprungliga material och detaljer av hög kvalitet.

Original/äldre

Rumsindelning

Golv i slipad grå kalksten med röd fris

Sockel i slipad röd kalksten

Putsade bärande väggar, grövre puts

Kakelbröstning

Kolonner

Kraftig taklist

Slätputsat tak

Välvda dörröppningar

Dörrar

Fönsterdörrar

Rum 00.002. Entréhall mot vestibul. Golv i grå kalksten med fris och sockel i röd kalksten. Spegeldörrar och parställda svängdörrar med överljus och profilerade foder – samtliga delar är original.

Rum 00.002. Vy mot vindfång och entréparti i ek och glas. Parställda glasdörrar mot vindfånget, varav den ena saknas. Samtliga delar är original.

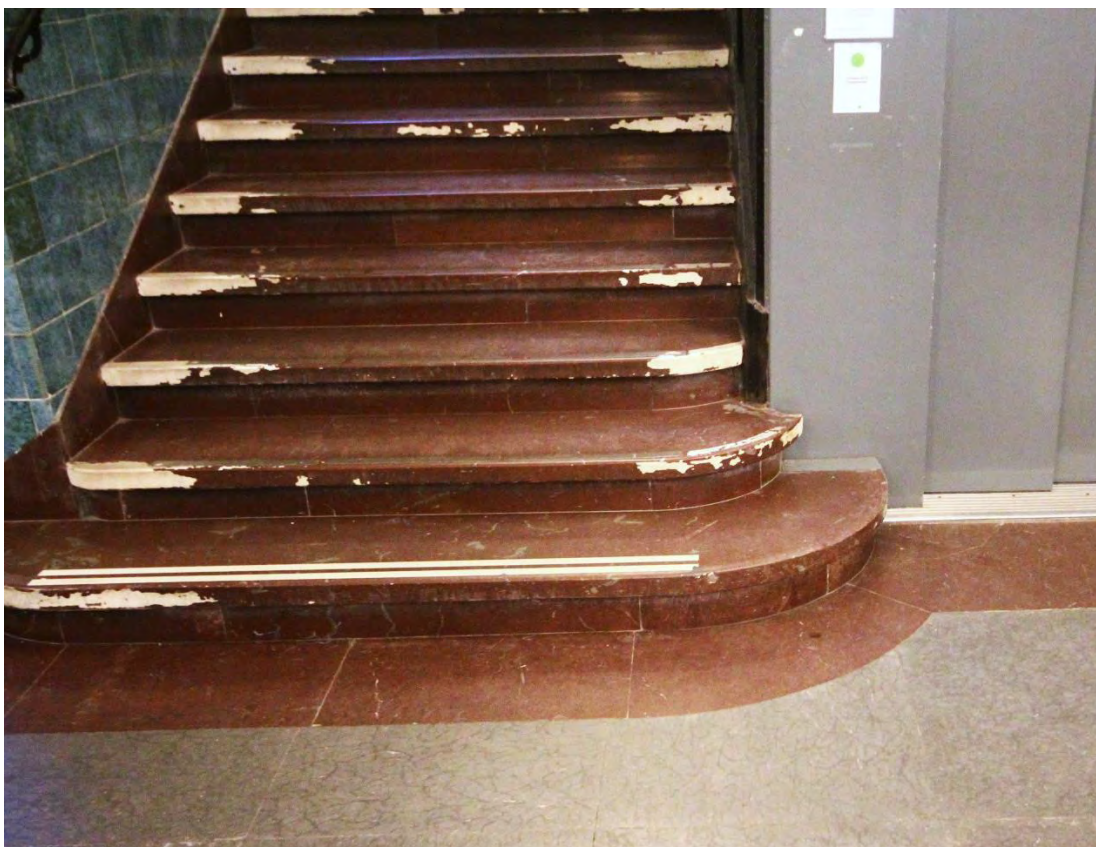
Rum 00.002. Rött och grått kalkstensgolv med intarsia i form av en fyruddig stjärna – original.

Rum 00.003a. I vestibulen är markplanets högre takhöjd särskilt märkbar. Vestibulen har kalkstengolv samt sockel lika entrén, kakelbröstning samt putsade väggar och tak. De parställda kolonnerna bär upp en tvärgående balk.

Rum 00.003a. Vy mot väster. Till höger i bild skimtar en fönsterdörr mot den försänkta ljusgården.

Rum 00.003a. Kalkstengolvet övergår i den röda kalkstenstrappan.

Rum 00.003a. Fris och sockel i röd kalksten samt kakelsbröstning på kolonn.

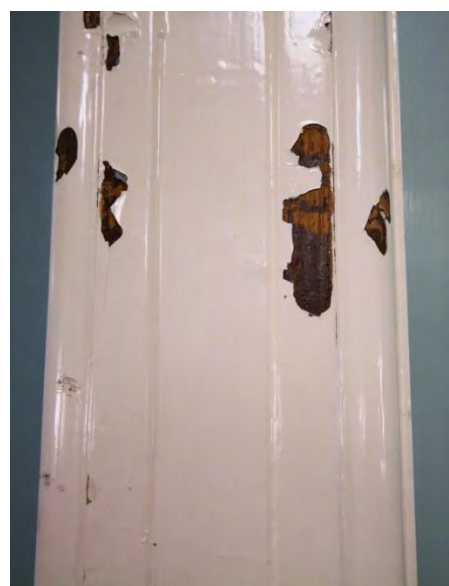
Kaklet är grönblått i olika nyanser och mönstret varierar från platta till platta. Kaklet är sannolikt specialbeställt för byggnaden.

Hög fönsterdörr med överljus mot ljusgården.

Kolonnerna är grovt putsade och avslutas mot taket med ett enkelt doriskt kapitäl.

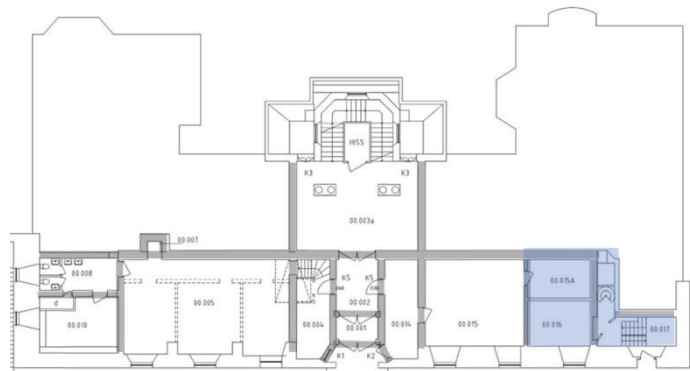
Snickerierna var ursprungligen mörkbetsade.

Rum 00.015-00.017

Övriga rum mot gatan på detta plan är inte inventerade.

Rummen var ursprungligen fördelade på kolrum, passage och ett förrum mot entrén. Kolrummet delades i två mindre rum och en spiraltrappa från plan 1 installerades 1965.

Rumsindelningen är delvis bevarad och det finns enstaka äldre detaljer.

Plan 0. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Radiator

Ytterdörr

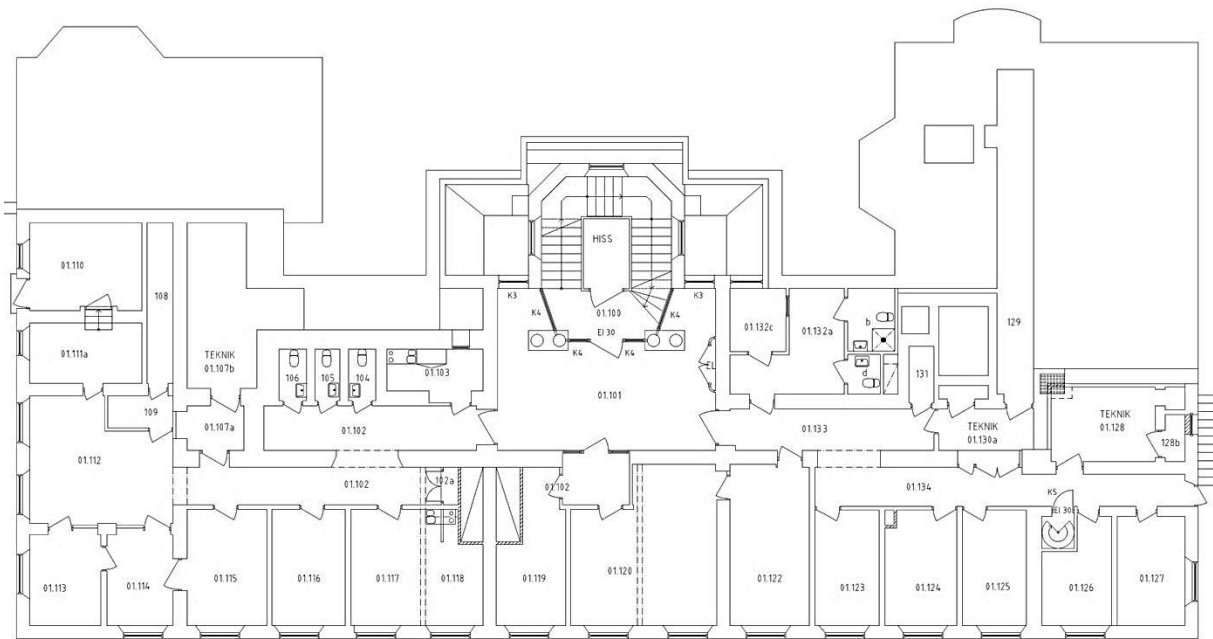

Rum 00.016. Vy mot öster. Fönster och radiator utgör enda äldre detaljer i rummet som har förändrad planlösning.

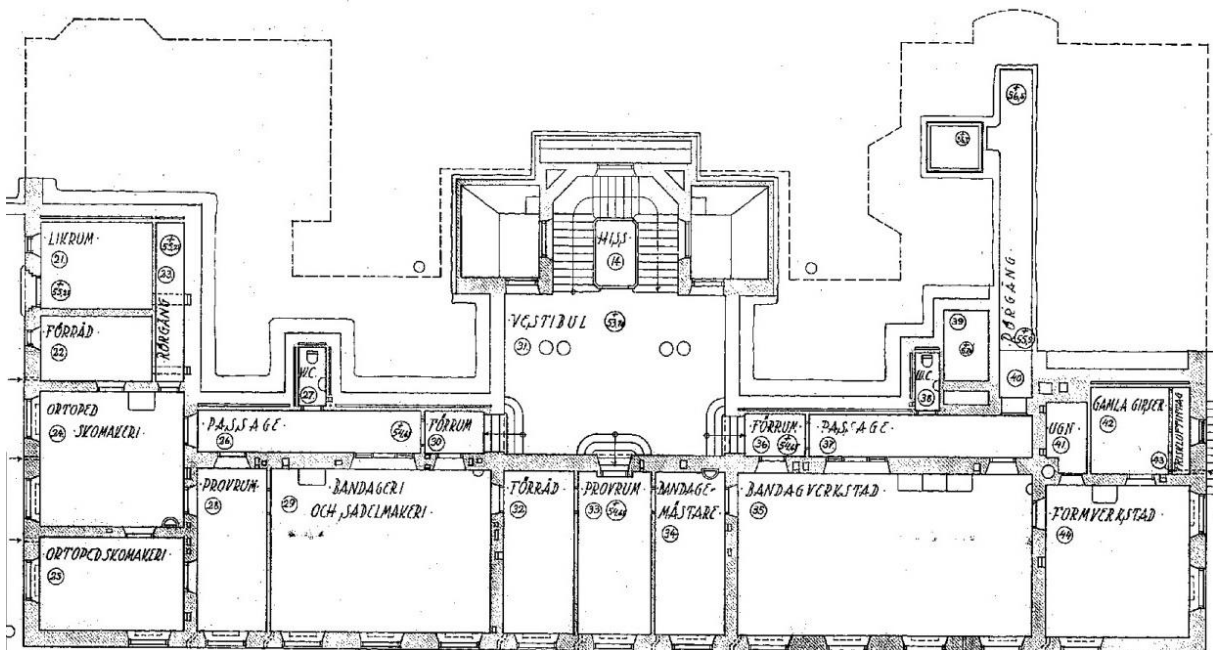
Plan 01

Inledning

Plan 1 nås från huvudtrapphuset och planlösningen utgår ifrån en centralt placerad vestibul som leder till en förhall och två rum med fönster mot gatan. Från vestibulen nås vidare två korridorer som är placerade i byggnadens längdriktning. Dessa leder till mindre rum på byggnadens norra sida. Korridorerna är sammankopplade med varsina sekundära korridorer vilka leder till rum med fönster mot gatan. Flygeln mot väster har fyra rum med fönster, medan flygeln mot öster endast har ett större fönster och två rum. Delar av flyglarna utgörs av oinredd grund och ligger i suterräng.

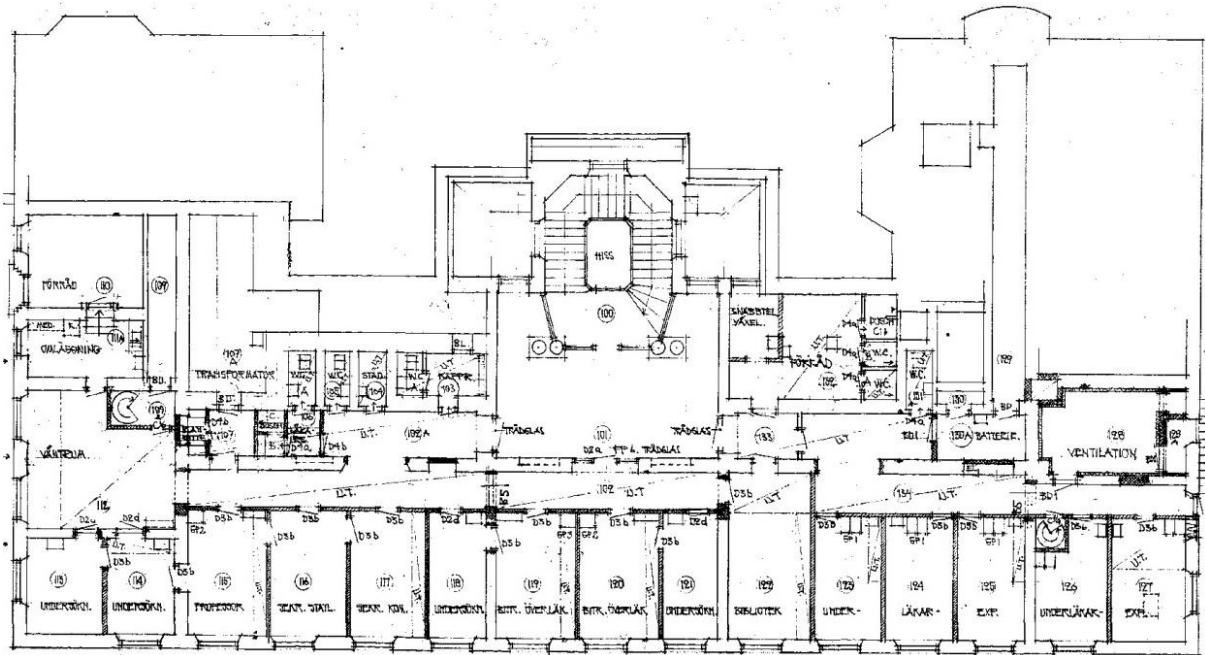

Plan 1. Relationshandling 2008.

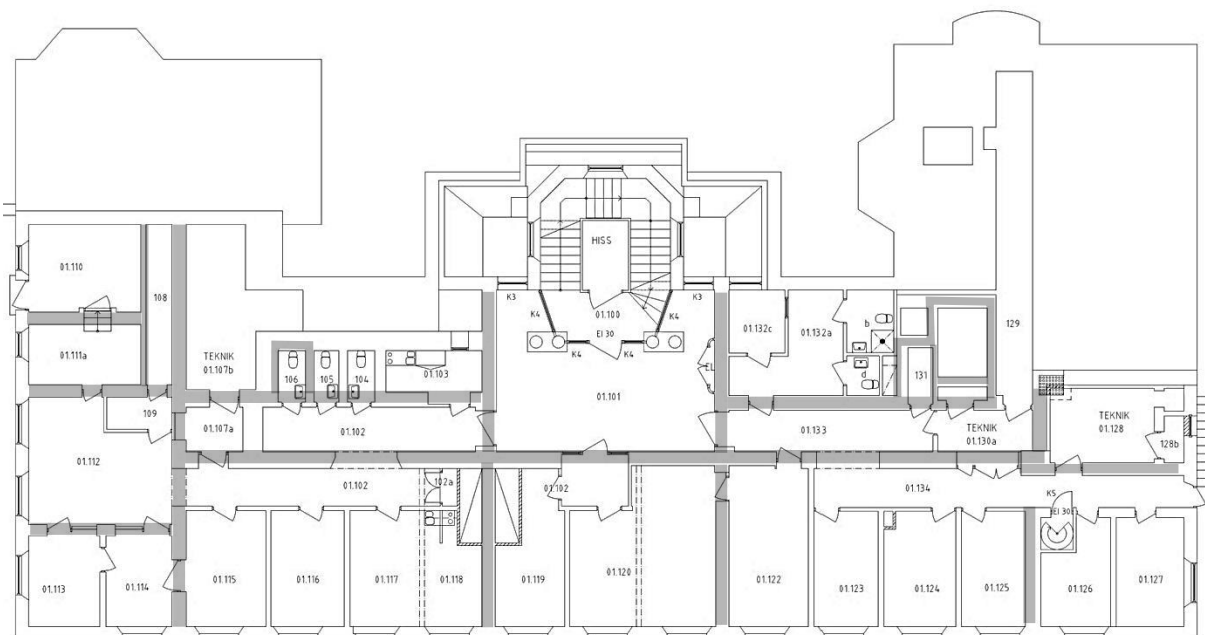

Ursprunglig planlösning 1926.

Större förändringar av planlösningen genomfördes 1965 då vestibulen, som ursprungligen var öppen mot trappan, försågs med väggpartier mot hiss och vilplan. Rummen mot gatan delades av med korridorer och de stora salarna delades i mindre rum för läkare, sekreterare, undersökningsrum, expedition och bibliotek. I bakkanten utökades våningsplanet med fler wc samt kapprum och förråd.

Förändringsritning från 1965 då våningsplanet i huvudsak fick sin nuvarande rumsstruktur.

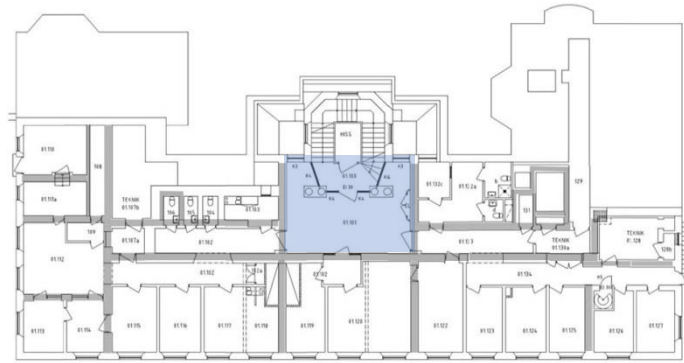

Kvarvarande originalväggar är gråmarkerade.

Vestibul 01.100-01.101

Rum 01.100-101 utgjordes ursprungligen av en vestibul som var öppen mot trapphuset. 1965 delades den av med snedställda väggpartier mot vilplanet.

Den ursprungliga rumsindelningen är avläsbar i det genomgående kalkstensgolvet. Rummet har till stora delar bevarade ursprungliga material och detaljer av hög kvalitet.

Plan 1. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning (delvis)

Golv i slipad grå kalksten med röd fris

Sockel i slipad röd kalksten

Putsade bärande väggar, grövre puts

Kolonner

Kraftig taklist

Slätputsat tak

Välvda dörröppningar

Fönster och fönsterbänkar

Rum 01.100. Del av den ursprungliga vestibulen som numera utgör en del av trapphuset. Till höger och rakt fram syns sekundär vägg och förlängd handledare i smide. Till vänster i bild syns ursprungligt hisschakt med utbytt front och hissorg.

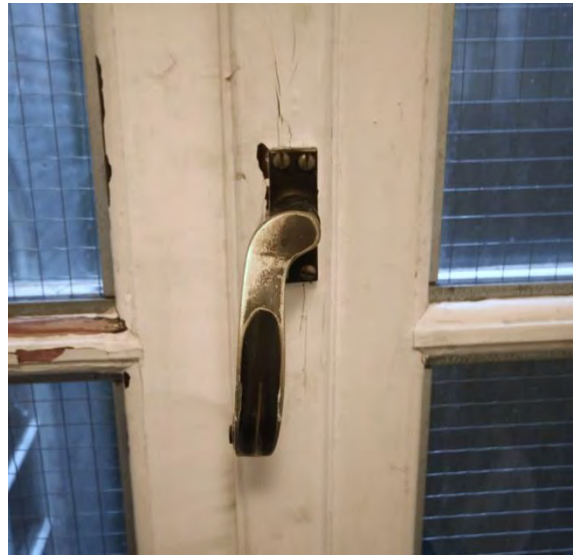
Rum 01.101. Vestibul med originalinslag i form av kalkstensgolv, putsade väggar, välvd dörröppning samt putsat tak med kraftig taklist. Till höger i bild sekundär vägg mot trapphus och till vänster utbytt dörrparti.

Vy mot trapphus och sekundär vägg flankerad av släta putsade kolonner som bär upp en balk, bakom dessa finns fönster mot gården (norr). Samtliga delar är original utom vägg mot trapphus.

Inåtgående kopplat tvåluftsfönster i trä med liggande spröjs samt fönsterbänk i kalksten. Samtliga delar original.

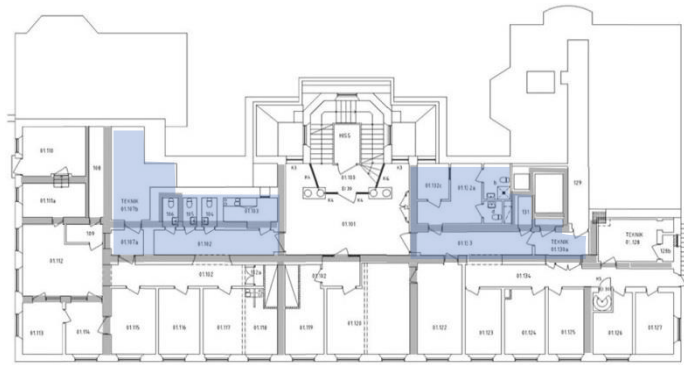
Fönsterdetaljer. Ovan: Fönstren var ursprungligen mörkbetsade. Nedan: Spanjolethandtag i mässing – original.

Tak och andra detaljer är slätputsade medan kolonnskäft och väggar har en grövre puts. Putsutförandet bedöms vara original.

Passage 01.102, 01.133 och rum 01.103-01.107, 01.130-01.132

Rum 01.102 och 01.133 utgjordes ursprungligen av passager med förrum mot vestibulen. Vardera passage hade små rum för wc mot norr. Förrummen och passagerna slogs sedermera samman. I anslutning till passage 01.102 byggdes fler små rum för wc, städ samt ett kapprum, numera pentry, mot norr. Vid passagens västra kortsida byggdes en elcentral i den tidigare oinredda grunden. I anslutning till passage 01.133 gjordes liknande kompletteringar med rum för wc, telefonväxel och förråd mot norr.

Plan 1. Originalväggar är gråmarkerade.

Rum 01.102 och 01.133 utgör en del av den ursprungliga rumsindelningen. Rummen har till viss del bevarade detaljer som är äldre eller original.

Original/äldre

Rumsindelning 01.102, 01.130 (delvis)

Putsade bärande väggar

Spegeldörrar och foder

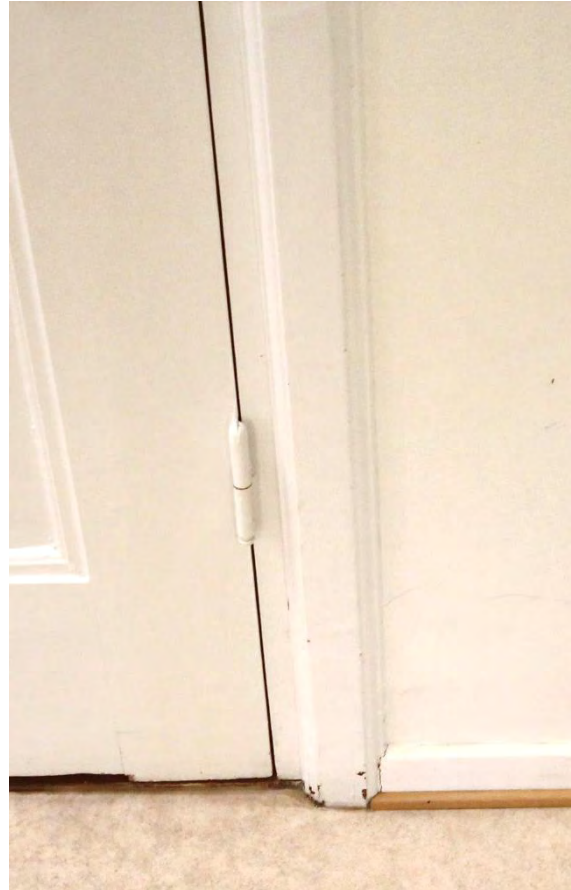
Radiator, rum 01.106

Rum 01.102. Passage som utgör en del av ursprunglig rumsindelning med spegeldörrar till höger i bild som är original respektive äldre kompletteringar.

Rum 01.102. Spegeldörrar mot wc – original och äldre kompletteringar.

Rum 01.102. Detalj – foder och spegeldörr i utförande lika original. Gångjärnet avslöjar att kompletteringen är gjord senare, möjligen 1930-tal.

Rum 01.133. Passage som utgör en del av ursprunglig rumsindelning. Det finns bevarade spegeldörrar som är original respektive äldre kompletteringar.

Spegeldörr mot rum 01.132a. Dörren är original men möjligen flyttad.

Spegeldörr mot rum 01.132a. Detalj – mässingstrycket är original.

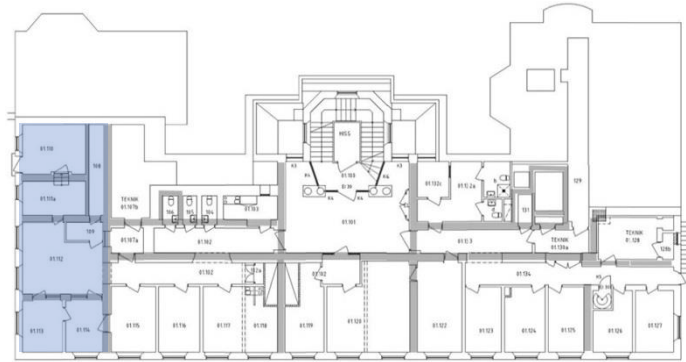
Rum 01.103. Tidigare kapprum, numera pentry.

Rum 01.107b. Äldre elcentral.

Rum 01.108 -01.114

Rum 01.110-114 byggdes som fyra rum varav det innersta, som användes som likrum, placerades en halvtrappa upp och nåddes endast från utsidan. Detta kopplades tidigt samman med intilliggande rum 01.111a genom en intern trappa. Hörnrummet mot gatan delades i två rum med varsitt fönster. I rum 01.112 byggdes ett mindre förråd i hörnet.

Plan 1. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är till stora delar bevarad. Rummen har till viss del bevarade synliga detaljer som är original.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Dörr (rum 01.110)

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Taklister

Putsade tak

Radiatorer

Rum 01.110. Originalrum med separat entré.

Rum 01.110. Originaldörr, möjligen flyttad.

Rum 01.111a. Originalrum.

Rum 01.112 är ett originalrum som tidigt delats av i ett mindre förråd (109). Mot ytterväggen finns originaldetaljer i form av sockel, fönsterfoder och fönsterbänk. I taket finns synlig originaltaklist utom vid inbyggd ventilation.

Rum 01.112. Originalsockel.

Rum 01.112. Fönsterbänk och foder – original.

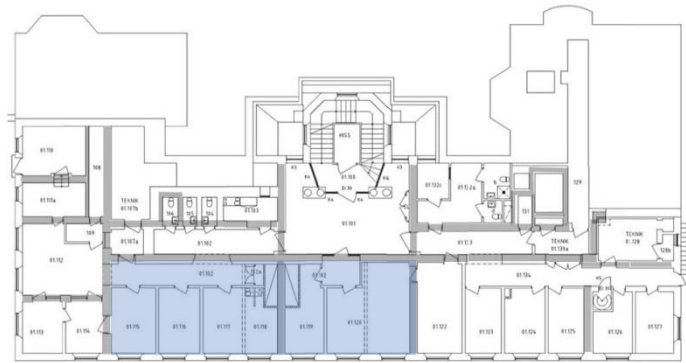
Rum 01.113. Hörnrummet mot gatan har delats i två mindre rum. I taket finns originaltaklist vilken sannolikt följer en ursprunglig takbalk.

Rum 01.114. I rummen finns originaldetaljer i form av fönsterbänk, foder och taklist.

Sekundär korridor 01.102 och rum 01.115-01.122

Rum 01.102 och 01.115-01.118 utgjordes ursprungligen av ett större rum med tre fönster och fyra mindre rum med vardera ett fönster som nåddes från den intilliggande passagen och vestibulen (se beskrivning ovan). 1965 delades rummen i en korridor och i sju lika stora rum med varsitt fönster.

I senare tid har korridoren delats av med ett installationsschakt vid 102a. Rum 119-120 nås numera från vestibulen via ett förrum. Ett par av rummen, 117 och 118 samt 120 har slagits samman.

Plan 1. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen finns delvis kvar i de bärande väggarna samt dörröppningarna i dessa. Rummet har till viss del bevarade detaljer som är äldre eller original.

Original/äldre

Putsade bärande väggar med dörröppningar

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Takbalkar

Taklister

Putsade tak

Radiatorer

Korridoren 01.102 delades av från rummen mot gatan 1965. De putsade bärande väggarna till höger i bild är original.

Rum 01.116. Rumsindelningen är från 1965, men balken i taket till vänster i bild är original. Planlösningen var utformad med stora rum som kunde delas av till mindre rum med lättväggar.

I rum 01.115-120 finns generellt bevarade originaldetaljer i form av fönsterbänkar, fönsterfoder och radiatorer.

I rum 01.115-120 finns generellt bevarade originaltaklister. Till vänster i bild syns en originaltaklist utmed yttervägg och takbalk.

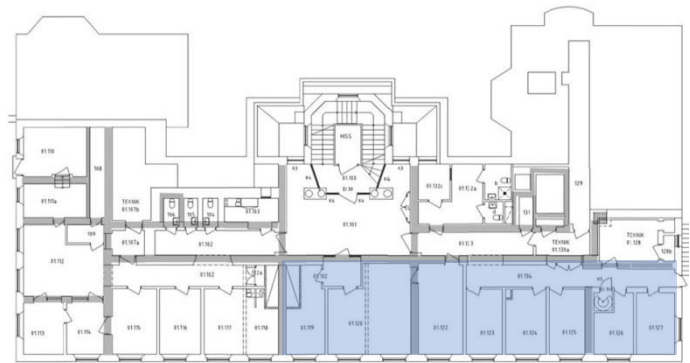

Rum 01.117-118 .

Sekundär korridor 01.134 och rum 01.123-01.127

Rum 01.134 och 01.123-01.127 utgjordes ursprungligen av ett större rum med fyra fönster som nåddes från den intilliggande passagen, samt ett hörnrum. 1965 delades rummen i en korridor och sex mindre rum med varsitt fönster.

Den ursprungliga rumsindelningen finns delvis kvar i de bärande väggarna. Rummen har till viss del bevarade detaljer som är äldre eller original.

Plan 1. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Takbalkar

Taklister

Putsade tak

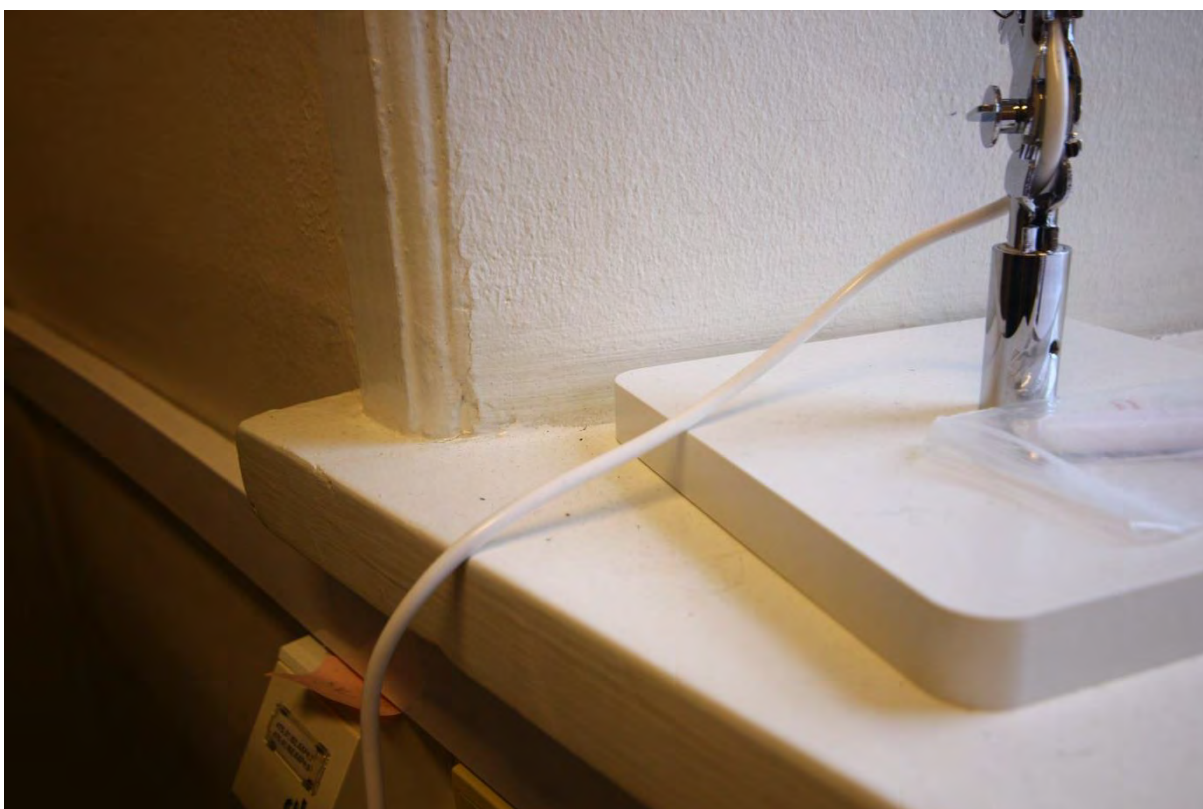
Radiatorer

Korridoren 01.134 delades av från rummen mot gatan 1965. De putsade bärande väggarna till vänster i bild är original.

Rum 01.123-25. Rumsindelningen är från 1965, men balken i taket till vänster i bild är original. Planlösningen var utformad med stora rum som kunde delas av till mindre rum med lättväggar.

I rum 01.123-127 finns generellt bevarade originaldetaljer i form av fönsterbänkar, fönsterfoder och radiatorer.

I rum 01.1123-25 finns generellt bevarade originaltaklister. Till vänster i bild syns en originaltaklist utmed yttervägg och takbalk.

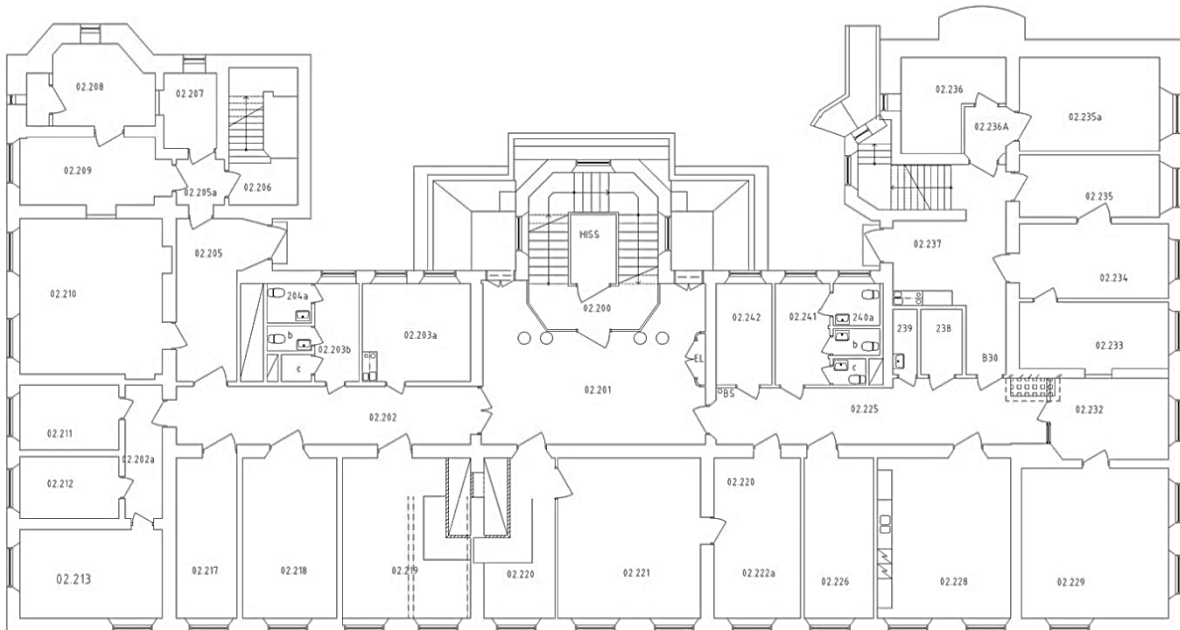

Rum 01.126-127 är lika rummen ovan men har inga originaltaklister.

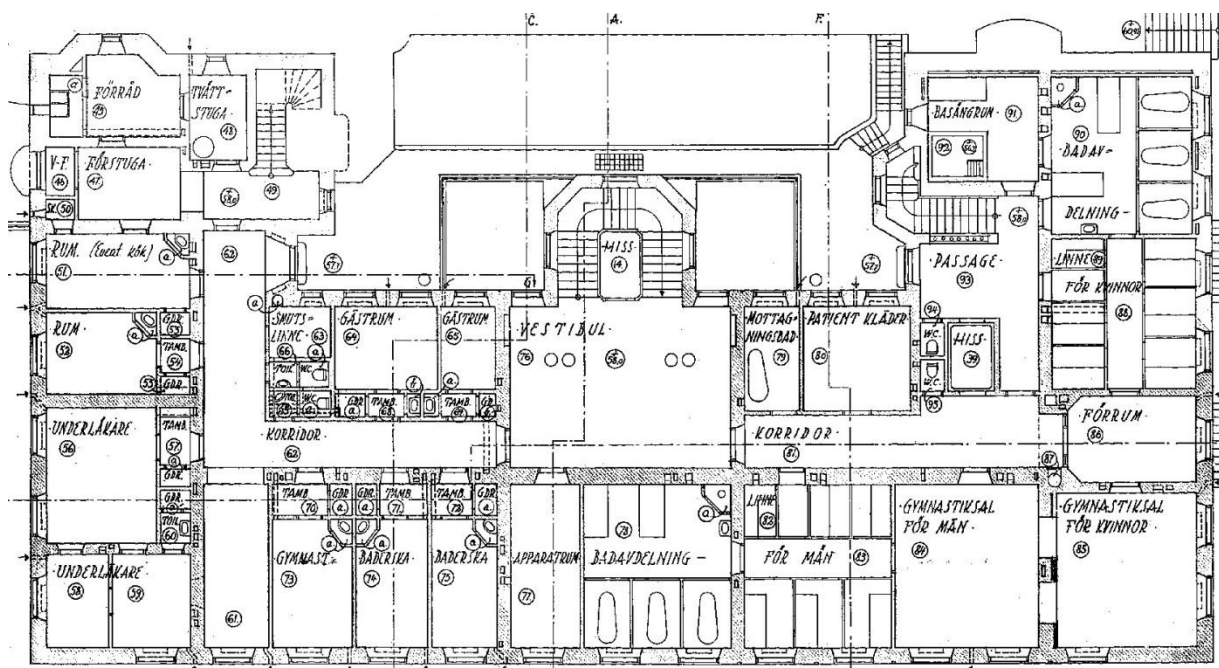
Plan 02

Inledning

Plan 2 nås primärt från huvudtrapphuset, via hiss eller trappa. Planlösningen utgår ifrån en centralt placerad vestibul som leder till två korridorer placerade i byggnadens längdriktning med rum på vardera sida. Korridorerna leder vidare till tvärställda passager mot rummen med fönster mot gavelfasaderna. Dessa passager nås även från gårdstrapphusen på byggnadens norrsida.

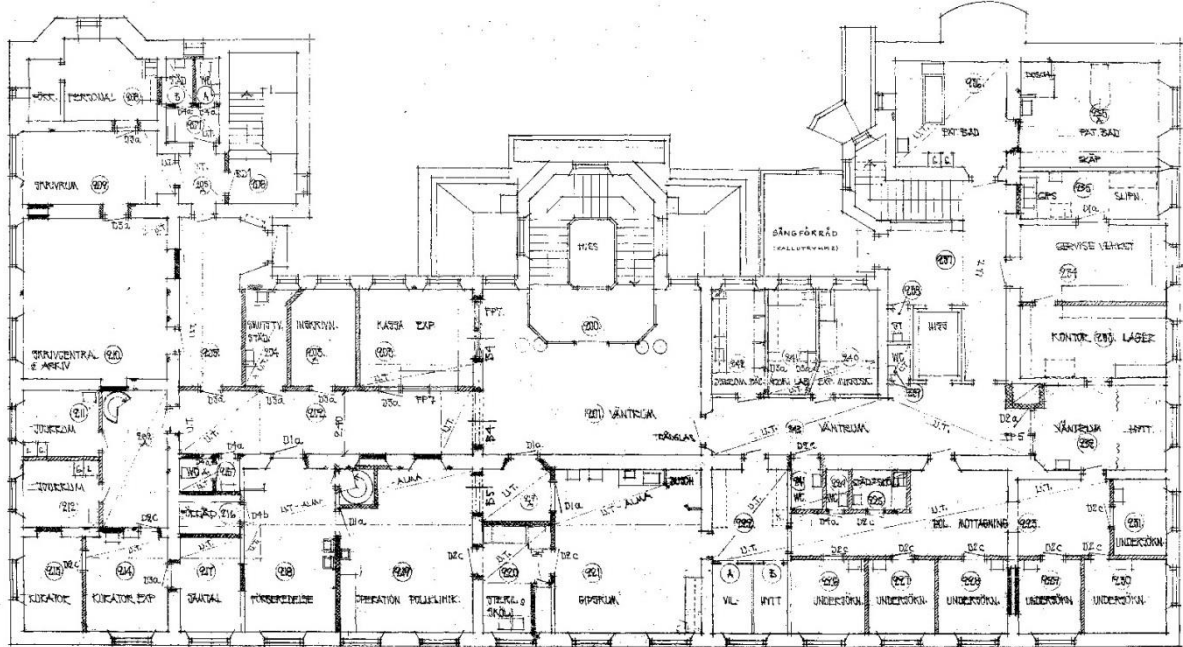
Plan 2. Relationshandling 2008.

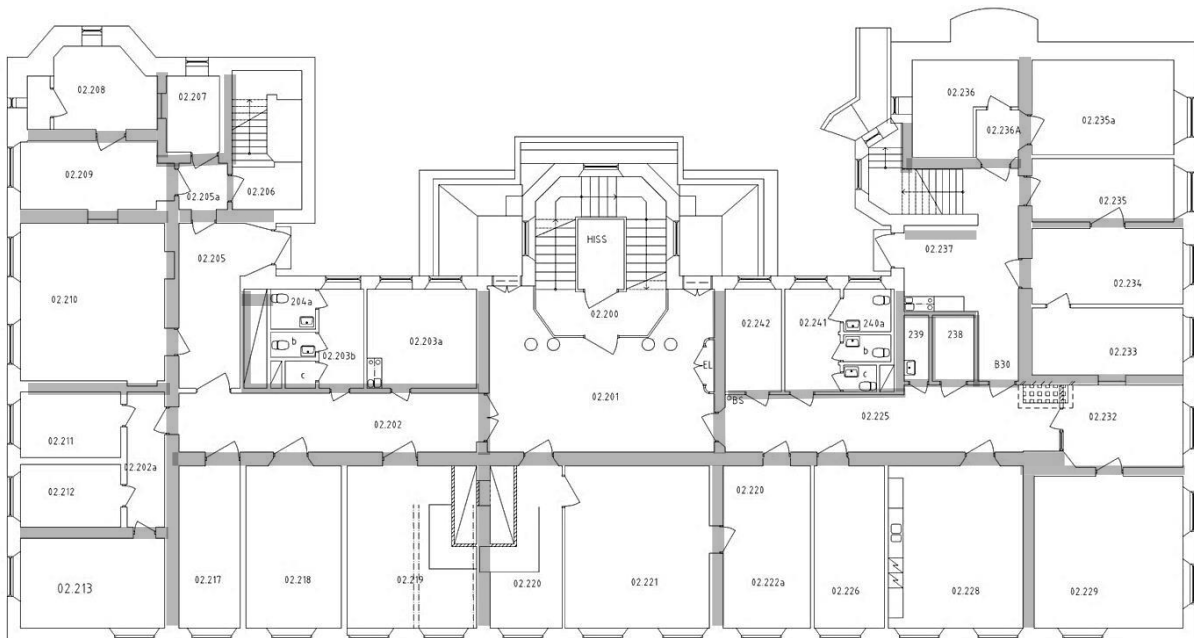
Ursprunglig planlösning 1926.

1965 genomfördes större förändringar av planlösningen på plan 2. Vestibulen, som ursprungligen var öppen mot trappan, försågs med väggpartier mot hiss och vilplan. Den tvärställda korridoren mot väster delades av i mindre rum. Några av rummen mot gatan slogs samman till operationshall och gipsrum, medan andra delades i mindre undersökningsrum.

Därefter har ytterligare ombyggnad skett och de flesta lättväggar från ombyggnaden 1965 har rivits. Av den ursprungliga planlösningen kvarstår grundstrukturen och de bärande väggarna.

Förändringsritning från 1965. De flesta mindre rum som byggdes 1965 inom den bärande strukturen är idag rivna.

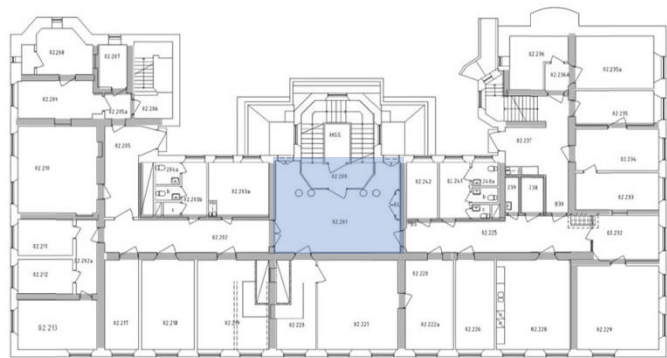

Kvarvarande originalväggar är gråmarkerade.

Vestibul 02.200-02.201

Rum 02.200-201 utgjordes ursprungligen av en vestibul som var öppen mot trapphuset. 1965 delades den av med snedställda väggpartier mot vilplanet.

Den ursprungliga rumsindelningen är avläsbar i det genomgående kalkstensgolvet. Rummet har till stora delar bevarade ursprungliga material och detaljer av hög kvalitet.

Plan 2. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning (delvis)

Golv i slipad grå kalksten med röd fris

Sockel i slipad röd kalksten

Putsade bärande väggar, grövre puts

Kakelbröstning

Kolonner

Kraftig taklist

Slätputsat tak

Välvd dörröppningar

Fönster och fönsterbänkar

Rum 02.200. Del av den ursprungliga vestibulen som numera utgör en del av trapphuset.

Rum 02.201. Vestibul med originalinslag i form av kalkstengolv, putsade väggar, kakelbröstning och putsat tak med kraftig taklist. Till höger i bild sekundär vägg mot trapphus.

Vy mot trapphus och sekundär vägg flankerad av putsade kolonner med kakelbröstning som bär upp en balk. Bakom dessa finns fönsterdörrar till vädringsbalkonger mot gården (norr). Samtliga delar är original utom vägg mot trapphus.

Inåtgående kopplad fönsterdörr i trä med liggande spröjs. Golv och sockel i röd kalksten samt kakelbröstning. Samtliga delar original.

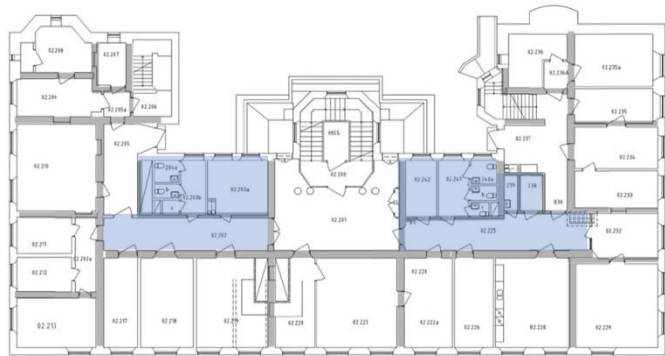
Kaklet i bröstningen har ett flammigt mönster i grönblå nyanser. Mönstret varierar från platta till platta och kaklet är sannolikt specialbeställt för byggnaden.

Tak och andra detaljer är slätputsade medan väggarna har en grövre puts. Putsutförandet bedöms vara original.

*Korridor och rum 02.202-02.204 samt
korridor 02.225 och rum 02.238-
02.242*

Rum 02.202 och 225 byggdes som korridorer med rum på vardera sida. På norra sidan om dessa fanns mindre rum avsedda för wc, bad, hantering av tvätt och där fanns även gästrum. 1965 byggdes rummen om till tre rum på vardera sida om vestibulen. Denna rumsindelning är delvis kvar idag men har kompletterats med wc-paket.

Plan 2. Originalväggar är gråmarkerade.

Rum 02.202 och 02.133 utgör en del av den ursprungliga rumsindelningen. Rum 02.203-204 samt 02.238-242 har en rumsindelning från 1965 och senare. Rummen har enstaka bevarade detaljer som är äldre eller original.

Original/äldre

Rumsindelning 01.102, 02.225

Putsade bärande väggar

Fönster

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Rum 02.202. Korridoren utgör en del av ursprunglig planlösning men har inga bevarade originaldetaljer.

Rum 02.203a. Rumsindelningen härrör från ombyggnaden 1965. Originaldetaljer finns kvar i anslutning till ytterväggen – fönsterbänk, fönsterfoder och fönster.

Rum 02.203a. Fönsterfoder och fönsterbänk – original. Dessa är bevarade i alla rum mot gården i rumsavsnittet.

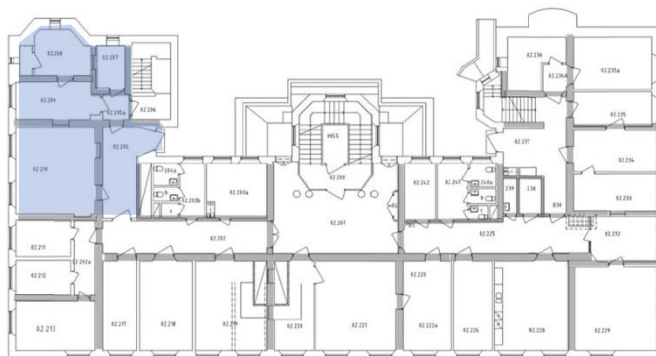

Rum 02.241. Originalfönster med utanpåliggande spanjolett. Dessa är bevarade i alla rum mot gården i rumsavsnittet.

Rum 02.205 -02.210

Rum 02.205-210 byggdes som en korridor med förrum från vilka de intilliggande fem rummen nåddes. Rum 210 är sammanslaget av två mindre rum. I övrigt är planlösningen bibehållen.

Den ursprungliga rumsindelningen är till stora delar bevarad. Rummen har till viss del bevarade synliga detaljer som är original.

Plan 2. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning

Putsade bärande väggar

Spegeldörrar

Fönsterbänkar

Fönsterfoder (rum 209)

Taklister

Putsade tak

Radiatorer (rum 208-210)

Rum 02.205. Korridoren utgör en del av den ursprungliga rumsindelningen. Den utgjorde tidigare samma korridor som 02.202 men är idag avdelad med en vägg.

Rum 02.205. Igensatt dörröppning mot en ursprunglig vädringsbalkong. Kvarvarande originalradiatorer.

Rum 02.205a. Spegeldörr mot rum 209 – original.

Rum 02.205a. Originalrum med bevarande spegeldörrar, foder och socklar.

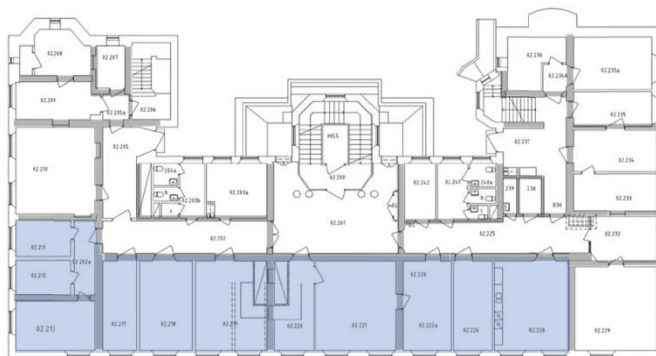
Rum 02.208 är ett originalrum med bevarade detaljer i form av sockel, dörr och foder. Taket är putsat.

Rum 02.209. Originalrum med enstaka originaldetaljer i form av fönsterbänk och fönsterfoder.

Rum 02.211 -02.228

Rum 02.205-210 utgjordes ursprungligen av rum i olika storlekar. Mot gaveln fanns rum för underläkare och utmed gatan fanns badavdelning och gymnastiksal för män. Rum 217 utgjorde en del av korridoren. 1965 förändrades planlösningen och alla lättväggar revs och ersattes med en ny rumsindelning. Därefter har planlösningen ändrats igen och av den ursprungliga rumsindelningen kvarstår de bärande väggarna.

Plan 2. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är förändrad och det som kvarstår är de bärande väggarna. Rummen har enstaka synliga detaljer som är original i anslutning till ytterväggar och bärande väggar.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Radiatorer

Putsade tak

Rum 02.219. Rummet har liksom övriga intilliggande rum en senare rumsindelning med enstaka bevarade detaljer.

Rum 02.221. Rummen har generellt en installationskanal placerad i taket.

Rum 02.213. Rummen har bevarade fönsterbänkar, foder och radiatorer.

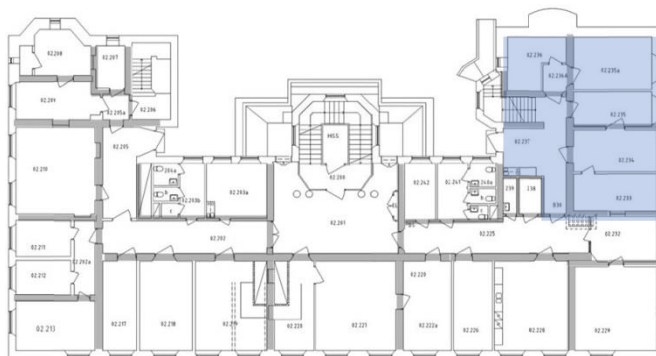

Rum 02.228 utgör ett undantag i rumsavsnittet och har även bevarade socklar, foder och dörr.

Rum 02.330, 02.233 -02.237

Rum 02.330 och 237 byggdes som passage och trapphall med separat entré från gården. Passagen ledde till en badavdelning för kvinnor. 1965 delades det större hörnrummet i två (235 och 235a). Rum 02.236A har tillkommit i senare tid.

Den ursprungliga rumsindelningen är bevarad utom i rum 235-236. Rummen har till viss del bevarade detaljer som är äldre eller original i anslutning till ytterväggar och bärande väggar. Trappan är bevarad i sin helhet.

Plan 2. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning (delvis)

Putsade bärande väggar

Sockel (233-234)

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Putsade tak

Radiatorer

Trappan är bevarad i sin helhet

Rum 02.233. Rummet, liksom, intilliggande rum 234, är ett originalrum och har bevarade socklar, foder, fönsterbänk, fönsterfoder och radiator.

Rum 02.234. Originalsockel.

Rum 02.234. Originalfoder.

Rum 02.235a.
Rummet delades
1965 och har
enstaka äldre
detaljer.

Rum 02.236.
Rummen i denna
del ligger i
suterräng och har
mindre fönster.

Rum 02.237. Dörr mot gården är utbytt. Överljuset är original, liksom sockeln mot yttervägg och trapppröcket till höger i bild.

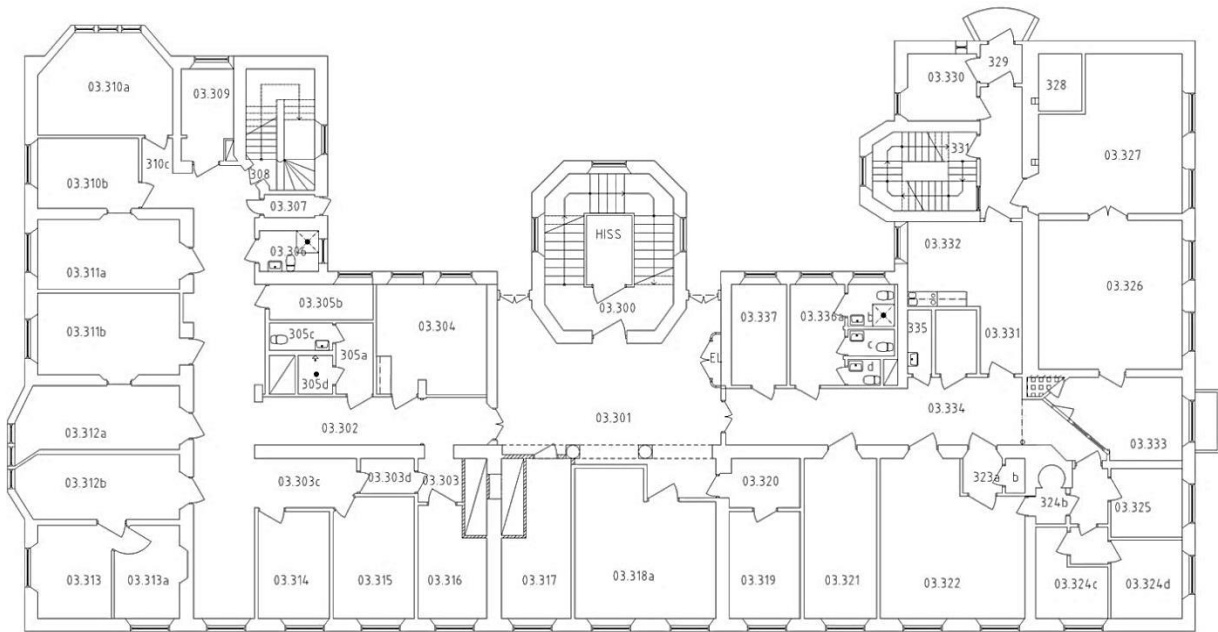

Rum 02.237. Trappa mot gårdstrapphuset i grå kalksten, vitmålat trätäckte med svarvade balusterdockor och handsmidd handledare. I den putsade väggen finns välvda nischer. Samtliga delar är original.

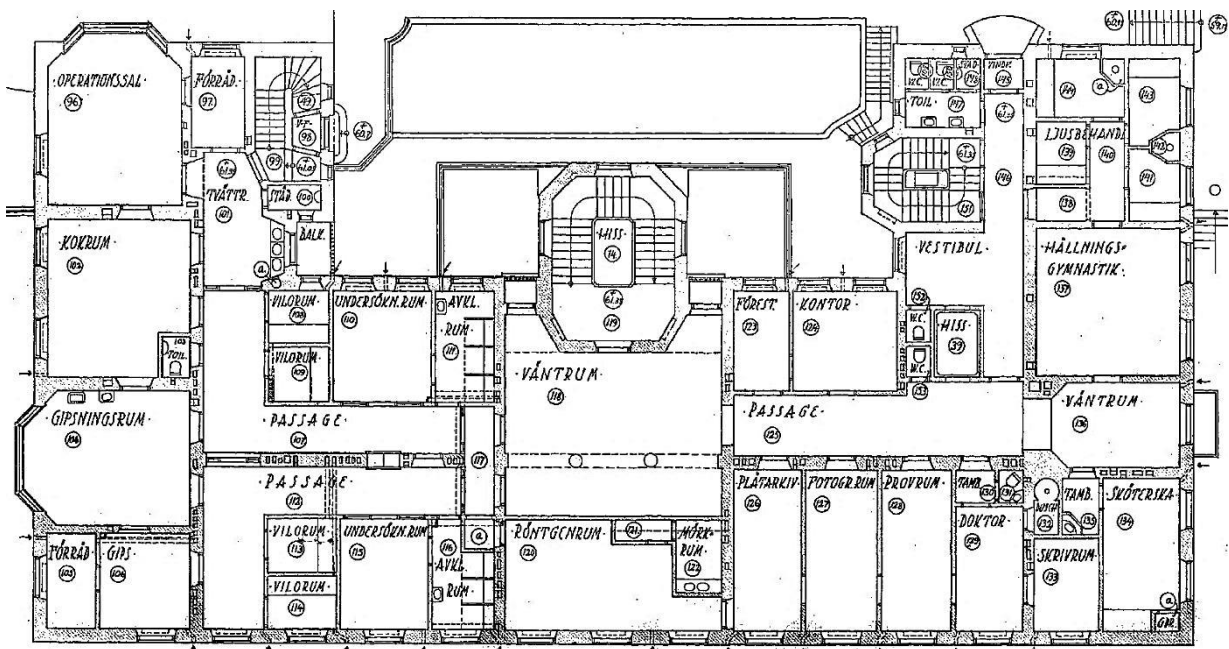
Plan 03

Inledning

Plan 3 nås primärt från huvudtrapphuset, via hiss eller trappa. Planlösningen utgår ifrån den centralt placerade entréhallen som leder till två korridorer placerade i byggnadens längdriktning med rum på vardera sida. Korridorerna leder vidare till tvärställda passager mot rummen med fönster mot gavelfasaderna. Dessa passager nås även från gårdstrapphusen på byggnadens norrsida.

Plan 3. Relationshandling 2008.

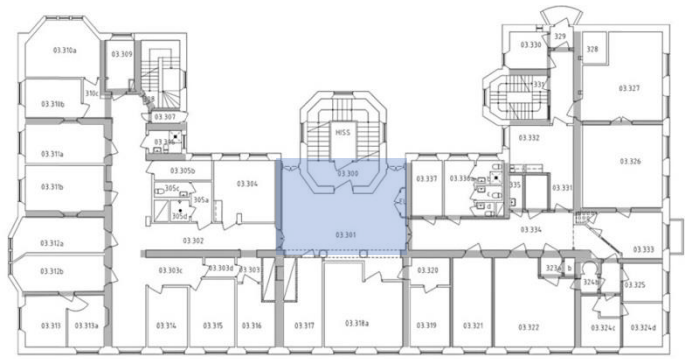

Ursprunglig planlösning 1926.

1965 genomfördes åtgärder som delvis förändrade planlösningen på plan 3. I väntrummet byggdes den ena vädringsbalkongen in och blev ett mindre rum. Ytterligare ett rum byggdes i anslutning till

Entréhall 03.300-03.301

Rum 03.300 var ursprungligen ett vilplan och tillhörde trapphuset liksom idag. Rum 03.301 byggdes som ett större väntrum med dörrar mot avdelningarna belägna på var sida om väntrummet. 1965 och genom senare åtgärder har väntrummet förminskats då rummen mot gatan utvidgats inåt.

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är delvis avläsbar i de fristående pelarna som bär upp den hjärtväggen. Rummet har till viss del bevarade ursprungliga material och detaljer.

Original/äldre

- Rumsindelning (delvis)
- Sockel
- Putsade bärande väggar
- Kakelbröstning
- Pelare
- Slätputsat tak
- Välvd dörröppning
- Fönsterdörr

Rum 03.300. Vilplan ursprunglig rumsindelning och entrévalv. Originalmaterial av hög kvalitet i form av golv i röd och grå kalksten och kakelbröstning.

Rum 03.301. Entréhall, ursprungligen väntrum, med originalinslag i form av putsade väggar, pelare och fönsterdörrar mot gården. Till vänster i bild skymtar senare tillkommen vägg som förminskat det ursprungliga väntrummet.

Vy mot trapphus och ursprunglig vägg flankerad av en fönsterdörr till vädringsbalkonger mot gården (norr).

Inåtgående kopplad fönsterdörr i trä med liggande spröjs – original.

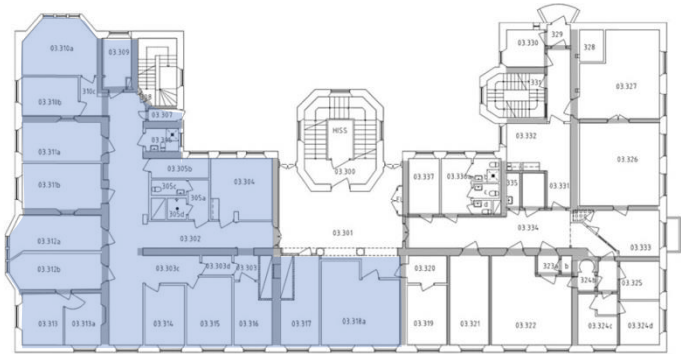
Nisch, sockel och radiator – original.

Detalj av originalpelare.

Korridor och rum 03.302-03.318

Avdelningen som omfattar 03.302-316 nåddes ursprungligen från en gemensam förhall vidare via två parallella passager. Rumsindelningen var spegelvänd på vardera sida och fördelad på rum för omklädning och undersökning samt vilrum. Utmed gavelfasaden fanns större operations- och gipsningsrum.

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

1965 byggdes den ena passagen igen och rummen på var sida byggdes om. Vid ett senare tillfälle delades de stora rummen mot gaveln i mindre rum. Rum 317-318 var ursprungligen ett större rum för röntgen som har delats i mindre rum 1965 och senare.

Rumsindelningen består idag av de bärande väggarna från den ursprungliga planlösningen och från förändringarna från 1965 och senare. Rummen har enstaka bevarade detaljer som är äldre eller original.

Original/äldre

- Putsade bärande väggar
- Fönster mot norr
- Fönsterbänkar
- Fönsterfoder
- Entstaka dörrar

Rum 03.302. Korridoren utgör en del av den ursprungliga strukturen men har inga bevarade originaldetaljer. I fonden syns fortsättningen av den T-formade korridoren.

Rum 03.302. Den tvärställda delen av korridoren utgör en del av originalstrukturen och i fonden syns en av de få bevarade originaldörrarna.

Originaldörr mot 03.309.

Rum 03.304. Mot gården finns originalfönster med utanpåliggande spanjolett.

*Rum 03.309. Ett enskilda rum med ursprunglig rumsindelning. Det finns enskilda originaldetaljer –
fönsterbänk, fönster- och dörrfoder samt ett äldre fönster.*

Rum 03.310a har burspråk mot norr. Rummet är avdelat i senare tid och har inga bevarade äldre detaljer.

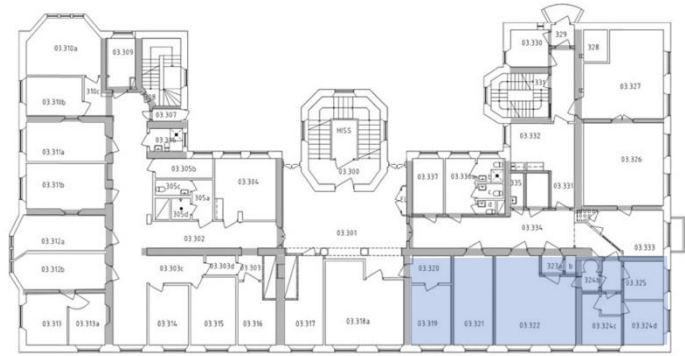
Rum 03.312. Rummet är avdelat i senare tid och har inga bevarade äldre detaljer. Samma gäller för resterade rum 310-318.

Rum 03.312. Rummet har utbytt dörr och en ventilationskanal i taket mot korridoren. Samma gäller för resterade rum 310-318.

Rum 03.319-03.325

Rum 03.319-03.325 var ursprungligen fördelade på 6 likartade rum varav två hade förhällar mot korridoren. 1965 delades rum 319-320 i tre mindre rum som användes som fotolab. I senare tid har rum 03.324c delats av med en förhall och rum 03.324d och 03.325 delats i två mindre rum. Rum 03.322 har slagits samman av två mindre rum. I övrigt är planlösningen original.

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga planlösningen är delvis bevarad. Rummen har till viss del bevarade detaljer.

Original/äldre

- Sockel i trä
- Putsade bärande väggar
- Fönsterbänkar
- Fönsterfoder
- Spegeldörrar mot korridoren

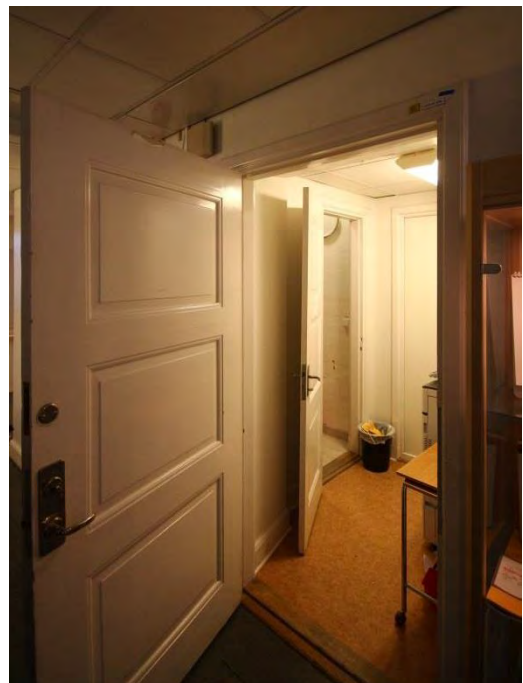
Rum 03.321. Rummet har originalplanlösning och till stora delar bevarade originaldetaljer som socklar, spegeldörrar och foder, fönsterbänk och taklist. Taket är putsat originaltak kompletterat med ventilationskanal i bakkant.

Rum 03.322. Rummet är sammanslaget av två mindre rum och har bevarade originaldetaljer som socklar, spegeldörrar och foder, fönsterbänk och taklist. Taket är putsat originaltak kompletterat med ventilationskanal i bakkant.

Rum 03.322. Sockel, foder, fönsterbänk, radiator – original.

Rum 03.323a-b. Förrum med sockel, foder, spegeldörrar – original.

Rum 03.324 a. Rummet har originalplanlösning och det finns bevarade socklar, foder och dörrkarmar.

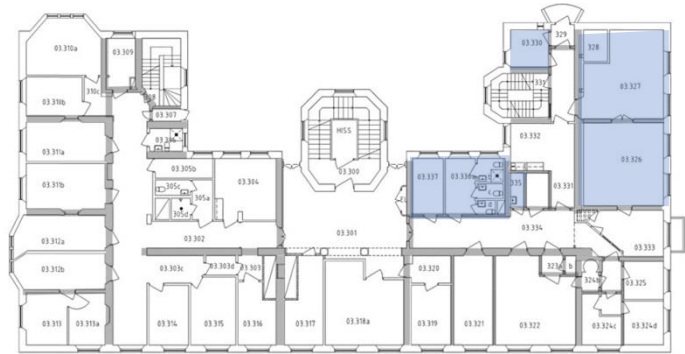

Rum 03.325. Rummet var ursprungligen större och är avdelat i senare tid. Det finns bevarade material och detaljer som sockel, foder, fönsterbänk, radiator och putsat tak.

Rum 03.326-03.328, 03.330 och 03.335-03.337

Rum 03.326 har ursprunglig planlösning medan intilliggande 327 var inrett för ljusbehandling i mindre rum. Rum 330 var ursprungligen wc-avdelning med små bås som numera är rivna. Rum 335-337 har originalstrukturen kvar med sekundära rum för wc inbyggda i rum 336.

Den ursprungliga planlösningen är delvis bevarad. Rummen har till viss del bevarade detaljer.

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

- Socket i trä
- Putsade bärande väggar
- Fönsterbänkar
- Fönsterfoder
- Fönster mot gården
- Spegeldörrar mot korridoren

Rum 03.326. Rummet har originalplanlösning med enstaka bevarade material och detaljer som fönsterfoder och radiator samt putsat tak.

Rum 03.327. Hörnrummet var ursprungligen indelat i mindre rum. Det finns enstaka bevarade material och detaljer som fönsterfoder, fönsterbänk, radiator och putsat tak.

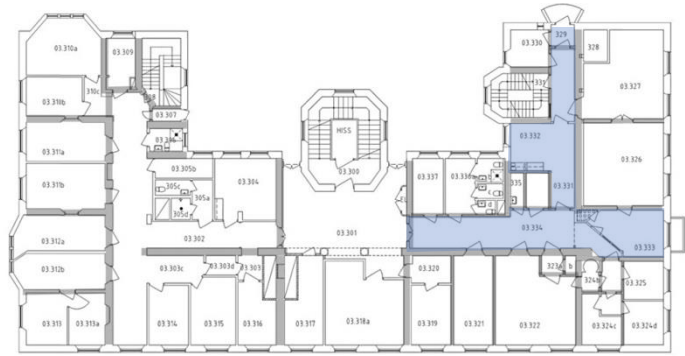
Rum 03.330. Fönster, foder, fönsterbänk, radiator – original.

Rum 03.336. Senare inredning med rum för wc och dusch till höger i bild. Fönster, foder och fönsterbänk – original.

Korridor och väntrum 03.331-03.334

Korridoren 03.334 var ursprungligen sammankopplad med väntrummet 03.333 och ledde vidare till korridor 03.331 med vestibul samt till trapphuset mot gården. I senare tid har väntrummet delats av med en vägg och används nu som kontor. Vestibulen har gjorts om till lunchkök med en senare tillkommen vägg mot korridoren.

Plan 3. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är avläsbar i det genomgående kalkstensgolvet. Den genomgående korridoren har till stora delar bevarade ursprungliga material och detaljer av hög kvalitet.

Original/äldre

Kalkstensgolv

Sockel i trä

Putsade bärande väggar

Fönster

Fönsterbänk och -foder

Spegeldörrar mot korridoren

Rum 03.334. Korridoren har originalplanlösning och till stora delar bevarade originalmaterial och -detaljer som kalkstensgolv, socklar, spegeldörrar och foder.

Vy mot rum 03.333. Den sneda väggen rakt fram i bilden är sekundär och ursprungligen fanns ingen vägg mellan korridor och väntrum. Kalkstengolvet fortsätter in i rum 333.

Rum 03.333 var ursprungligen ett väntrum med balkong. Kalkstengolv, delvis bevarad sockel och putsat tak tillhör originalutförandet.

Rum 03.332 var ursprungligen en vestibul som var sammankopplad med korridoren. Numera finns en vägg mellan 332 och korridoren. Kalkstengolvet finns dock kvar.

Korridor 03.331, vy mot 03.334. Till höger i bild syns dörren till gårdstrapphuset. Kalkstengolvet är genomgående i korridorerna.

Originaldörr mot rum 03.330 samt vindfång 03.329.

Originaldörr mot rum 03.321.

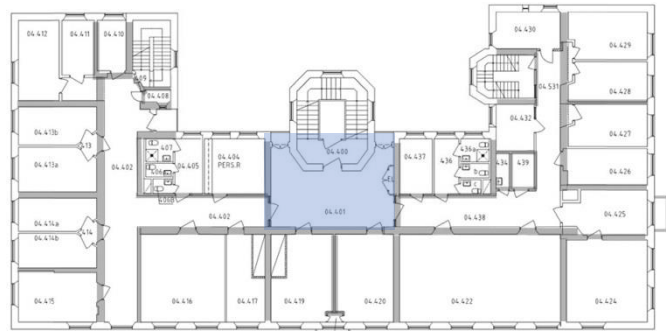

Samtliga rum 03.331-03.334 har kalkstengolv – original.

Entréhall 04.400-04.401

Rum 04.400 var ursprungligen ett vilplan och tillhörde trapphuset liksom idag. Rum 04.401 byggdes som ett dagrum med dörrar mot avdelningarna belägna på var sida om dagrummet.

Rummen har ursprunglig planlösning med en stor andel bevarade originaldetaljer.

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning

Sockel

Foder

Dörrar

Putsade bärande väggar

Kakelbröstning

Slätputsat tak

Välvd dörröppning

Fönsterdörrar

Rum 04.400. Vilplan med ursprunglig rumsindelning. Originalmaterial av hög kvalitet i form av golv i röd och grå kalksten och kakelbröstning.

Rum 04.401. Entréhall, ursprungligen dagrum, med originalinslag i form av putsade väggar, tak och dörrar. Rumsindelningen är original.

Vy mot trapphus och ursprunglig vägg flankerad av fönsterdörrar till vädringsbalkonger mot gården (norr) – original.

Inåtgående kopplad fönsterdörr i trä med liggande spröjs – original.

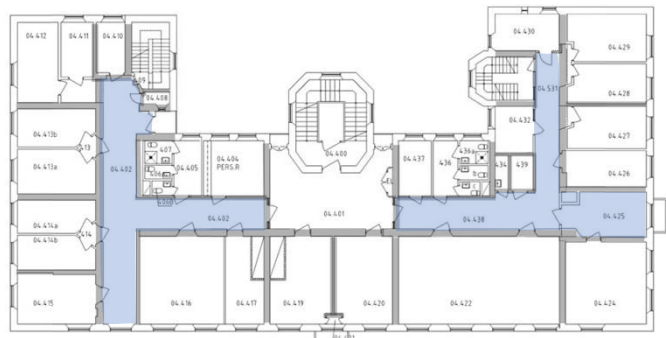
Spegeldörr, sockel och foder – original. Den övre spegeln har försetts med trådglas i senare tid.

Dörr med sidoljus – original.

Korridor 04.402 samt 04.425, 04.431 och 04.438

Rum 04.402 och 04.431 och 438 byggdes som korridorer med rum på vardera sida. Mot den östra gaveln avslutades korridor 04.438 i ett dagrum med balkong. Detta har i senare tid delats av från korridoren med en vägg, rum 04.425. Korridor 04.431 ledde ända fram till ytterväggen på norra gaveln. Denna del har i senare tid avdelats till ett rum, 04.430.

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Rum 04.402 har ursprunglig rumsindelning med en stor andel bevarade originaldetaljer. Rum 04.431 och 04.438 har en delvis förändrad rumsindelning men en stor andel bevarade originaldetaljer.

Original/äldre

Rumsindelning 04.402 (delvis 04.431, 438)

Sockel

Foder

Dörrar

Putsade bärande väggar

Slätputsat tak

Välvd dörröppning

Fönsterdörrar

Rum 04.402. Korridoren har ursprunglig planlösning och bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörrar, taklist och putsat tak.

Rum 04.402. Korridoren leder till en balkong i södra fasaden. Rumsindelningen är original och det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörrar, taklist och putsat tak.

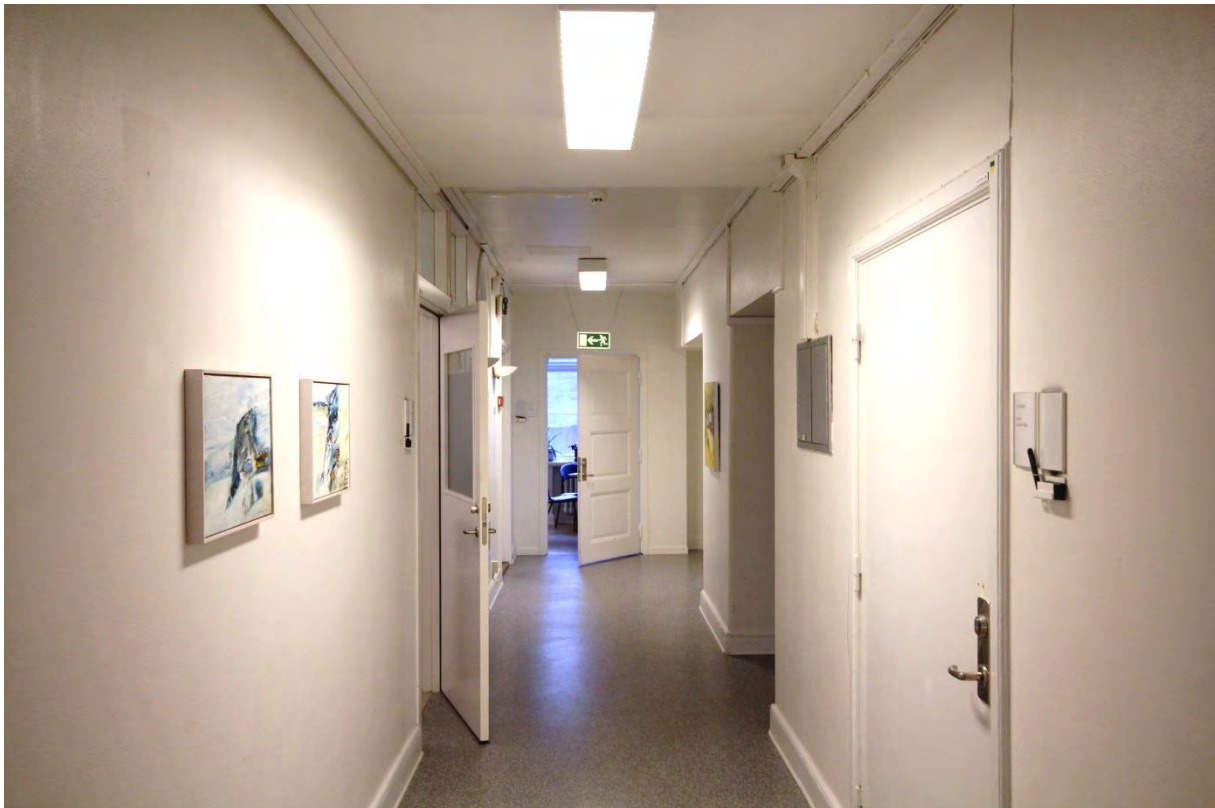
Rum 04.402. Socklar, foder och dörrar – original.

Rum 04.438. Korridoren har delvis ursprunglig planlösning och bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörrar, taklist och putsat tak.

Rum 04.425. Rummet var ursprungligen en del av korridoren och fungerade som dagrum. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörr, taklist och putsat tak.

Rum 04.431. Korridoren ledde ursprungligen fram till norra fasaden, numera leder den fram till rum 04.430. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörr, taklist och tak.

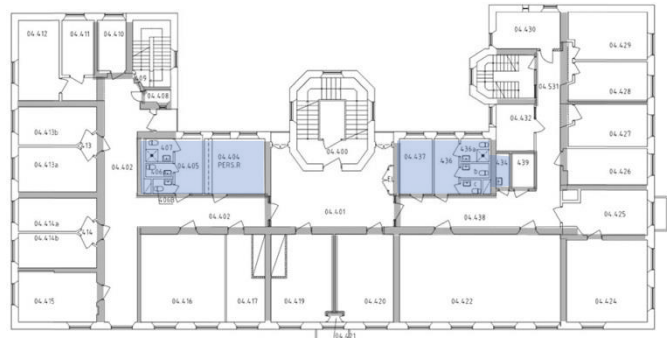

Rum 04.431. Vy mot gårdstrapphuset. Sockel, foder, dörr- och fönsteromfattning är original. Dörr och fönsterglas är utbytta.

Rum 04.404-04.407 och 04.434-437

På norra sidan om korridoren fanns ursprungligen mindre rum avsedda för wc, tekök, förråd samt ett isoleringsrum. Rumsindelningen har justerats 1965 och i senare tid.

Rummen har en senare tillkommen planlösning. Rummen har enstaka bevarade detaljer som är äldre eller original.

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Fönster

Fönsterbänkar

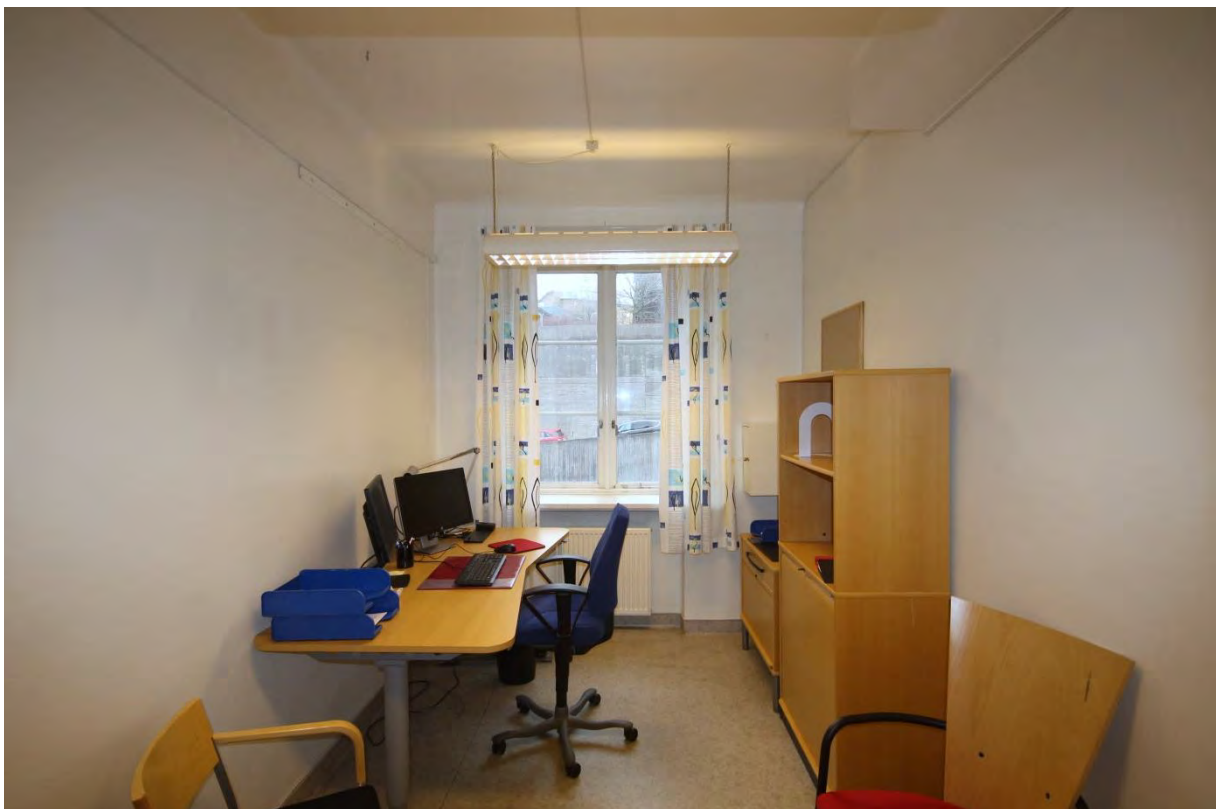
Fönsterfoder

Rum 04.404. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och enstaka bevarade originaldetaljer.

Rum 04.436. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och enstaka bevarade originaldetaljer – fönster, fönsterfoder och fönsterbänk.

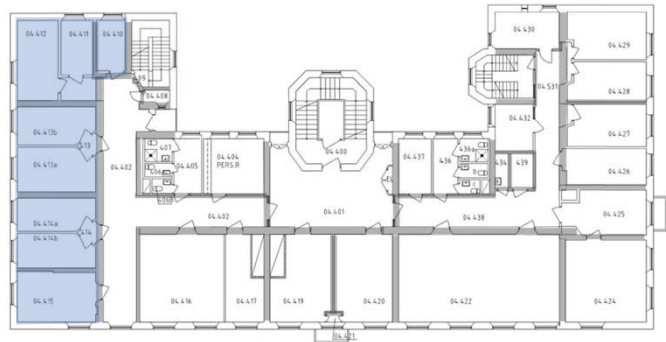

Rum 04.437. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och enstaka bevarade originaldetaljer – fönster, fönsterfoder och fönsterbänk.

Rum 04.410-04.415

Rum 04.411-415 var ursprungligen fyra större sjuksalar med fönster mot östra gaveln samt ett mindre isolerrum, rum 410. 1965 och därefter har de större rummen delats i mindre. Rum 410 och 415 har dock ursprunglig rumsindelning.

Rumsindelningen består idag av de bärande väggarna från den ursprungliga planlösningen och från förändringarna från 1965 och senare. Rum 410 och 415 har ursprunglig rumsindelning. Rummen har enstaka bevarade originaldetaljer.

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

- Putsade bärande väggar
- Fönster mot norr
- Fönsterbänkar
- Fönsterfoder
- Enstaka dörrar

Rum 04.410. Rummet har ursprunglig rumsindelning men inga bevarade originaldetaljer. Fönstret är dock äldre.

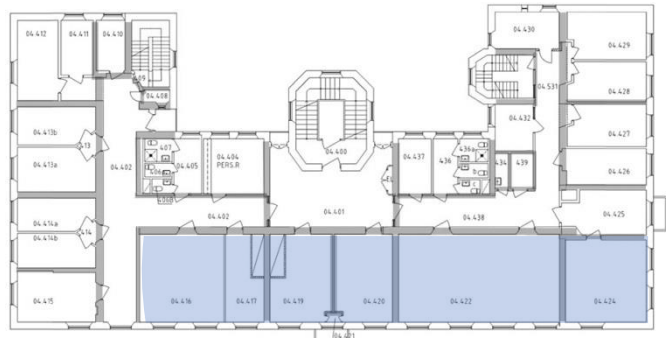
Rum 04.412. Rummet har bevarade detaljer som är äldre eller original – sockel, foder kring fönster och dörr samt det putsade taket.

Rum 04.414. Sjuksal som delats till två mindre rum. Rummet har delvis bevarad sockel, radiator och fönsterbänk.

Rum 04.416-04.424

Rum 04.416-424 var ursprungligen fördelade på fyra större sjuksalar och ett mindre sjukrum, samt två mindre rum för sköterskor med ingång från dagrummet. De mindre rummen hade ursprungligen förrum mot korridoren respektive dagrummet. Planlösningen kvarstår i stora drag, men förrummen har rivits i de mindre rummen (417-420), och två av sjuksalarna har slagits samman till ett större rum (422).

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Den ursprungliga rumsindelningen är till stora delar bevarad. Rummen har till stor del bevarade originaldetaljer.

Original/äldre

Rumsindelning (delvis)

Sockel

Dörrar

Dörrfoder

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Putsade tak

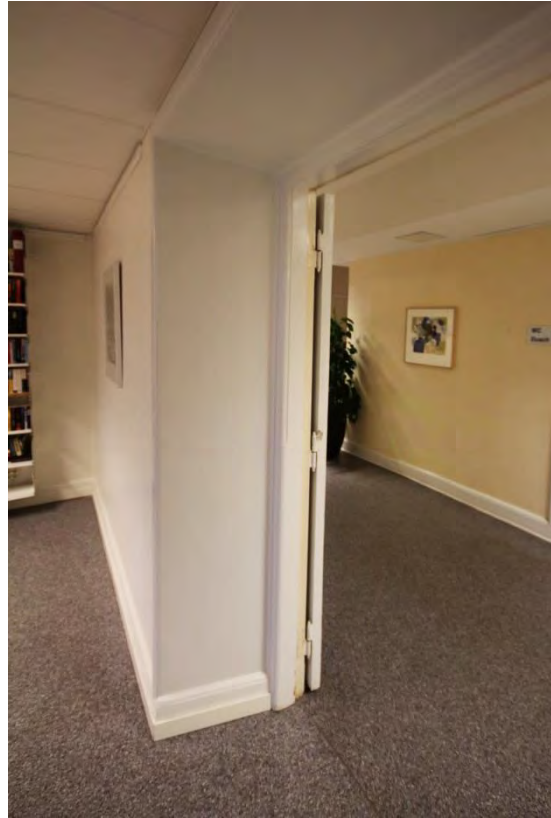
Radiatorer

Rum 04.416. Rummet har ursprunglig rumsindelning och till stor del bevarade originaldetaljer.

Rum 04.416. Fönsterfoder och putsat tak under akustikplattor – original.

Rum 04.416. Sockel och foder i anslutning till dörr mot korridoren – original.

Rum 04.420. Rumsindelningen är original, men ursprungligen fanns numera rivet förrum och wc i anslutning till korridoren.

Rum 04.420. Originaldörr till balkong som delas med intilliggande rum 419.

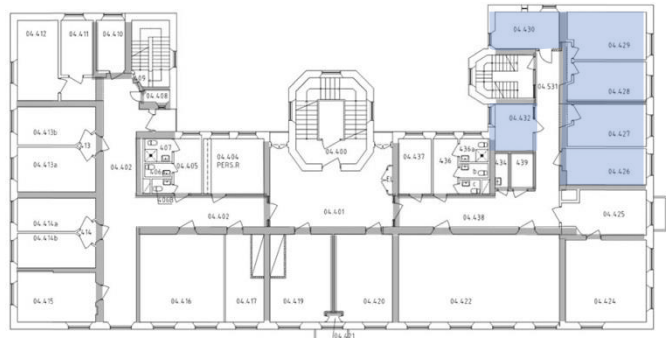
Rum 04.421. Förrum till balkong som delas mellan rum 419 och 420. Förrummet är original.

Rum 04.422. Två större sjuksalar som slagits samman till ett konferensrum. Socklar, foder, dörrar, fönsterbänkar och radiatorer är original.

Rum 04.426-04.430 och 04.432

Rum 04.426-430 var ursprungligen fördelade på en större sjuksal, två sjukrum samt wc och slaskrum mot gården. 1965 delades den större sjuksalen i två rum. De två mindre sjukrummen justerades också och avvaxlingar gjordes i hjärtväggen för att åstadkomma öppna förrum till sjukrummen. De mindre rummen för wc i hörnrummet har byggts om till ett kontor och rum 432 har i stort sett kvar sin rumsindelning.

Plan 4. Originalväggar är gråmarkerade.

Huvuddragen i den ursprungliga planlösningen är bevarad. Rummen har till viss del bevarade detaljer.

Original/äldre

Bärande putsade väggar

Sockel

Enstaka dörr

Dörrfoder

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Putsade tak

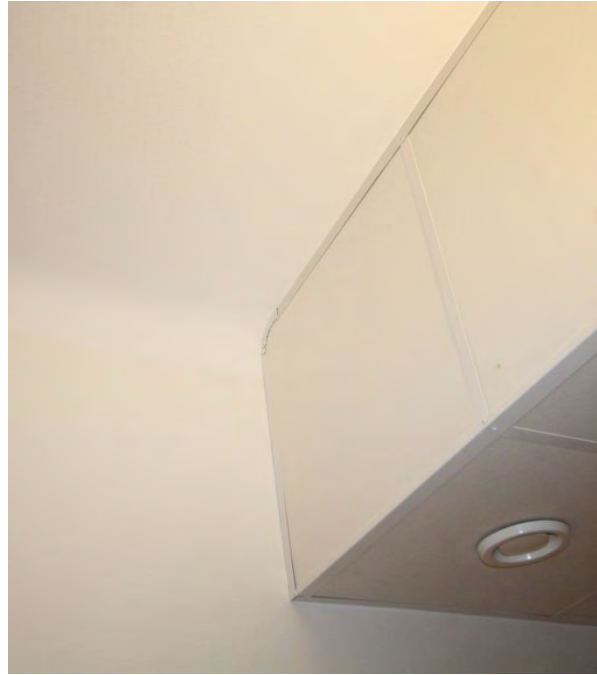
Radiatorer

Rum 04.427. Rummet har delats av från en större sjuksal. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, fönsterbänk och radiator.

Rum 04.427. Sockel och radiator – original.

Rum 04.427. Ventilationskanalen följer det putsade takets hålkäl.

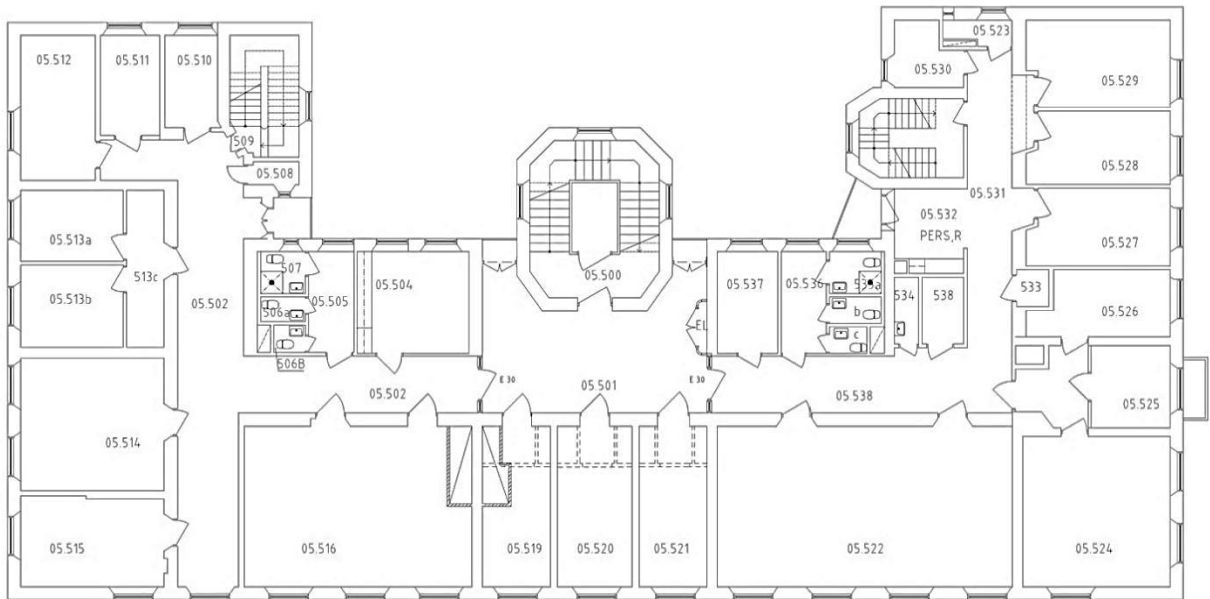

Rum 04.429. Vy mot korridoren. Rummet har bevarade detaljer i form av sockel, foder, fönsterbänk, radiator och putsat tak.

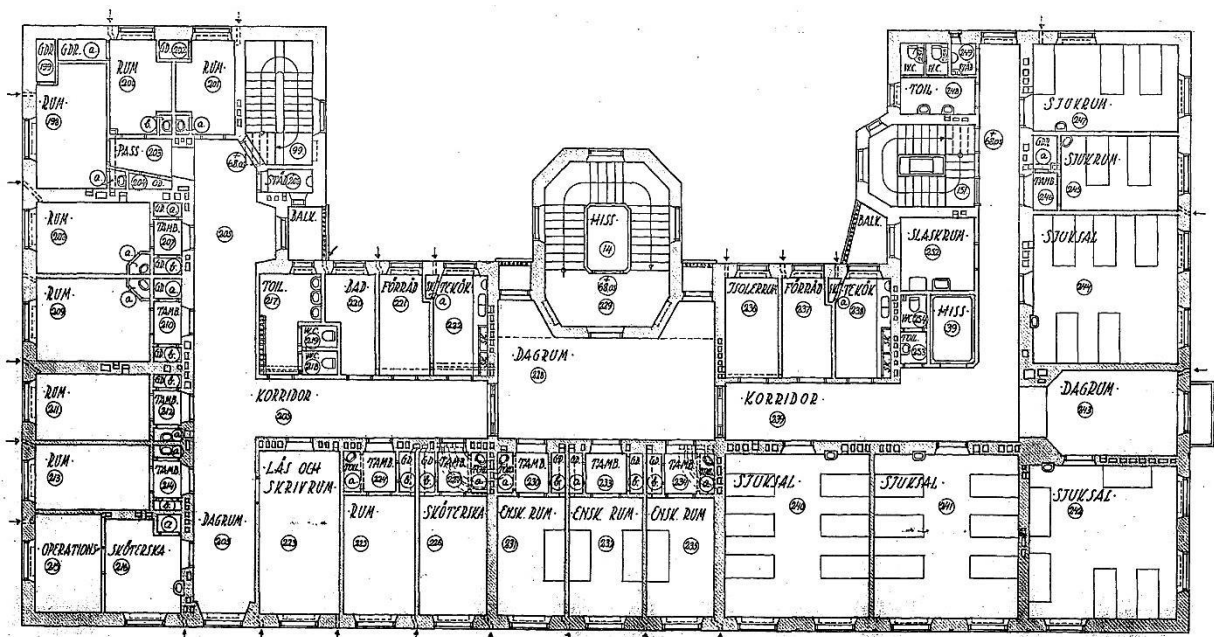
Plan 05

Inledning

Plan 5 nås primärt från huvudtrapphuset, via hiss eller trappa. Planlösningen utgår ifrån den centralt placerade entréhallen, ursprungligen dagrum, som leder till två korridorer placerade i byggnadens längdriktning med rum på vardera sida. Korridorerna leder vidare till tvärställda passager mot rummen med fönster mot gavelfasaderna. Dessa passager nås även från gårdstrapphusen på byggnadens norrsida.

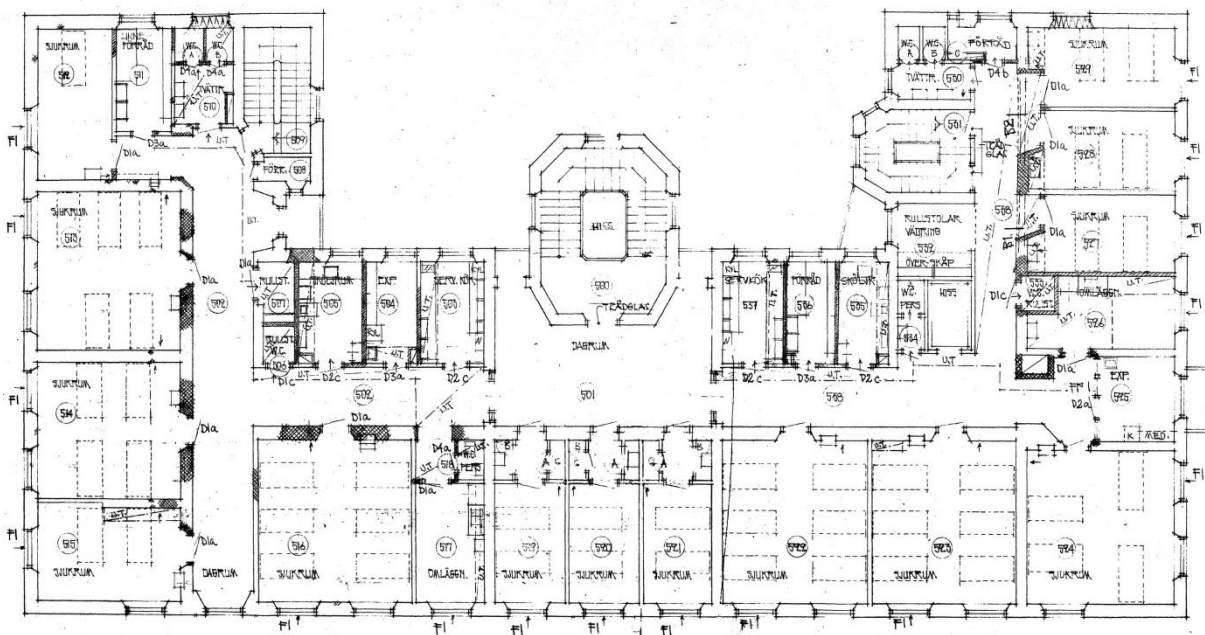
Plan 5. Relationshandling 2008.

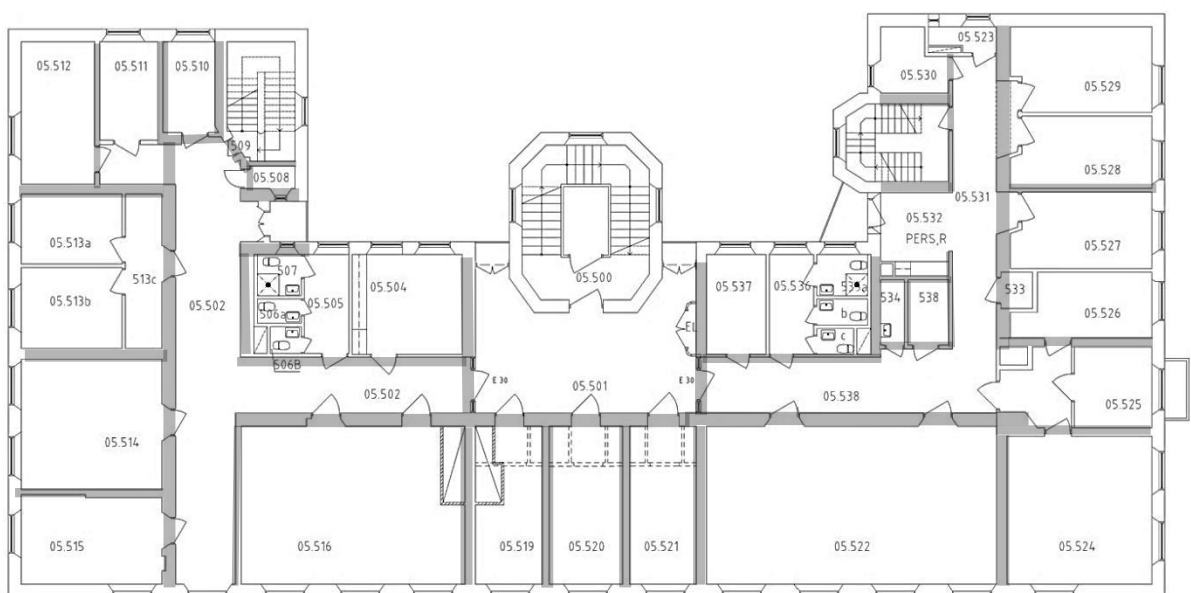
Ursprunglig planlösning 1926.

1965 byggdes rummen mot gården om och rumsindelningen justerades något. Sex mindre rum mot västra gaveln samt två mot söder, slogs samman till fyra större sjuksalar. Ursprungliga dörröppningar sattes igen och nya togs upp centererade i de nya rummen. Förrum, fasta garderber och liknande revs generellt. Vid den östra gaveln justerades rumsindelningen, en större sjuksal delades i två mindre rum och hjärtväggen växlades av på två ställen och dörrarna placerades indragna från korridoren liksom på plan 4.

Därefter har rumsindelningen mot gården justerats och ett stort rum mot väster delats i två mindre och en liten internkorridor. Fyra rum mot söder har slagits samman till två stora rum. Den ursprungliga planlösningen är bibehållen i sina huvuddrag, men med kompletteringar av lättväggar från 1965 och senare.

Förändringsritning från 1965.

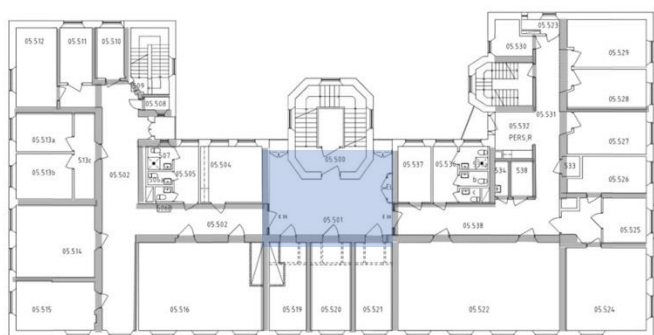

Kvarvarande originalväggar är gråmarkerade.

Entréhall 05.500-05.501

Rum 05.500 var ursprungligen ett vilplan och tillhörde trapphuset liksom idag. Rum 05.501 byggdes som ett dagrum med dörrar mot avdelningarna belägna på var sida om dagrummet. Därifrån nåddes också tre enskilda rum med fönster mot söder.

Rummen har ursprunglig planlösning med en stor andel bevarade originaldetaljer.

Plan 5. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Rumsindelning

Socket

Foder

Dörrar

Putsade bärande väggar

Kakelbröstning

Slätputsat tak

Välvd dörröppning

Fönsterdörrar

Rum 05.500. Vilplan med ursprunglig rumsindelning. Originalmaterial av hög kvalitet – golv i röd och grå kalksten och kakelbröstning. Plan 5 har ett annorlunda mönster i kalkstengolvet än de nedre planen.

Rum 05.501. Entréhall, ursprungligen dagrum, med originalinslag i form av socklar, foder, putsade väggar, tak, dörrar och fönsterdörrar. Rumsindelningen är original.

Vy mot trapphus och ursprunglig vägg flankerad av fönsterdörrar till vädringsbalkonger mot gården (norr) – original.

Originaldörrar i vägg mot söder.

Vy mot korridor 508.

Rum 05.502. Korridoren leder till ett fönster i södra fasaden. Rumsindelningen är original och det finns enstaka originaldetaljer i form dörrar, fönsterdörr, foder och radiatorer.

Rum 05.502. Fönsterdörr, foder och radiator – original.

Rum 05.538. Korridoren har delvis ursprunglig planlösning och bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder och dörrar.

Rum 05.525. Rummet var ursprungligen en del av korridoren och fungerade som dagrum. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, dörr, taklist och tak.

Rum 05.531. Korridoren ledde ursprungligen fram till norra fasaden. Numera leder den fram till rum 05.523. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder och enstaka dörrar

Rum 05.531. Vy mot gårdstrapphuset. Sockel, foder, dörr- och fönsteromfattning är original. Dörr och fönsterglas är utbytta.

Rum 05.504-05.507 och 05.534-537

På norra sidan om korridoren fanns ursprungligen mindre rum avsedda för wc, bad, förråd, tekök samt ett isolerrum. Rumsindelningen har justerats 1965 och senare.

Rummen har en senare tillkommen planlösning. Rummen har enstaka bevarade detaljer som är äldre eller original.

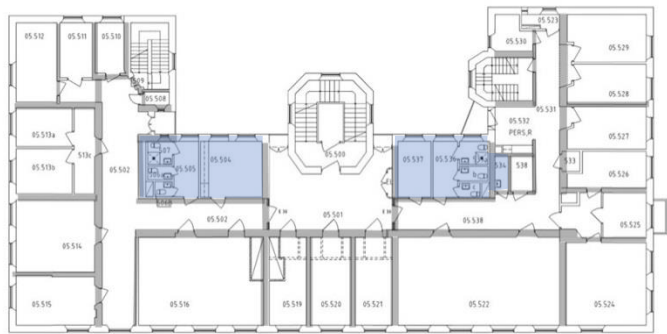
Original/äldre

Putsade bärande väggar

Fönster

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Plan 5. Originalväggar är gråmarkerade.

Rum 05.504. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och saknar i stort sett originaldetaljer.

Rum 05.536. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och enstaka bevarade originaldetaljer – fönster, fönsterfoder och fönsterbänk.

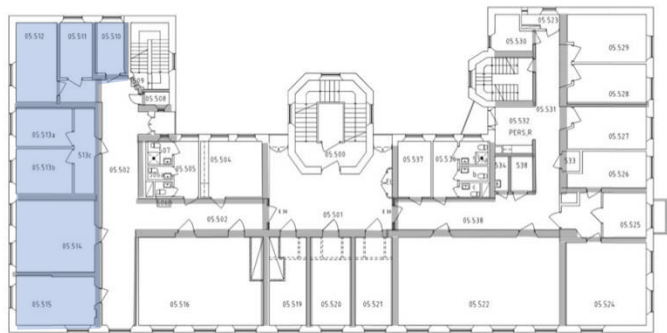

Rum 05.537. Rummet har en senare tillkommen rumsindelning och enstaka bevarade originaldetaljer – fönster, fönsterfoder och fönsterbänk.

Rum 05.510-05.515

Rum 05.510-515 var ursprungligen fördelade på nio rum med fönster mot norra och östra gaveln. 1965 slogs sex av rummen samman till tre större sjukrum. Därefter har ett av de större rummen återigen delats i två mindre. Rum 510-512 har i huvudsak ursprunglig rumsindelning.

Rumsindelningen består idag av de bärande väggarna från den ursprungliga planlösningen och från förändringarna från 1965 och senare. Rum 510-512 har ursprunglig rumsindelning. Rummen har enstaka bevarade detaljer som är äldre eller original.

Plan 5. Originalväggar är gråmarkerade.

Original/äldre

Putsade bärande väggar

Fönster mot norr

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Enstaka dörrar

Rum 05.510. Rummet har ursprunglig rumsindelning och en originaldörr mot korridoren.

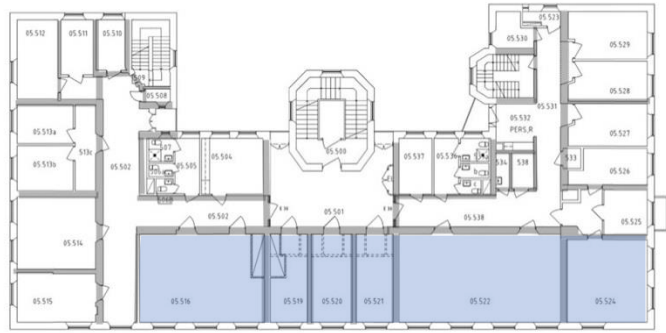
Rum 05.512. Rummet har ursprunglig planlösning och enstaka originaldetaljer – fönsterbänk, taklist och putsat tak.

Rum 05.514. Rum som slagits samman av två mindre rum. Rummet har bevarade fönsterbänkar, fönsterfoder, taklister och putsat tak med en senare ventilationskanal mot korridoren.

Rum 05.516-05.524

Rum 05.516-524 var ursprungligen fördelade på sex mindre rum och tre större sjuksalar. De mindre rummen hade ursprungligen separata entréer och förrum mot dagrummet. Planlösningen kvarstår i stora drag, men förrummen har rivits i tre av de mindre rummen (519-521). De övriga tre mindre rummen har slagits samman (516) och två av sjuksalarna har slagits samman till ett större rum (522).

Plan 5. Originalväggar är gråmarkerade.

Huvuddragen i den ursprungliga planlösningen är bevarad. Rummen har delvis bevarade detaljer.

Original/äldre

Rumsindelning (delvis)

Sockel

Dörrar

Dörrfoder

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Putsade tak

Radiatorer

Rum 05.516. Rummet har senare tillkommen rumsindelning och enstaka originaldetaljer.

Rum 05.520. Rumsindelningen är original och det finns originaldetaljer i form av sockel, fönsterbänk, foder samt putsat tak och taklist.

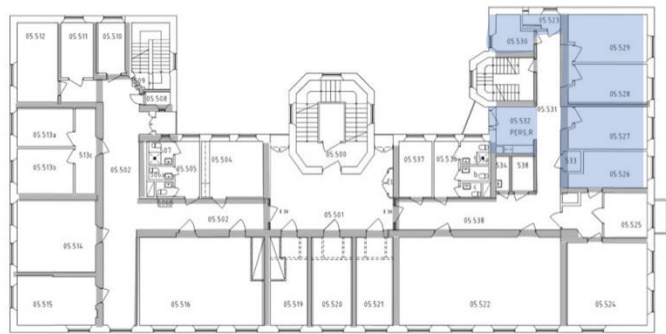
Rum 05.522. Två större sjuksalar som slagits samman till ett konferensrum. Socklar, foder, dörrar, fönsterbänkar och radiatorer är original.

Rum 05.524. Rumsindelningen är original liksom socklar, foder, dörr, fönsterbänkar och radiatorer är original.

Rum 05.526-05.530 och 05.532

Rum 05.526-530 var ursprungligen fördelade på en större sjuksal, två sjukrum samt wc och slaskrum mot gården. 1965 delades den större sjuksalen i två rum. De två mindre sjukrummen justerades också och avvaxlingar gjordes i hjärtväggen för att åstadkomma öppna förrum till sjukrummen. De mindre rummen för wc i hörnrummet har byggts om till ett kontor. Väggen mellan korridoren och rum 432 har tagits bort

Plan 5. Originalväggar är gråmarkerade.

Huvuddragen i den ursprungliga planlösningen är bevarad. Rummen har till viss del bevarade detaljer.

Original/äldre

Bärande putsade väggar

Sockel

Enstaka dörr

Dörrfoder

Fönsterbänkar

Fönsterfoder

Putsade tak

Radiatorer

Rum 05.527. Rummet har delats av från en större sjuksal. Det finns bevarade originaldetaljer i form av socklar, foder, fönsterbänk och radiator.

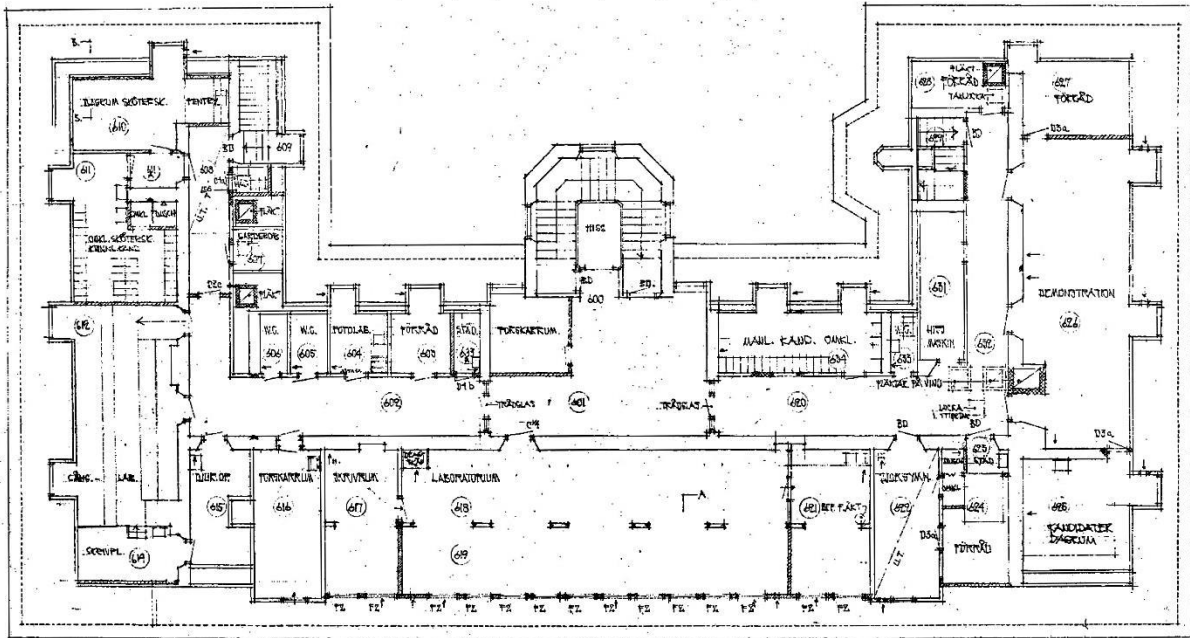
Rum 05.529. Vy mot korridoren. Rummet har bevarade detaljer i form av sockel, foder, fönsterbänk, radiator och putsat tak. Till höger i bild syns en radiator vid ett igensatt fönster.

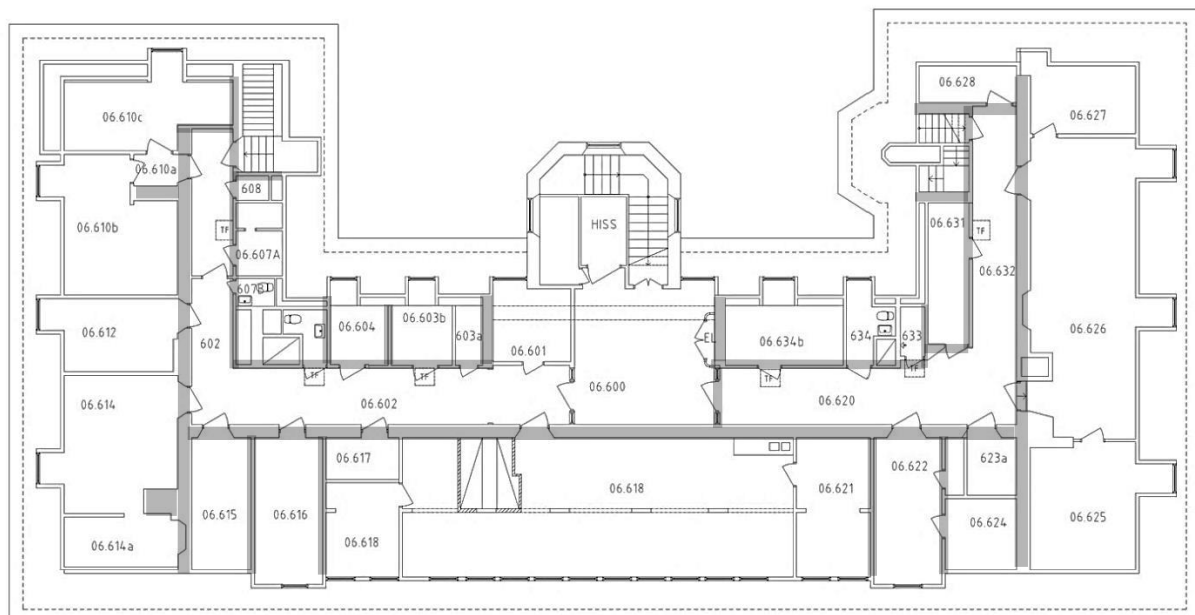
Rum 05.532. Rummet har bevarade detaljer i form av sockel, fönsterdörr och putsat tak med taklist.

forskarrum. Mot södra sidan byggdes den ursprungliga ligghallen och verandan om till ett större laboratorium.

Därefter har rumsindelningen justerats något men planlösningen från 1965 är bibehållen i sina huvuddrag, men med senare kompletteringar.

Förändringsritning från 1965.

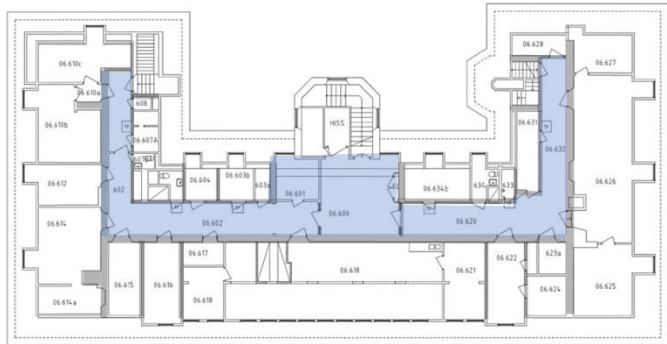

Kvarvarande originalväggar är gråmarkerade.

Entréhall 06.600-06.602, 06.620 och 06.632

Rum 06.600 var ursprungligen ett större förrum som ledde till två L-formade korridorer, samt till ligghallen och verandan på byggnadens framsida.

1965 drogs hissen upp till vindsplanet och de ursprungliga väggarna mot trapphuset revs. I förrummet byggdes ett forskarrum. Senare flyttades entrén till korridor 602 till sitt nuvarande läge.

Plan 6. Originalväggar är gråmarkerade.

Förrummet har förändrad planlösning medan korridorerna har ursprunglig planlösning. Korridor 602 har en stor andel bevarade originaldetaljer.

Original/äldre

Rumsindelning (korridorerna)

Sockel

Foder

Dörrar

Slätputsat tak

Rum 06.600. Rumsindelningen är förändrad. Väggarna rakt fram i bild och till vänster är dock original, liksom dörren till vänster i bild.

Rum 06.601. Korridor med i huvudsak ursprunglig rumsindelning och originalinslag i form av socklar, foder, dörrar, putsade väggar, tak och takfönster.

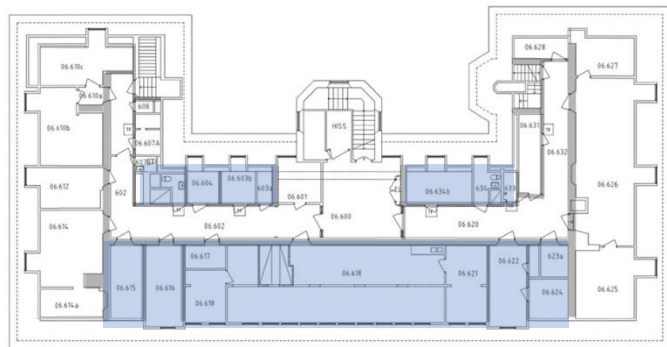

Rum 06.620. Korridoren på motstående sida har också ursprunglig planlösning och bevarade originaldetaljer. Dock är de flesta dörrar utbytta.

Rum 06.603-06.604, 06.615- 06.624 och 06.633-634

Rum 06.603-06.604 och 06.633-06.634 var ursprungligen små rum för wc, slaskrum, tekök och rum för en sköterska. På andra sidan korridoren fanns förråd, och filtrum samt en stor ligghall och veranda.

1965 byggdes verandan in och gjordes till ett rum tillsammans med ligghallen. Rummets kortsidor delades av till två mindre rum.

Plan 6. Originalväggar är gråmarkerade.

Planlösningen är delvis förändrad och finns enstaka bevarade originaldetaljer.

Original/äldre

Rumsindelning (smårummen mot gården)

Socket

Foder

Dörrar

Slätputsat tak

Rum 06.618. Pelarna markerar ytterväggens tidigare läge. Till vänster om denna fanns verandan och till höger ligghallen.

Rum 06.604. Ett litet rum mot gården med ursprunglig rumsindelning som numera används som kontor.

Rum 06.603b. Det finns bevarade originaldetaljer – sockel, foder, dörr och fönsterbänk.

Översiktlig teknisk status

Följande bedömning är översiktlig och bygger på observationer som gjorts i samband med fotodokumentation av exteriör och interiör. Redovisningen av skadorna nedan skall ses som exempel på skador som påträffats och inte som någon fullständig skadeinventering.

Stomme

Inga skador har observerats som kan tyda på rörelser i stommen, typ sättningsprickor eller liknande.

Exteriör

I samband med i dokumentationen av exteriören konstaterades att byggnadens underhåll är eftersatt. Fasad, fönster mot norr, balkonger, smidesdetaljer, takavvattning, plåtarbeten och tak är generellt sett i behov av underhållsåtgärder. Dräneringen behöver också ses över för att åtgärda förhöjda fukthalter i anslutning till källar- och marknivå.

Nedan listas exempel på observerade skador.

Fuktgenomslag till följd av bristande funktion i dränering. Sockelväningen mot Per Dubbsgatan.

Rinningar i fasaden till följd av bristfällig avvattning från balkongen.

Rostande, frilagt armeringsjärn på undersida av balkongplatta.

Rostande smidesräcke till följd av eftersatt underhåll.

Plåtarbete med färgsläpp.

Taktegel med påväxt och plåtdetaljer med färgsläpp.

Rostande smidesräcke med rostutfällningar till följd av eftersatt underhåll.

Fasad mot norr. Skadade fogar, påväxt på murverk till följd av förhöjd fukthalt. Fönstret har färg- och kittsläpp, rostade beslag och träskador i fönstrets nederdel. Skador till följd av bristande underhåll.

Entréparti i ek med nedslitet ytskikt och torrspäckor till följd av eftersatt underhåll.

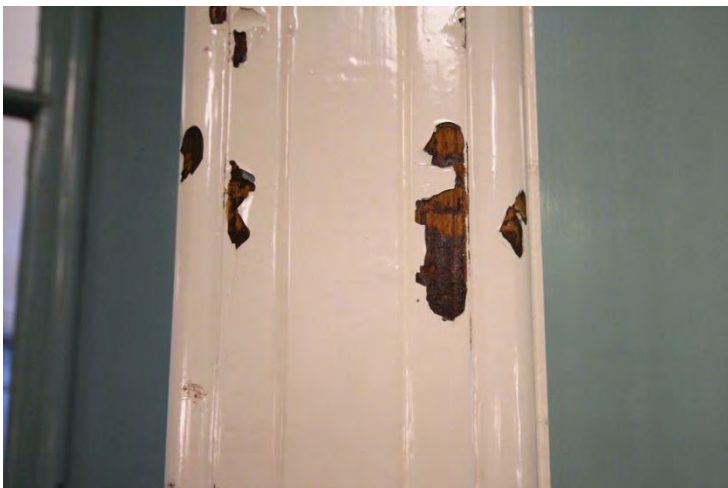
Dagbrunn med bristfällig funktion. Påväxt på mark och delvis på fasad.

Interiör

Interiören har renoverats i olika skeden och skicket är varierande genom våningsplanen. Men överlag är snickerierna slitna och i behov av ommålning. Mattor är delvis slitna och behöver sannolikt bytas. Väggar behöver målas om i delar av byggnaden. Huvudtrapphuset har enstaka skador i kakelbröstningen och är även i behov av ommålning.

Några enstaka fuktgenomslag har påträffats i ytterväggar, sannolikt i lägen där fogsystemet är bristfälligt, och behöver åtgärdas med utvändiga underhållsåtgärder.

Nedan listas exempel på skador som observerats i samband med fotodokumentationen av interiören. Installationerna är inte bedömda.

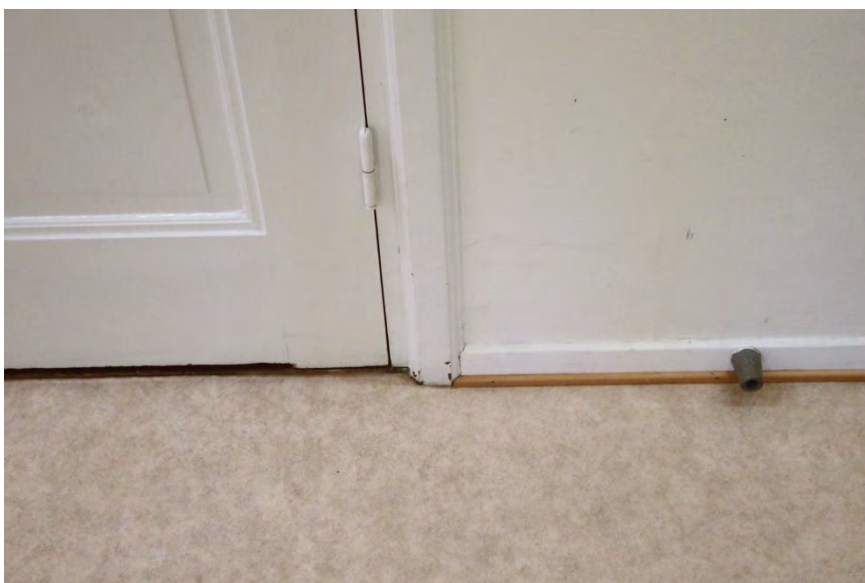
Färgsläpp på snickeridetalj i entréhallen. Ursprungligt mörkbetsad yta syns under senare lackfärg.

Färgsläpp på snickeridetalj, plan 3. Snickerierna har i allmänhet påfallande få färgskikt. På bilden syns ursprunglig linoljemålad yta under lackfärg.

Sprickor och begynnande färgsläpp på snickeridetalj, plan 2. Väggen intill har målad glasfiberväv med synliga fläckar.

Skavda hörn på dörrfoder, fläckar på vägg och äldre plastmatta.

Fuktgenomslag, yttervägg mot söder, plan 4 i rum 422.

Fuktgenomslag, fönstersmyg mot söder, plan 0.

Fuktgenomslag i huvudtrapphus, suterrängvåning, vägg under mark. Sprickor i anslutning till fönsterkarm.

Kulturhistorisk värdering

Området

Området kring Medicinareberget och nuvarande Sahlgrenska har sedan 1880-talet byggts ut och anpassats efter skiftande behov. Stråket utmed Per Dubbsgatan präglas i hög grad av de stora friliggande institutioner som etablerades här under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Sahlgrenska sjukhusområde har en mer sammansatt karaktär som utgår ifrån den första sjukhusanläggningens huvudstråk, men där nya byggnader har adderats efter hand och idag utgör en tät struktur med många förbindelsepunkter byggnaderna emellan.

Den successiva utbyggnaden har resulterat i en sammansatt byggnadsmiljö med representanter från olika skeden i sjukhusområdets utveckling. De äldre byggnaderna är välbevarade och de flesta används fortfarande för sjukvård av olika slag.

Byggnaderna representerar synen på god vård under olika tider och speglar samtidigt välfärdssamhällets framväxt där sjukvården byggts ut och utvecklats från filantropiskt finansierade satsningar till allmän sjukvård som en rättighet för alla. Sammantaget ger området, som kulturmiljö betraktat, en bild av sjukvårdens framväxt och de stora materiella och mänskliga insatser som gjorts på det medicinska fältet under de senaste 125 åren.

Vanförestalten

Kulturhistoriskt sammanhang

Fram till slutet av 1800-talet stod personer med fysisk funktionsnedsättning utanför det ordinarie samhället. De var hänvisade till den vård den egna familjen kunde bistå med, eller till den bristfälliga sociala omsorg som anordnades genom fattighusen och stod oftast helt utan möjlighet till egen försörjning. Genom byggandet av vanförestalter ändrades detta.

Vanförestalterna sågs vid tiden som lösningen både på de medicinska, men även de sociala problem som funktionshindrade stod inför. Uppförandet av dessa anstalter kom till stånd huvudsakligen genom donationer, utanför den etablerade sjukhusverksamheten, och i Sverige byggdes endast tre vanförestalter. Anstalterna hade stora upptagningsområden vilket präglade verksamheten som utgjordes av skola, bostad och vårdinrättning.

Ortopediska kliniken på Per Dubbsgatan 14 ger en möjlighet till inblick i det historiska skeende som förflyttade frågan om vård av människor med funktionsnedsättningar från en enskild angelägenhet till samhällsfråga. Byggandet av vanförestalter medförde att en grupp som tidigare varit åsidosatt synliggjordes och vanförestården blev upptakten till debatten om funktionshindrades rätt i samhället i stort.

Byggnad och arkitektur

Vanförestalten på Per Dubbsgatan 14 uppfördes med höga arkitektoniska och byggnadstekniska ambitioner och har stora kvaliteter både avseende gestaltning och material liksom dess föregångare på Per Dubbsgatan 10. Arkitekturen är utformad i linje med tidens nyklassicistiska ideal med en kraftfull sammanhållen volym som dominerar över den branta terrängen. Exteriören är symmetrisk

med en centralt placerad huvudentré, jämnt placerade fönsteraxlar och balkonger. Sockeln är markerad och takfoten lätt utkragande efter klassicistiska förebilder. Fasaden i handslaget tegel och naturstensdetaljerna vittnar om ett kvardröjande förhållningssätt från seklets början som värdesätter de äkta materialen. De inslag som finns av synlig betong är bearbetade för hand och hantverksskickligheten utgör en väsentlig del av det arkitektoniska uttrycket. Exteriören är mycket välbevarad, inte minst på grund av den höga kvaliteten på material och utförande.

Även interiören har mycket stora kvaliteter avseende rumsvolymer, ljusinsläpp och material som visar på den höga ambition med vilken byggnaden uppfördes. Invändigt har byggnaden genomgått större förändringar då användningen har förändrats över åren, men entrén och trapphusen är välbevarade samt korridorsystem och i viss mån även rumsavsnitt.

Sammanfattande värdering

Ortopediska kliniken på Per Dubbsgatan 14 har, tillsammans med vanförestalten intill, ett högt kulturhistoriskt värde som en av ett fåtal byggnader i sitt slag som bidragit till det kollektiva synliggörandet av människor med funktionsnedsättningar. Byggnadens höga tekniska och arkitektoniska kvaliteter bidrar i hög grad till förståelsen av den ambition som kännetecknade satsningen på denna vid tiden åsidosatta grupp i samhället. Byggnaden som helhet har även ett mycket högt kulturhistoriskt värde som exempel på det tidiga 1900-talets oerhört drivna och kvalitetsmedvetna byggnadskultur.

Begreppet "det kollektiva synliggörandet" ovan är lånat ur Lotta Holmes avhandling *Konsten att göra barn raka – Om ortopedi och vanförevård i Sverige till 1920*.

Käll- och bildförteckning

Otryckta källor och arkiv

Arkitektregistret Arkitekturmuseum (Ernst Torulf)

Carlotta – databas för museisamlingar (Vanförestalten i Helsingborg)

<http://carl.kulturen.com/medi/web/object/31752>

Helsingborgs stadslexikon (Tegelbruk)

<https://stadslexikon.helsingborg.se/tegelbruk-2/>

Holme, Lotta, *Konsten att göra barn raka. Ortopediskt magasin* (1997)

<http://www.old.ortopedisktmagasin.se/407/rakabarn/rakabarn.html>

Kulturmiljöunderlag Sahlgrenska sjukhuset & Medicinareberget mm, Göteborgs Stadsmuseum
Kulturmiljörapport 2013:01

Medicinhistoriska muséet i Göteborg

Vogel, Anna, *En återblick på 50-årig verksamhet inom Föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg 1885-1935* (1935)

NE (handikapprörelsen, nationalromantik, polio, stenhuggeri, tuberkulos)

Norrbacka och Eugeniahemmets vänner <http://www.norrbacka-eh.se/>

Rapport från Riksantikvarieämbetet – Plattform Kulturhistorisk värdering och urval 2015-01-19.

Stadsbyggnadskontoret i Göteborg, arkivet (SBK)

Bygglovshandlingar, Änggården 718:40

Stockholms läns landsting (Rivning av Norrbackainstitutet)

<http://www.nyakarolinskasolna.se/sv/Byggprojektet/Bygginformation/Rivning-av-S1-flygeln-Norrbackainstitutet/>

Västfastigheter

Ritningar mm för byggnad 5470

Tryckta källor

Ahlberg, Sven Olof, *Bevara betongen* (2012)

Danielsson, Hilmer J. & Jacobsson, Mejse, *Byggnadssätt och byggnadskostnader i Stockholm 1883-1939* (1948)

Hjertberg, Per, *Från "Bracka" till Posthus* (1992)

Holme, Lotta, *Konsten att göra barn raka – Ortopedi och vanförevård i Sverige till 1920* (1996)

Linde Bjur, Gunilla & Engström, Krister, *Arkitekter och fasader Göteborg 1850-1920* (2013)

Lindgren, Jack & Moeschlin, Jan, *Tegel: tillverkning, konstruktion, gestaltning* (1985)

Lönnroth, Gudrun (red.) *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, del I – Ett program för bevarande*, Stadsbyggnadskontoret och Stadsmuseet (1999)

Moderna Göteborg – Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, del III (2015)

Törnqvist, Lars & A:son Palmqvist, Lena (red.), *Svenskt bygge: teknikens förändringar och arbetets villkor vid dagens och gårdagens byggande* (1988)

Vanförestalterna och Eugeniahemmet, 1951 års vanförestalutredning SOU 1954:28

Fotografier och illustrationer

Källor till äldre fotografier och illustrationer finns angivna i bildtexterna.

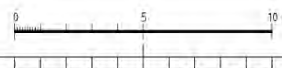
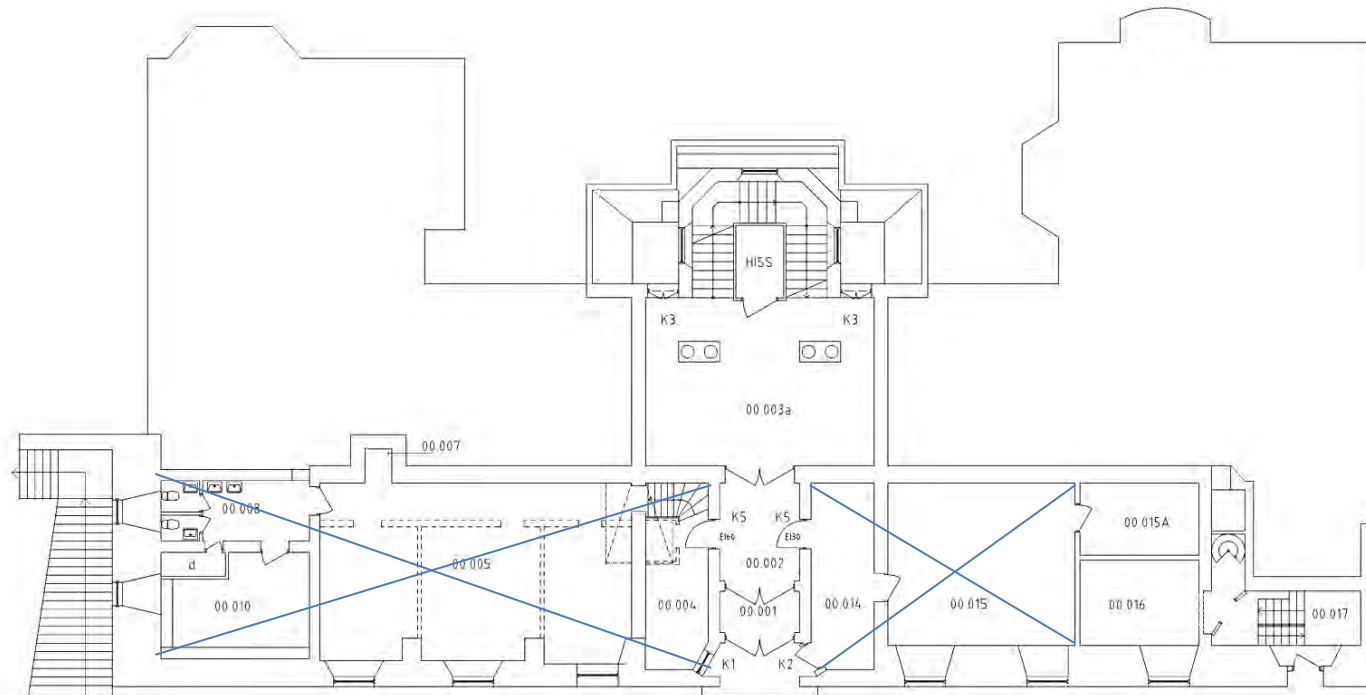
Övriga fotografier är tagna av Lindholm Restaurering 2018.

F d vanförestalten, ortopediska kliniken – Dokumentation och kulturhistorisk beskrivning

Bilaga till interiör beskrivning
– plan 00

Samtliga rum är dokumenterade med ett eller flera fotografier och bildfilerna är namnade efter rumnumreringen. Den fullständiga dokumentationen finns endast digitalt.

Kryssade rum är ej dokumenterade

OBJ	ADRESS	ANOMN	SOA	OBJNR																																
RELATIONSHANDLING																																				
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN VÄSTFASTIGHETER																																				
Objekt: Göteborg		Förskrivare: SU Sahlgrenska		Objekt nr:																																
Projekt nr:	5800	Förskrivare nr:	5479	00																																
<table border="0"> <tr> <td>X1 A</td> <td>Pyramiden arkitekter AB</td> <td>TEL: 031 823118</td> <td>FAX: 031 823111</td> </tr> <tr> <td>K</td> <td>Byggnads- och projekterings AB</td> <td>TEL: 031 823118</td> <td>FAX: 031 823111</td> </tr> <tr> <td>V</td> <td>Byggnads AB</td> <td>TEL: 031 823118</td> <td>FAX: 031 823111</td> </tr> <tr> <td>E</td> <td>P. S. Engström AB</td> <td>TEL: 031 823118</td> <td>FAX: 031 823111</td> </tr> </table>					X1 A	Pyramiden arkitekter AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111	K	Byggnads- och projekterings AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111	V	Byggnads AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111	E	P. S. Engström AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111																
X1 A	Pyramiden arkitekter AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111																																	
K	Byggnads- och projekterings AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111																																	
V	Byggnads AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111																																	
E	P. S. Engström AB	TEL: 031 823118	FAX: 031 823111																																	
<table border="0"> <tr> <td>DRG:</td> <td>KONSULT</td> <td>HANDLINGSÄRE:</td> <td></td> </tr> <tr> <td>A</td> <td>Pyramiden Arkitekter AB</td> <td>RITAD AV:</td> <td>Dia Lundholm</td> </tr> <tr> <td>UPPDRAG NR:</td> <td>060482</td> <td>ANSÖKAN:</td> <td></td> </tr> <tr> <td>DATUM:</td> <td>2008-01-11</td> <td>ANSÖKAN:</td> <td>Dan Nyström</td> </tr> <tr> <td>BYGGNAD NR:</td> <td>5479</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>PLAN:</td> <td>00</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>SKALA:</td> <td>A1 = 1:200</td> <td>RUMMER:</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>A2 = 1:300</td> <td></td> <td>5470A-401-00</td> </tr> </table>					DRG:	KONSULT	HANDLINGSÄRE:		A	Pyramiden Arkitekter AB	RITAD AV:	Dia Lundholm	UPPDRAG NR:	060482	ANSÖKAN:		DATUM:	2008-01-11	ANSÖKAN:	Dan Nyström	BYGGNAD NR:	5479			PLAN:	00			SKALA:	A1 = 1:200	RUMMER:			A2 = 1:300		5470A-401-00
DRG:	KONSULT	HANDLINGSÄRE:																																		
A	Pyramiden Arkitekter AB	RITAD AV:	Dia Lundholm																																	
UPPDRAG NR:	060482	ANSÖKAN:																																		
DATUM:	2008-01-11	ANSÖKAN:	Dan Nyström																																	
BYGGNAD NR:	5479																																			
PLAN:	00																																			
SKALA:	A1 = 1:200	RUMMER:																																		
	A2 = 1:300		5470A-401-00																																	

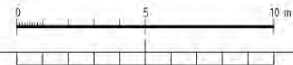
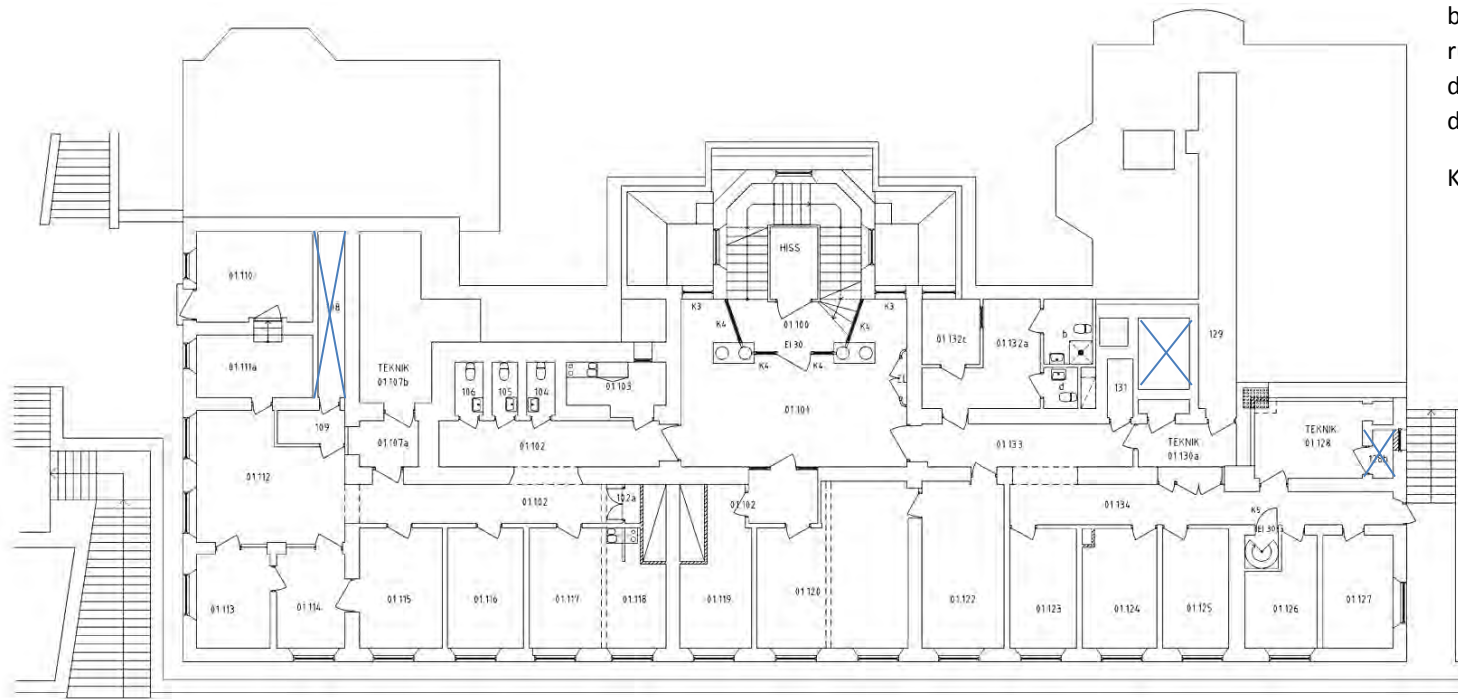
C:\VASTFASTIGHETER\GÖTEBORG\5800 - VÄSTFASTIGHETER\5479 - 8 TUGNÅL 34 TO A ANHÖR 55A RA-45-40 JAG ANM-PARL LUNDHOLM

F d vanförelansten, ortopediska kliniken – Dokumentation och kulturhistorisk beskrivning

Bilaga till interiör beskrivning
– plan 01

Samtliga rum är dokumenterade med ett eller flera fotografier och bildfilerna är namnade efter rumnumreringen. Den fullständiga dokumentationen finns endast digitalt.

Kryssade rum är ej dokumenterade

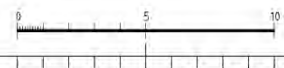
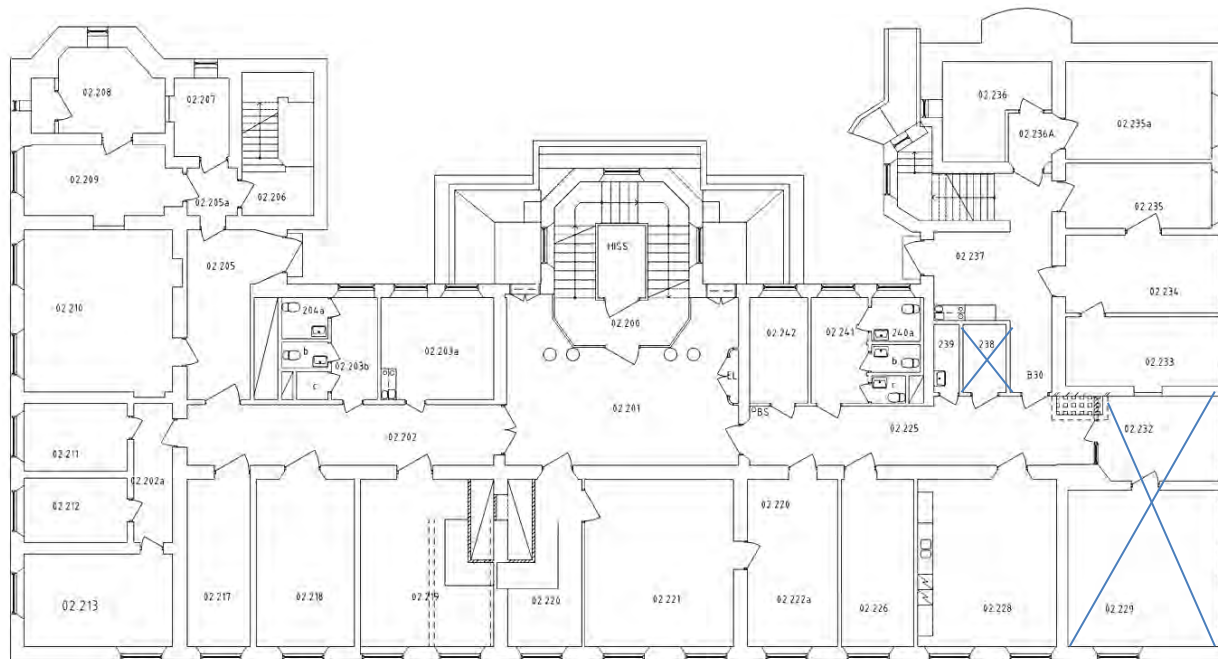
BEF	ANP	SÄKERHETS	AVSÄKT	SEK	SÄM
RELATIONSHANDLING					
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN					
HÄLSÖVÄRDEN					
PROJ	Göteborg	INSTRUKTÖR	SU Sahlgrenska		
VÅRDE	5000	BYGGNAD	5470	PLAN	01
X	A	Pyramiden arkitekter AB			
K	K	Högskolan i Borås			
V	V	Bentz Dalgren AB			
E	E	P. S. Elmqvist AB			
DISC. KONSLT					
A Pyramiden arkitekter AB					
UPPDRAG NR	060482	BYGGNAD	5470	PLAN	01
GATUM	2008-01-11	Dan Nyström			
BYGGNAD 5470					
PLAN 01					
PLAN					
RIS					
A1	1:100				
A2	1:100	5470A-401-01			

F d vanförestalten, ortopediska kliniken – Dokumentation och kulturhistorisk beskrivning

Bilaga till interiör beskrivning
– plan 02

Samtliga rum är dokumenterade med ett eller flera fotografier och bildfilerna är namnade efter rumnumreringen. Den fullständiga dokumentationen finns endast digitalt.

Kryssade rum är ej dokumenterade

BET	ART	ÄLDRINGSKOPPAR	SELA	ÖSTRA
RELATIONSHANDLING				
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN VÄSTFASTIGHETER				
BYGGNAD		LÖSNING		
0201 Göteborg		SU Sahlgrenska		
PROJEKT	BYGGNAD	INOM	FUNKTION	
5000	5470	02	02	
X	A	Pyramiden arkitekter AB	TEL 031 50 11 11	FAX 031 50 11 11
K	K	Högst Byggnads- och Projekt AB	TEL 031 50 11 11	FAX 031 50 11 11
V	V	Bygg Dakgruppen AB	TEL 031 50 11 11	FAX 031 50 11 11
E	E	P. S. Elprojekt AB	TEL 031 50 11 11	FAX 031 50 11 11
DÖG: KONSULT				
A Pyramiden arkitekter AB				
UPPDRAG: NR	BYGGNAD	BYGGNAD	BYGGNAD	BYGGNAD
06048Z	0201	0201	0201	0201
DATUM	ANSVARIG	HANDLAGSARE	HANDLAGSARE	
2008-01-11	Dan Nyström	Olle Lundholm	Olle Lundholm	
BYGGNAD 5470				
PLAN 02				
PLAN				
BYGGNAD	BYGGNAD	BYGGNAD	BYGGNAD	BYGGNAD
A1 = 1200	A2 = 1200	A3 = 1200	5470A-40.1-02	BET

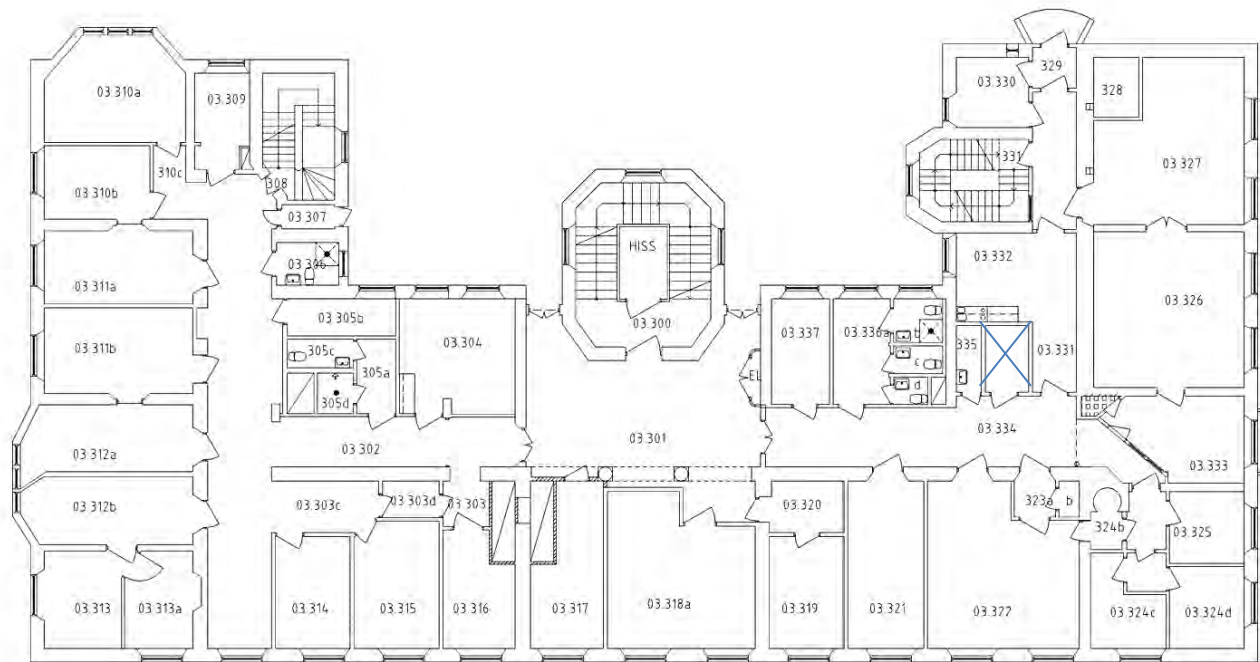
PL 02 2008-01-11 06:41 C:\VASTFASTIGHETER\GÖTEBORGSKONSTRUKTION\BYGGNAD\5470-02\ANG ANM-MARE LUNDHOLM

F d vanförestalten, ortopediska kliniken – Dokumentation och kulturhistorisk beskrivning

Bilaga till interiör beskrivning
– plan 03

Samtliga rum är dokumenterade med ett eller flera fotografier och bildfilerna är namnade efter rumnumreringen. Den fullständiga dokumentationen finns endast digitalt.

Kryssade rum är ej dokumenterade

BYG	AVF	AUSTRYCKT AVSEPP	STOR	ÖRT/OM
RELATIONSHANDLING				
VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN VÄSTFASTIGHETEN				
BYGGET	Göteborg	TRÄSKENNET	SU Sahlgrenska	
BYGGENOMFÖRNING	5470	03		
BYGGET	A	Pyramiden arkitekter AB	TEL: 031-501144 FAX: 031-501155	
BYGGET	K	Hugo Andersson Ingerjansbyrå AB	TEL: 031-501144 FAX: 031-501155	
BYGGET	V	Bygg Bygghuset AB	TEL: 031-501144 FAX: 031-501155	
BYGGET	E	P. S. Ekström AB	TEL: 031-501144 FAX: 031-501155	
BYGGET	KONSULT	A Pyramiden Arkitekter AB		
BYGGET	UPPDRAGS NR	B-TAD AV	HANDLEDIGARE	
BYGGET	060482	Rommel N / OL	Dia Lundholm	
BYGGET	DATUM	2008-01-11	Dan Nystrom	
BYGGET	BYGGNAD	5470		
BYGGET	PLAN	03		
BYGGET	BYGGET	NUMMER		
BYGGET	A1 = 1100	5470A-401-03		
BYGGET	A2 = 1200			

